

**JOE PENHALL'UN OYUNLARINDA
DELİLİK OLGUSU**

Kadriye BOZKURT

**Yüksek Lisans Tezi
İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ
2015**

Her Hakkı Saklıdır

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNGİLİZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Kadriye BOZKURT

JOE PENHALL'UN OYUNLARINDA DELİLİK OLGUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ**

ERZURUM-2015

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

12/06/2015

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Joe Penhall'un Oyunlarında Delilik Olgusu" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12.06.2015

Kadriye BOZKURT

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ danışmanlığında, Kadriye BOZKURT tarafından hazırlanan bu çalışma 12/06/2015 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ İmza:

Jüri Üyesi :Prof. Dr. İbrahim YEREBAKAN

İmza:

Jüri Üyesi :Prof. Dr. Mukadder ERKAN

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 12 /06 /2015

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**DELİLİĞİN BİR TARİHÇESİ**

1.1. GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE “DELİLİK” KAVRAMI	4
1.2. İNGİLTERE ULUSAL SAĞLIK SİSTEMİ	17

İKİNCİ BÖLÜM**JOE PENHALL’UN OYUNLARINDA DELİLİK TEMSİLLERİ**

2.1. <i>SOME VOICES</i>’TA DELİLİK TEMSİLLERİ	21
2.2. <i>BLUE/ORANGE</i>’DA DELİLİK TEMSİLLERİ	41
SONUÇ	65
KAYNAKÇA	68
EKLER	72
EK 1. AÇIKLAMALAR	72
ÖZGEÇMİŞ	87

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

JOE PENHALL'UN OYUNLARINDA DELİLİK OLGUSU

Kadriye BOZKURT

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ

2015, 87 sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ (Danışman)

Prof. Dr. İbrahim YEREBAKAN

Prof. Dr. Mukadder ERKAN

Bu çalışmada, çağdaş İngiliz tiyatrosunun önde gelen yazarlarından Joe Penhall'un *Some Voices* ve *Blue/Orange* adlı oyunlarındaki delilik temsilleri ve İngiliz toplumunun ve sağlık kuruluşlarının delilere karşı yaklaşımları incelenmiştir. Çalışmamız bir giriş bölümü, iki ana bölüm ve bir sonuç bölümünden oluşmaktadır. Birinci bölümde Batı toplumlarındaki delilik olgusunun kısa bir tarihi verilmiş ve İngiltere Sağlık Sistemi'nin akıl hastalıklarına karşı tutumu incelenmiştir. İkinci bölümde Penhall'un oyunlarında delilik temsilleri sağlık sistemi ve toplum bağlamında ele alınmıştır. Çalışmamızın amacı geçmişten günümüze taşınan delilik olgusunu İngiltere toplumu ve İngiltere Sağlık Sistemi kapsamında incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Joe Penhall, Delilik, İngiltere Sağlık Sistemi, *Some Voices*, *Blue/Orange*.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE FACT OF MADNESS IN JOE PENHALL'S PLAYS

Kadriye BOZKURT

Advisor: Assist. Prof. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ

2015, page: 87

**Jury: Assist. Prof. Dr. Yeliz BİBER VANGÖLÜ (Advisor)
Prof. Dr. İbrahim YEREBAKAN
Prof. Dr. Mukadder ERKAN**

In this study, the representations of madness in plays of Joe Penhall, one of the leading playwrights of contemporary English Theatre, and the attitude of English society and health services towards madness are analysed. This study consists of an introduction, two main chapters and a conclusion. In the first chapter a brief history of the fact of madness is presented. The attitude of English Health Service towards mentally disordered people is examined. In the second chapter the representations of madness in Penhall's plays are handled in the context of health service and society. The aim of our thesis is to handle the fact of madness that comes from past to today in the context of English society and English Health Service.

Keywords: Joe Penhall, Madness, English National Health Service, *Some Voices*, *Blue/Orange*.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının ortaya çıkışında yardımını ve desteğini esirgemeyen ve engin bilgisi ile bana rehberlik eden değerli hocam Yeliz BİBER VANGÖLÜ'ne sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışmanın yapılabilmesine değerli katkıları olan Bölüm Başkanımız Mukadder ERKAN'a ve tüm bölüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca her zaman yanımda olan ve beni destekleyen sevgili aileme, tecrübeleri ile bana yol gösteren dedem Yaşar BOZKURT'a ve bu süreçte yanımda olan tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum 2015

Kadriye BOZKURT

GİRİŞ

Bu tez çalışmasında; kendine özgü karmaşası, zihin yapısı ve davranış biçimi ile bir insanlık durumu olarak ortaya çıkan ‘delilik’¹ kavramı ele alınmaktadır. “İnsanlık tarihi bir delilik tarihi olarak bile adlandırılabilir”² diyen yazar Eckhart Tolle, delilik olgusunun zaman ve mekân tanımayan evrenselliğine dikkat çeker. Bir tür zihin ve ruh hastalığı olarak özü hep aynı kalmış olan delilik olgusu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren bilim ve tıp alanındaki gelişmeler doğrultusunda çeşitli türlere ayrılmıştır. Geçmişten günümüze, toplumsal ve düşünsel alanlardaki gelişmeler neticesinde deliliğin toplumsal algılanışı ve deli özneye karşı yaklaşımlar da değişiklik arz etmiştir. Başlangıçta çeşitli batıl inançlar çerçevesinde açıklanan delilik olgusuna karşı zaman içinde toplumdan dışlanma, hor görülme, alay konusu edilme ve hapsedilme gibi olumsuz yaklaşımlar geliştirilmiştir.

Yazdığı oyunlarda akıl hastalıkları ve İngiltere’deki sağlık sistemi gibi hassas konulara yer veren İngiliz oyun yazarı Joe Penhall (1967-), böylelikle çağdaşlarından farklı ve çok daha ilgi çekici³ bir alana yönelmiştir. Yirmili yaşlarının başlarına kadar Avustralya’da yaşamış olan Penhall, doğduğu ülke olan İngiltere’ye geri döndükten sonra birçok geçici işte çalışmış, gazeteci olarak işe başlayana kadar da sıkça iş değiştirmek zorunda kalmıştır. Çağdaş İngiliz Tiyatrosu’na kazandırdığı deneysel ve yenilikçi oyunlar ile bilinen Royal Court Tiyatrosu’nun genç yazarlar topluluğuna katılması ile yazar, tiyatro dünyasına adım atmış ve bu alanda kendini yetiştirme fırsatı elde etmiştir.

İlk oyunu olan *Wild Turkey*’den (1993) itibaren Penhall, İngiliz toplumunda var olan sorunları ve eksiklikleri gözler önüne sermiş, bu toplumsal sorunlara karşı duyarlılık oluşturmaya çalışmıştır. Penhall’un gazetecilik yıllarında tanıklık ettiği olaylar ve bu olaylar çerçevesinde karşısına çıkan insan profilleri, oyunları için hem

¹‘Delilik’ ve ‘deli’ sözcükleri, konusu itibarıyla bu tez çalışmasında sıkça kullanılmaktadır. Özellikle ikili karşıtlıklar düzleminde ele alındığında, mantık ve akıl kavramları ve bunların türevlerinin karşısında yer alan bu sözcüklerin kullanımı yer yer kişisel yargı içeriyor gibi görülebilir. Bu çalışmada kullanılan delilik ve deli sözcükleri deli diye tabir edilen kişilere toplumsal bakış açısını yansıtmakla beraber hiçbir öznel yargı içermemektedir. Ancak, okumayı güçleştirmemek adına bu sözcüklerin ne kadar yapay ve kaygan tanımlara dayalı olabileceğini belirtmek için kullandığım tırnak işaretleri buradan sonra kullanılmayacaktır.

² Eckhart Tolle, *Varolmanın Gücü*, (Çev: Selim Yeniçeri), Koridor Yayıncılık, İstanbul 2006, 9.

³ Bkz., William C. Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, McFarland & Company, London 2011, 2.

ilham kaynağı olmuş hem de gerekli materyali sağlamıştır.⁴ Özellikle toplumda çoklukla göz ardı edilen önemli noktalara değinen yazarın üzerinde sıklıkla durduğu konu akıl hastalıkları olmuştur. Hatta ruhsal rahatsızlıklarla eleştirmenler tarafından “Bay Şizofreni ya da Lityum şairi”⁵ olarak adlandırılmasına sebep olacak derecede ilgilenmiştir. Yazdığı oyunlarda akıl hastası olan kimselerin hastalık deneyimlerine, toplumun ve sağlık kurumlarının akıl hastalarına karşı tutumlarına yer vermiştir.

Penhall’un *Some Voices* (1994) ve *Blue/Orange* (2000) adlı oyunları akıl hastalığının ve bu hastalığa karşı sağlık kuruluşlarının ve toplumun yaklaşımını en çarpıcı şekilde ele alan oyunlarıdır. *Some Voices* akıl hastası olan Ray adlı karakterin deneyimlerini konu almıştır. Oyunda aynı zamanda hastane politikaları ve toplumda bakım hizmeti (Care in the Community)⁶ ile hastaların içinde bırakıldığı zorlu sürece yer verilmiştir. *Blue/Orange* oyunu ise Christopher adlı zenci bir hasta vasıtası ile hem akıl hastalığı ve sağlık kuruluşlarını hem de ırk ve akıl hastalığı arasındaki ilişkiyi mercek altına almaktadır. Penhall’un bu iki oyununun yanı sıra İngiliz sağlık sistemine değinen ve normal/anormal ikiliğinin ortaya çıktığı iki oyunu *Love and Understanding* (1997) ve *Haunted Child* (2011) bu çalışmanın dışında tutulmuş olmasına rağmen yeri geldikçe bu eserlere değinilecektir.

İki ana bölümden oluşan bu tez çalışmasının birinci bölümünde delilik olgusunun Batı kültürü dâhilinde yapılmış tanımlarına ve deliler söz konusu olduğunda toplum yapısına, çağa ve coğrafyaya göre değişen algı ve tutumlara yer verilmiştir. Deliliğin bu kısa tarihçesinin ardından, İngiltere Ulusal Sağlık Sistemi’nin (NHS) genel yapısı ve işleyişi bir başka alt başlıkta ele alınmıştır. Bunun nedeni Penhall’un, bu tez çalışması kapsamında incelediğimiz oyunlarında ulusal sağlık sistemini çeşitli açılardan eleştirmesidir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, Penhall’un *Some Voices* ve *Blue/Orange* adlı oyunlarında akıl hastalığı süreçleri, birey ve toplumun hastalığa yönelik tutumları incelenecektir. Akıl hastalıklarına bağlı olarak hasta bireyde ortaya çıkan farklılaşma ve tuhaflaşma durumları ve bu bireylerin toplumsal yaşamları oyunlardaki karakter temsilleri ile örneklendirilmiştir. *Blue/Orange* oyununda ayrıca toplum için hassas bir

⁴ Bkz., Samantha Ellis, “Gutter Swipe”, *Guardian*, Lexisnexis 2004.

⁵ Boles, *The Argumentative Theatre*, 117.

⁶ İngiltere’de fiziksel ve zihinsel rahatsızlığı olan hastaların sağlık kurumlarının kısıtlayıcı şartları yerine evde tedavilerini öneren bir sağlık sistemidir.

konu olan ırk meselesi şizofreni hastalığı bağlamında ele alınmış; oyundaki karakterlerin akıl hastalıklarına sebep olabilecek, bireyin dışında gelişen ama bireyin ruhsal durumunu etkileyecek çevresel ve toplumsal koşullara dikkat çekilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DELİLİĞİN BİR TARİHÇESİ

1.1. GEÇMİŞTE VE GÜNÜMÜZDE “DELİLİK” KAVRAMI

Delilik, gerçeklikten uzak dünyası, anlaşılması zor ya da imkânsız düşünce ve duygu durumu ile antropolojiden sosyolojiye, tarihten felsefeye ve psikanalizden psikiyatriye hem sosyal bilimlerin hem de sağlık bilimlerinin farklı alanlarında ilgi odağı olmuş bir kavramdır. Türk Dil Kurumu tarafından “deli olma durumu, delice davranış, cinnet ya da kişinin anlksal dengesinin sürekli bakım altında tutulmayı gerektirecek şekilde bozulması durumu”⁷ olarak tanımlanan delilik kavramı, daha kapsamlı tanımı ile Oxford İngilizce Sözlüğü’nde “mantıksızlık, hayal, ya da akıl hastalığına benzeyen (ileri düzeyde) aptallık; akıl hastalığı, zihinsel rahatsızlık ya da ciddi bir biçimde eksiklik (ve ardından psikoz); tuhaf bir heyecan ya da coşku, kendinden geçme, taşkınlık ya da kısıtlama; kontrol edilemeyen kızgınlık, öfke ve hiddet”⁸ olarak yer almıştır.

Delilik kavramının tanımlarının çok yönlü olması, kavramın kişiye özel olmasından kaynaklanmaktadır. Kişinin kendi zihninde ve bedeninde deneyimlediği, kendi gerçek dışı dünyasında yarattığı bireysel tecrübelerden oluştuğu için delilik olgusunun kesin sınırları çizilememiştir. Michel Foucault, “delilik hakikat ve dünyadan çok, insanın algılayabildiği kendi gerçeğiyle ilgilidir”⁹ derken deliliğin bu öznel yönüne vurgu yapmaktadır. İnsanların içsel yaşantılarının ve duygu durumlarının farklı olduğu gerçeği, deliliğin her insanda türlü şekillerde ortaya çıkmasına sebep olmuş; ayrıca, aynı şartlar altında yaşamını sürdüren bireylerde delilik süreci farklı boyutlarda gelişim göstermiştir.¹⁰ Kişilerdeki gelişim sürecinin ve etki düzeyinin fark göstermesi, deliliğin çeşitli tanımlarının ortaya çıkmasına neden olurken aynı zamanda zihinsel sorunlara çözüm arayan psikolog ve uzmanlara zorlu bir araştırma alanı sunmuştur.

⁷ Türk Dil Kurumu, Erişim Tarihi: 15.09.2014.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.556c0f6a534b23.95676673.

⁸ Oxford English Dictionary, Erişim Tarihi: 08.04.2014.

<http://www.oed.com/view/Entry/112066?redirectedFrom=madness#eid>.

⁹ Michel Foucault, *Deliliğin Tarihi*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara 1996, 56.

¹⁰ Bkz., Z. Theodorou, “Subject to Emotion: Exploring Madness in Orestes”, *The Classical Quarterly*, Cambridge University Press, 1993, 33.

Akıl ve sağduyunun norm olarak kabul edildiği toplumlarda delilik, en genel tanımı ile bunaklık ve budalalık gibi akıl yetilerinin yeterli seviyede kullanılmadığı zihinsel bozukluklarla ilişkilendirilmiştir. Mantıklı düşünme yetisi zayıf, kendi hareketlerini kontrol etmekte zorluk çeken, çevresel koşullara ve olaylara karşı farkındalık seviyesi düşük olan kimseler toplum tarafından yadırganmış ve ‘anormal’ olarak kabul edilmişlerdir. Hatta kimi zaman aşırı kayıtsızlık eğiliminde olan kişiler, toplum dışında yaşamayı tercih edenler ve hayal dünyasında sınır tanımayan melankolikler bile deli sınıfına dâhil edilmişlerdir. Bunlara ek olarak, kavramların anlamlarını yanlış algılama durumu ya da zihin eylemlerinde eksikliği gösteren hiddetli ve öfkeli davranışlar delilikle bağdaştırılan bozukluklar olarak kabul görmüştür.

Deliliğin diğer özellikleri arasında “boşluk, körlük, çökkünlük, kusur, bolluk, enerji, bastırılmayan bir canlılık, aklın ve ölçülülüğün tüm sınırlarını aşan bir öfke ya da tutku aşkınlığı”¹¹ gösterilmektedir. Bu kimselerin, aşırıya kaçmadığı zamanlarda sıradan insanları kıskandırabilecek boyutta olabilen sebepsiz mutlulukları, coşkunlukları, vurdumduymaz ve dünya ile ilişkilerini koparmış yaşayışları dikkat çekmiştir. Kimi zaman ise normalliğin sınırlarını zorlayan boyutlara ulaşan bu yaşam şekli, deliliğin köklerinin Yunan mitolojilerine kadar götürülmesine ve bu sınırsız mutluluk ve canlılığın eğlence ve şarap tanrısı Dionysos ile özdeş tutulmasına sebep olmuştur. Deli özne ve Dionysos arasındaki tavrı benzerliği “Platon’un eserlerinde ve hatta daha eskiye giderek Herakleitos’un her türlü coşkunluk, sarhoşluk ve cinneti, şarap tanrısı Dionysos’la ilişkilendiren yorumlarında”¹² dikkat çekmektedir. Şarap ve eğlencenin vermiş olduğu haz ve esriklik ile kendinden geçiş ve dünyanın dert ve sıkıntılarından uzak kalış ile tanımlanan Dionysos dünyası ile tükenmez enerjileriyle etraflarındaki sıkıntılara karşı duyarsız kalabilen ve tasasız yaşayabilen delilerin dünyası birbirine benzetilmiştir.

“Deli” diye anılan bu kimselerin mutlu ve üzüntüden uzak halleri çoğu kez toplum içerisinde olumsuz tepkilerin doğmasına neden olmuştur; çünkü ampirik bir yaşam deneyimi, dünyanın salt eğlenilecek ve üzüntüden uzak yaşanabilecek bir yer olmadığı görüşünü ön plana çıkarır. Bunun karşısında, dünya dertlerinin ve sıkıntılarının hiçe sayılarak hazzı bir tutumla eğlencenin yüceltilmesi hafiflik ve kusur olarak algılanıp hoş

¹¹ Louis A. Sass, *Delilik ve Modernizm*, (Çev. Ender Gürol), Alfa Basım, İstanbul 2011, 16.

¹² Sass, *Delilik ve Modernizm*, 14.

karşılanmamıştır.¹³ Özellikle delilerin süreklilik arz eden mutlu ve eğlenceye düşkün halleri, ciddiyetle uğraşılması gereken dünya işlerine karşı bir umursamazlık ya da sorumsuzluk şeklinde algılanmış, bu durum da bir tür anormallik hali olarak yorumlanmıştır.

Deliliğin bu genel algılanışının yanında, deliliğe yaklaşımlar çağlara, inançlara ve coğrafyalara göre değişiklik göstermiştir. Bu yüzden delilik etkin olan değer yargılarına ve inanışlara göre değerlendirilmiştir. Deliliğin ve delinin Batı toplumları için nasıl tanımlanabileceği konusunda, klinik psikoloji alanındaki uzmanlığı ile hastaları yakından inceleme ve gözleme fırsatı bulan Louis A. Sass şu ifadeleri kullanmıştır:

Deli, Batı imgeleminde sürekli kılık değiştiren bir simadır; sayısız maskelerin ardında hep aynıdır oysa. Bir vahşi ve canavar, bir çocuk ve budala, uyanık bir hayal düşkün, şeytani güçlerin pençesinde bir kâhin gibi hayal edilmiştir. Bir yandan iç görü ve canlılıkla, diğer yandansa körlük, hastalık, ölümle ilişkilendirilmiş, huşu kadar küçümseme, korku kadar alçakgönüllülük ve yardımseverlik uyandırmıştır. Büründüğü bu değişik kılıklar, ardındaki tutarlılığı gölgelememelidir; akıl hastalığı hakkında neredeyse tüm Batı düşünce tarihi boyunca sürekliliğini korumuş, belirli varsayımlar mevcuttur.¹⁴

Sass deliliğin çeşitli tezahürlerini ve deliliğin algılanışındaki farklılıkları anlatırken bir yandan da içinde taşıdığı, tek ve tutarlı olan ‘delilik özü’ne dikkat çekmiştir. İçinde taşıdığı bu öz ile her insanda farklı bir kimliğe bürünerek kendini gösteren delilik, bu çeşitlilik gösteren karmaşık doğasına rağmen, genel olarak normal olanın dışında/üstünde olan anlamına gelecek şekilde bazen olumlu çoğu zaman ise olumsuz bağlamda anılmıştır.

Tarihsel dönemlerin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullarına paralel olarak tanımlamaları yapılan delilik olgusu, ilkel toplumalarda doğüstü güçler, ruhun bedenden ayrılması ya da bedene başka bir ruhun girmesi ile açıklanmıştır:

Kongo ırmağı aşağısında yaşayan Moyombe kabilesine göre epilepsi, Mukuani ve Makumi adlı ruhların verdiği cezadır. (...) Çare ruhların dışarı çıkarılmasıdır. Bunun için ya bu ruh rahatsız edilmeye ya da hastanın yanına o ruhun daha çekici

¹³ Bkz., Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 53.

¹⁴ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 13.

*bulacağı bir nesne getirilerek baştan çıkarılmaya çalışılır. (...) Ya da doğada dolaşan iyi ve dost ruhlar yardıma çağrılabilir.*¹⁵

Görülüyor ki anlam verilemeyen bilinçsiz davranışlar, şuur kaybı, istenç dışı ve uygunsuz hareketler ilkel dönemlerde dahi normallik kategorisi dışında tutuluyordu. Bir tür nörolojik bozukluk olan epilepsi, çevreye ve doğaya hâkimiyet kuramamış olan ilkel insan tarafından doğaüstü güçlerle ya da kötü ruhlarla açıklanıyordu.

Mezopotamya uygarlıklarında ise zihinsel bozukluklar, kötülüklerinden dolayı tanrısal bir güç ya da kötücül, öç alıcı cinler tarafından insanlara bu dünyada verilmiş bir ceza olarak kabul edilmiştir.¹⁶ Yani delilik, ilk dönem insanlar için zihinsel ya da bedensel bir hastalık olmaktan çok, tanrısal ve ruhani boyutta algılanmıştır. Günümüzde bile yansımalarını bulabildiğimiz cin çarpması veya ruha şeytanın hâkim olması gibi inanışların kaynağının bu eski uygarlıklara dayandığı görülmektedir.

Deliliğin tanrısal bir gönderim olduğu düşüncesinin yanı sıra, ilerleyen zamanlarda bireysel ve içsel kötülüğün ve bozulmuşluğun sembolü olduğu fikirleri ortaya atılmış, deliliği insanın kötücül ve bastırılmayan duygularının tesiri altına girmesi şeklinde tanımlayan görüşler yaygınlaşmıştır. Örneğin Platon, *Devlet* adlı eserinde deliyi; “esrik, gözünü şehvet bürümüş, tutku kölesi, bir cinnet içindeki, o yasa tanımaz yabancı hayvanın pençesine düşmüş biri”¹⁷ olarak tanımlamıştır. Bu dönemde delinin kendi bedenine, ruhuna ve içsel dürtülerine söz geçiremeyen, iradesi zayıf kişi olarak tasviri kabul gören bir görüş haline gelmiştir. Psikolojik rahatsızlıkların, tanrısal güçlerle ilişkilendirilip deliliğin insani hataların kefareti olarak düşünülmesi veya kötülüğün baskın olduğu kişilik yapılarında ortaya çıktığının iddia edilmesi, bu hastalıkların tedavisi için çaba harcanmasına da engel olmuştur.

Antik Çağ’da Platon’un görüşlerine benzer fikirler etkin olurken bir taraftan da tıp biliminin öncüleri arasında sayılan Hipokrat (M.Ö. 460-370) deliliğe bilimsel bir tavır ile yaklaşmış, melankoli ve histeri kavramlarını içine kapanıklık veya duyu bozuklukları gibi bazı ruhsal durumları tanımlamak için kullanmıştır. Bu dönemde ayrıca yine Hipokrat’ın ortaya attığı, insanın ruh hali üzerinde etkili olduğu düşünülen ve

¹⁵ Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, Okuyan Us Yayın, İstanbul 2002, 16.

¹⁶ Bkz., Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 20.

¹⁷ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 11.

günümüzde de Humoral Patoloji Teorisi olarak bilinen dört özsuynun varlığı fikri etkili olmuştur. Kan, balgam, sarı safra ve kara safra olmak üzere bu dört sıvının bedendeki oranlarının kişi üzerindeki etkisi psikolojik durumların açıklanması için yüzyıllarca kullanılan bir yöntem olmuştur. Örneğin, umutsuzluk, uykusuzluk ve agresiflik gibi dışavurumları olan melankoli, insan bedeninde kara safranın diğer özsulara oranla fazla olması durumuyla açıklanmıştır. Ayrıca bu dönemde Hipokrat, kan aldırma, kusturucu maddeler kullanma, perhiz uygulatma ve tropik bataklıklara gönderme gibi yöntemlerle sinir hastalıklarını tedavi etmeye çalışmıştır.¹⁸

Delilik olgusunun bu dönemde akılcılık çerçevesinde de tartışıldığı olmuştur. Örneğin, deliliği akıl ölçütlerine tabi tutarak değerlendiren İskenderiyeli filozof Philo Judaeus'un (M.Ö. c. 20- M.S. c. 50), "en soylu niteliğimiz akıl olduğuna göre, neden ölüm demeyelim deliliğe"¹⁹ şeklindeki ifadesinde delilik bu dünya değerlerinden soyutlanarak ölüme yaklaştırılmıştır. Akli yetilerden yoksun olmalarına rağmen delilerin, ayakta kalmaya ve yaşam sürmeye çabalayan insanlar oldukları gerçeği önemsenmemiştir. Bu konuda Foucault şöyle yazar:

Ölümün yok etmesi, artık hiçbir şey değildir, çünkü o zaten her şeydir, çünkü hayat kendini beğenmişlikten, boş sözlerden, zil ve çingirak gürültüsünden başka bir şey değildir. Kafatası haline dönüşecek olan baş şimdiden boştur. Delilik ölümün daha şimdiden gelmiş halidir.²⁰

Bu görüşe göre deliler hâlihazırda yaşayan cesetlerdir. Bu görüşü daha olumlu bir yaklaşımla değerlendirecek olursak aslında deliliğin bir nevi ölüme karşı duruş olduğu da söylenebilir.

Orta Çağ'a gelindiğinde dogmatik dini düşüncelerin etkisi ile Avrupa'da önceki dönemlerde kaydedilmiş ruh ve sinir hastalıklarına dair gelişmeler görmezden gelinmiştir. Bu dönemde pek çok dezavantajlı grup için yetimhane, güçsüzler evi, cüzamlılar evi, yoksullar için eczaneler gibi kurumlar hizmete açılmışken ruh ve akıl hastalıklarının tedavisi alanında kurumsal bir yapılanmaya yönelim olmamıştır. Akıl hastalığı çeken kişiler salgın hastalığı olanlarla eş tutulmuştur. Hatta akıl hastalarının durumlarının daha kötü olduğu söylenebilir:

¹⁸ Bkz., Tahir Özakkaş, "Psikiyatrinin Kısa Tarihi", *İnsan Bilimleri Dergisi*, 2. ISSN:1303-5134.

¹⁹ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 15.

²⁰ Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 42.

Bu çağda hastalıkların iyileşmesi için mucizelerden ve kutsal yerlerden medet umulmuş, çare bulunamadığında ise toplumda istenmeyen akıl hastaları, cüzamlılar ya da vebalılar oldukları yerlerden kovulmuşlar ve sürekli şehir ve köy değiştirmek zorunda kalmışlardır. Hatta bazen akıl hastaları denizin ya da nehrin ortasına bırakılarak kendi kaderlerine terk edilmişler, ya da ölümüne karanlık hücrelere kapatılmışlardır.²¹

Kilisenin önerdiği tedavi ile zihinsel hastalıklarına çözüm bulamayan deliler, toplumdan farklı oldukları ve istenmeyen davranışlar sergiledikleri için kentten kente, köyden köye sürgün edilerek insanlardan uzak köşelerde toplumdan dışlanmış bir şekilde yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Delileri kurtarmak ya da iyileştirmek adına herhangi bir çaba gösterilmemiş, aksine toplumun delilerden arındırılması için çaba sarf edilmiştir. Toplum dışında tutabilmek amacıyla, deliler kimi zaman da gezgin tüccarların kafilelerine dâhil edilmiş ya da denizcilerle birlikte gemilere bindirilmişlerdir. Toplumsal alandan kovulmalarının yanı sıra, barınma ve bakımlarının asgari seviyede sağlandığı hapisane benzeri yerlere kapatılmışlardır. Foucault bu mekânları şöyle anlatmıştır; “Avrupa kentlerinin çoğunda tüm Orta Çağ ve Rönesans dönemi boyunca kaçıklara ayrılmış bir kapalı tutma yeri bulunmaktaydı: örneğin Melun Chatelet’si veya Caen’deki ünlü Deliler Kulesi böyle yerlerdi.”²² Deliliğin ilahi bir ceza, içsel bir bozukluk, kusur ve ayıp olarak görülmesi, bu çağ boyunca da etkin görüş olarak benimsendiği için, deliliğin tedavi edilmesi yolunda herhangi bir girişimde bulunulmamış, delilerin gözden uzak tutularak toplumu rahatsız etmeleri engellenmiştir.

Delilere karşı bu olumsuz yaklaşımı eleştiren Desiderius Erasmus (1466-1536), toplumun insan doğasında bulunan bu farklı unsuru dışlaması, anormal kabul etmesi ve çekinerek bakmasını yadırgamıştır. Erasmus, *Deliliğe Övgü* (1511) adlı kitabında deliliği mizahi bir açıdan ele alırken, deliliğin bozulmuşluk ve sapma olarak tanımlanmasına cevap olarak, “Delilik insanın doğuşundan gelen doğasında vardır. Nasıl insan uçamadığı için üzülüyorsa delilik için neden üzülün ki”²³ demiştir. Erasmus aynı zamanda, yakınlığın ve sevginin kaynaklarından biri olarak tanımladığı deliliğin birlik ve beraberliği sağlayan niteliğini dile getirir: “hayata dair hiçbir bağlılık bulunamayacak, eğer uşak efendisine, dost dostuna, koca karısına, arkadaş arkadaşına...

²¹ Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 63.

²² Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 33.

²³ Desiderius Erasmus, *Deliliğe Övgü*, Alter Yayıncılık, Ankara 2008, 27.

katlanıyorsa, deliliğin verdiği tatlı rüyalar iledir.”²⁴ Deliliğin içinde taşıdığı mutluluk, neşe ve hayal dünyasına benzer duygularla insanların birbirine sabredebildiğini ve bağlanabildiğini savunan Erasmus’un deliliğe karşı bu olumlu yaklaşımları, her ne kadar dikkate değer olsa da deliliğin olumsuz algılanışını yıkmak için yeterli olmamıştır.

Aydınlanma Dönemi’nin ilk yılları, delilik konusunda Orta Çağ’ın devamı niteliğindeki uygulamalara şahit olmuştur. Etkisi bu dönemde zayıflamaya başlasa da kilise hâkimiyetini sürdürmüş ve cadı davaları ile ilgili yaptırımlarına devam etmiştir. Büyücülük ve ruhlar âlemi ile iletişim gibi doğaüstü güçlere dayanan etkinlikler yasaklanmış ve benzeri uğraşlar cadılıkla ilişkilendirilen uygulamalar olarak kabul edilip cezalandırılmıştır.²⁵ Ali Babaoğlu, bu dönemde cadılık suçlaması ile yapılan eziyetlerin boyutunu şöyle dile getirmektedir:

*Bütün cadı davalarında resmi kayıtlara ve kilise kayıtlarına göre elli milyondan fazla insan öldürülmüştür. Bunlardan bir kısmı diri diri yakılmış, bir kısmı da işkencelere dayanamayıp can vermiştir. (...) Denilebilir ki Aydınlanma Çağı’nu gerçekte aydınlatan yakılan ruh hastalarının alevleriydi.*²⁶

Kilisenin gizli teşvikleri sonucunda bedenlerini şeytanın ele geçirdiği düşüncesi ile deliler ve kiliseye karşı görüşler besleyen kişiler, şeytanın etkisi altında olduğu ve onun himayesine girdiği düşünülerek lanetlenmiş, ateşte yakılmaya kadar varan çeşitli eziyetler görmüşlerdir.

Aydınlanma Dönemi’nin ilerleyen yıllarında düşünce, Orta Çağ’ın etkisinden sıyrılmış ve akılcılık ve bilimsellik olguları temellerinde gelişmeye başlamıştır. Akılcılık olgusu delilik kavramına da yön vermiş, delilik, mantık çerçevesinde tanımlanmaya başlanmıştır. “Eski çağlardan beri var olan delilik kavramını modern haline getiren Aydınlanma kavramıdır. Descartes’in düşünüyorum o halde varım şeklindeki ifadeleri ile zihne yapılan vurgu ile mantık ve aklın önemi vurgulanırken delilik daha dikkat çeker hale gelmiştir.”²⁷ Akıl yetilerinin kullanılması etrafında gelişen akıllı ve deli arasındaki kutuplaşma, delilik kavramının sınırlarının belirlenmesine

²⁴ Erasmus, *Deliliğe Övgü*, 46.

²⁵ Bkz., Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 79.

²⁶ Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 82.

²⁷ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 42.

olanak sağlamıştır. Bu yüzden akıl, delilik kavramının tanımlanmasında en temel kavramlardan biri olmuştur. “Aklın bakışları altında; delilik, kendine özgü karakterleri, davranışları, dili, hareketleri, deli olmayanlarda bulunanlardan teker teker farklılaşan kendine özgü bir bireyselliktir.”²⁸ Delilik, akıldan ve ölçülü davranışlardan uzak, mantıklı düşünmeye zıt olan özellikleri benimseyerek kendi varlığına ve özüne ulaşmıştır. Akıllı olmak nasıl olgunluk sağduyu ve bilinçli olma hali ile ilişkilendirilmişse, delilik de bunlardan yoksun olmak anlamına gelmiştir.

Akıl çağının en önemli isimlerinden biri olan İngiliz filozof John Locke (1632-1704), insanın doğuştan boş bir zihne sahip olduğu (tabula rasa) ve bilginin deneyimler yoluyla kazanıldığı düşüncesi ile Descartes ve Platon’dan ayrılmıştır. Bu görüşe göre, hem duyularla dış dünyanın algılanması hem de içe bakış ile tecrübelerini değerlendiren insan düşünce ve bilgiye ulaşmaktadır. Dogmaya karşı çıkan ve deneysel, sistemli bilgi üzerinde duran Locke, delilik hakkında akıl çağındaki görüşlerden farklılık arz eden bir düşünce ortaya atmıştır: “Deliler bana Muhakeme Yeteneklerini kaybetmiş gibi görünmüyorlar: Fakat bazı Fikirleri çok yanlış bir şekilde bir araya getirdikleri için bunları Gerçek ile karıştırıyorlar... Kısacası... deliler yanlış Fikirleri bir araya getirir ve bu yüzden yanlış önermeler sunarlar; bunlar üzerinde tartışır ve muhakeme yaparlar.”²⁹ Bu ifadesinden de anlaşıldığı üzere, delilerin kavrama ve idrak yeteneklerinin var olmadığı düşüncesi Locke tarafından kabul görmemiştir. Ancak Aydınlanma Dönemi’nin geneline bakıldığında, insanlığın yüceltilmesi için aklın kullanılmasını amaç edinen Aydınlanma insanı, aklın yetilerini kullanamayan ve mantıklı hareket etmeyen delileri hoş görmemiştir.

Batı felsefesinin önemli isimlerinden G.W. F. Hegel’in (1770-1831) düşüncesinde de akıl ve mantık insanların dünyayı keşfetmesinde aracılık görevi üstlenen kavramlardır. İnsanlar bu kavramlar vasıtasıyla kendi sınırlı varlıklarından sıyrılarak dünyanın bilgisine ulaşır bütünlüğe erişebilirler. Aklı kullanmayı yücelten Hegel deliliği “akıl gelişiminin zihinsel yaşamın daha ilkel bir alanına geri çekilmesi ve gömülmesi” ve “aklın gerçeklikle olan ilişkisinden ayrılması”³⁰ şeklinde tanımlar. Aklın

²⁸ Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 375.

²⁹ John Locke, *An Essay Concerning Human Understanding*, UK: Oxford University Press, Oxford 1975, 20.

³⁰ Daniel Berthold-Bond, *Hegel’s Theory of Madness*, State University of New York Press, Albany 1995, 100.

yeterli seviyede kullanılmaması deli kişinin kendini ve dünyayı tanımasına engel olmuş, bu ise Hegel'in üzerinde durduğu bütünlüğe ulaşma durumunu engellemiştir.

Mantık ve bilinç düzeyinde hareket edemediği için değersiz görülen delilere karşı olumsuz yaklaşımlar, 18. yüzyılda bazı düşünürlerin, Platon'un düşüncelerini takip eder şekilde, deliliğin ahlaki çöküntü ya da içsel yozlaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını ileri sürmeleri ile devam etmiştir. Delilerin sergiledikleri tuhaf davranışların, aşırı sinirli ya da asosyal tavırların bu içsel bozuklukla alakalı olduğu iddia edilmiştir. Yine bu yüzyılda akıl hastalığı uzmanı Fransız François Boissier de Sauvages, deliliği rahatsızlıkların en kötüsü olarak tanımlamış ve deliliğin "bizi istediklerimize körü körüne boyun eğdiren ve tutkularımızı denetlememizi, onları ılımlılaştırmamızı engelleyen, bir zihin sapması"³¹ olduğunu ileri sürmüştür. Hatta daha ileri giderek, deliliğin açıklamasını ilkellik ve canavarlıkla yapmıştır:

*Hemen her zaman akıl hastalığı insandan hayvana, yetiştirilişten yaradılışa, düşünceden duyguya, olgunluktan çocuksu ve ilkele doğru bir dönüşümü içerir. Eğer içimizde akıl hastalığını taşıyorsak, o daima ruhumuzun derinliklerinde, insanın canavara dönüştüğü ve insani özün tutkunun evrensel kuyusunda çözümlenip, kaybolduğu o ilkel katmanlardadır.*³²

Delileri cezalandırmaya çalışan, onları kötülüklerin pençesine düşmüş ya da tutkularının esiri olarak tasvir eden, insanın bastırılmayan içgüdülerinin ve hayvani doğasının yansıması olarak kabul eden yaklaşımlar deliliğin bilimsel olarak anlamlandırılması ve psikiyatrik bir hastalık olarak kabul edilmesinin gecikmesine neden olmuştur. Deli olan kişilerin yaşamlarının bile boşuna olduğu görüşünü savunan grupların var olduğu Avrupa toplumları, delileri, tarihin bir tekrarı niteliğinde dilenciler ve işsizlerle birlikte toplum içerisinde istenmeyen gruplar konumuna yerleştirip kapatma planına dâhil etmişler ya da şehir dışlarına kovmuşlardır. Kapatma, bu insanların ilgi ve tedaviden uzak, zindan benzeri yerlerde tutulması şeklinde yürütülmüştür. Deliler, fakirler, işsizler ya da suçlular bir anlamda toplumun içinde barındırmak istemediği tüm gruplar ya kapatma eylemine ya da sürgüne maruz kalmıştır.³³

³¹ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 16.

³² Sass, *Delilik ve Modernizm*, 16.

³³ Bkz., Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 112- 113.

Tüm bu olumsuzluklara katlanmak zorunda kalan delilerin daha doğru bir tutumla anlaşılmaya başlanması, ancak 18. yüzyılın sonlarında mümkün olmuştur. “Erken modern dönemde delilik söylemi önem kazanmıştır; çünkü tıbbi, yasal, teolojik, politik ve sosyal açılardan insanın yeniden kavramlaştırılmasına dâhil edilmiştir.”³⁴ Deliliğe insancıl bir bakış açısı ile yaklaşılarak; deliliğin insan-tanrısal ceza-kötü ruh üçgeninden kurtarılması, toplumsal dışlanmaların ve aşağılanmaların önüne geçmiş, tedavi için çeşitli girişimlerin oluşmasına fırsat tanımıştır. İtalyan Aydınlanması kapsamında olumlu bazı gelişmeler umut vaat etmiştir. Bu dönemde deli olan kişiye “birey” olarak saygı göstermenin en yüksek ahlaki görev ve tıbbi sorumluk olduğunu düşünen çalışanların olduğu akıl hastanelerinin inşa edilmesine yönelik girişimlerin varlığı, deliliğe karşı gösterilen hassasiyeti örneklendirir niteliktedir. Yine çağdaş psikiyatrinin kurucularından olan Philippe Pinel “özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, İhtilalin bilinen sloganı”³⁵ ile delilere müdahale edilmesini savunmuştur. Pinel, delilerin anlaşılması ve iyi şartlar altında tedavi görebilmeleri adına tımarhanelerin gerçek nitelikte bir akıl hastanesine dönüşmesi yönünde çaba harcamış ve hastalığın tedavi edilmesi için aşı bulmayı deneyerek olumlu adımlar atmıştır.

Psikiyatrinin bu yönde olumlu gelişimi ile tımarhanelerin delileri suçlayıcı ve yargılayıcı tavrı yön değiştirmiştir. Devrimi yaşayan Fransa bu konuda da öncülük etmiştir.

*Yeni tipte akıl hastaneleri, daha yüzyılın ilk yıllarında, resmi makamların, Pinel'in reformlarından yararlanmak istemeleri sonucunda ortaya çıktı. (...)1811 yılında açılan hastanenin ilk amacı akıl hastalarının tedavisiydi. İçinde tedavi amacıyla akla gelebilecek her olanak, bir bilyardo salonu, müzik salonları ve zengin bir kitaplık bulunuyordu. (...) Hastaları dövmeyecek bakıcı personel bulmak önem verdiği konulardandı.*³⁶

Delilerin daha insancıl şartlarda yaşayabilmeleri ve gerekli tedavileri alabilmeleri için daha özenli çalışan akıl hastanelerinin sayısı gün geçtikçe çoğalmış ve daha fazla hastaya hizmet vermeye başlanmıştır.

³⁴ Carol Thomas Neely, “Documents in Madness: Reading Madness and Gender in Shakespeare’s Tragedies and Modern Culture”, *Shakespeare Quarterly*, Folger Shakespeare Library, 1991, 318.

³⁵ Alice Bullard, “The Truth in Madness”, *South Atlantic Review*, South Atlantic Modern Language Association, 2001, 116.

³⁶ Duran Çakmak; Ömer Saatçioğlu, *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul 2003, 15.

Bu gelişmelerin devamı olarak 19. yüzyıl, ruhsal bunalımlar ve hezeyanlardaki artışın gözle görülebilir hale geldiği ama aynı zamanda modern psikolojinin de temellerinin atıldığı önemli bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkar. Bu dönemin ikinci yarısında üniversitelerin bilimsel araştırmaların merkezi olarak gelişmeye başlaması ile hurafeler ve batıl inançların yerine bilimsel ve objektif görüşler önem kazanmıştır. Ruhsal bozuklukların beyin ve sinir sistemi ile alakalı olabileceği ve çevresel koşulların da ruhsal durumu etkileyebileceği gündeme gelmiş ve deliliğin bilimsel açıdan incelenmesi adına önemli adımlar atılmıştır. Beynin çalışmasında meydana gelen aksamaların kişinin ruhsal bunalımlarına sebep olabileceği görüşüyle eski batıl inançlarda sebebi aranan delilik, daha nesnel ve gerçekçi yaklaşımlarla ele alınmıştır. Pierre Janet gibi hastalarını titizlikle inceleyen ve tedavi sürecinde tüm yaşam öyküsünü dinleyen doktorların yanı sıra Sigmund Freud ve çalışma arkadaşı Josef Breuer gibi ruhsal bozuklukların sebeplerini çocuğun psiko-cinsel deneyimlerinde arayan psikanalist yaklaşımcular delilik adına bilimsel çalışmalarda ilham kaynağı olmuşlardır.³⁷

Psikiyatri alanındaki bu olumlu gelişmeler, 20. yüzyıldaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde daha çözüm odaklı ilerleme kaydetmiştir. Fakat 20. yüzyılda kapitalizmin hızlı gelişimi ve işçi sınıfı mücadeleleri, büyük savaşlar, ülke içi ve ülkelerarası göçler, kent kültürüne uyum sağlama çabası ve modernleşme; ruhsal bunalımı tetikleyen unsurlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden insanlardaki psikolojik bunalımların ve ruhsal çöküntülerin zirvede görüldüğü bu yüzyılda, ilgi ve çözüm bekleyen kitleler halinde hastalar var olmuştur. Bu yüzden psikolojik rahatsızlıkların sebebinin anlaşılması için çok çeşitli alanlarda araştırmalar yapılmış ve fikirler geliştirilmiştir. Yüzyılın başında ateş tedavisi, koma ve şok tedavileri uygulanarak sanrılar, bellek kusurları ya da aşırı öfke durumuna çözüm üretmişlerdir. Her türlü olayı uyaran-uyarılan ve gözlenebilir davranış açısından ele alan Seçenov, Behterev, Pavlov ve Skinner gibi önde gelen davranışçılar akıl hastalıklarının bir tepkisellik olduğu varsayımından yola çıkarak araştırmalar yapmışlardır.

Bu yüzyılın bir başka görüşü, Thomas Szasz ve R.D. Laing'in 1960'larda klinik ve teorik çalışmalarında psikiyatri karşıtı yaklaşımları ile öne sürdükleri antipsikiyatri olmuştur. Psikiyatri ve felsefe alanlarında araştırma yapan daha pek çoğu gibi bu

³⁷ Bkz., Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 194.

psikiyatristler, zihinsel hastalıkların “yıkıcı davranışları kontrol altına almak için kullanılan bir mit, aile ve kültürdeki baskıya ‘akıllıca’ bir tepki”³⁸ olduğunu iddia etmişler ve psikiyatrinin hastaları iyileştirme misyonunu reddetmişlerdir. Laing, “deli olmak yardım için bağırdığınız ama sesinizin çıkmadığı o kâbuslardan birine benzer. Ya da sesiniz çıkar ama kimse sizi duymaz ya da anlamaz”³⁹ diyerek deliliği tecrübe eden kişinin sözcüklerle ifade edemediği dünyasını ve zihin yapısını anlatmıştır.

Akıl hastalıkları söz konusu olduğunda tımarhanelerin dışında verilmesi gereken mücadeleyi savunan İtalyan psikiyatrist ve nörolog Franco Basaglia ise psikiyatrinin tüm toplumu kapsayacak biçimde kurgulanması gerekliliğine dikkat çekmiş ve hastaneler dışında hastanın toplumla ilişkisinin düzeltilmesinin önemini dile getirmiştir. 1940’lı yıllarda ruhsal ve zihinsel hastalıkları iyileştirmeye yönelik ilaçların bulunması, hem hastalık tedavileri için hem de hastaların hastanelerden bağımsız hale gelebilmeleri için fırsat sunmuştur.

Çağımızda insanların maruz kaldıkları çevresel uyaranların çeşitliliğine bağlı olarak akıl hastalıkları da çeşitlilik kazanmıştır. Bireyin gerçeklikle bağlantısının kopmasına ya da aşırı korku, endişe, karamsarlık, şüphe gibi ruh hallerine sebep olan modern zamandaki bu rahatsızlıklar depresyondan manik depresif duruma, paranoyadan şizofreniye, kişilik bölünmelerinden takıntı hastalıklarına kadar farklı belirtiler ve özelliklerle ortaya çıkmışlardır. Bu kadar farklı varyasyonları ile ortaya çıkan akıl hastalıklarının teşhis ve tedavisinde ciddi zorluklar yaşanmıştır. Foucault bu durumu şöyle eleştirmiştir: “Psikolojik hastalık ve sağlığı tanımlamak bu kadar zor görünüyorsa, bu fiziksel rahatsızlıklar için kullanılan olguların hep birlikte yerli yersiz psikoloji için kullanımından değil midir?”⁴⁰ 1970’li yıllara kadar fonksiyonel bir bozukluk olarak kabul edilmiş olan şizofreni gibi birçok akıl hastalığı nörobiyoloji ile ilgili çalışmalar ve bilimsel buluşların ardından organik bozukluk olarak kabul edilmiştir. Bu hastalıkların sebeplerinin tek bir faktörle açıklanamayacağı ve bu hastalıkların çok çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır.⁴¹ Zihinsel hastalıkların

³⁸ Neely, “Documents in Madness”, 317.

³⁹ R. D. Laing, *The Divided Self*, Penguin Group, London 1965, 165.

⁴⁰ Michael Foucault, *Mental Illnesses and Psychology*, University of California Press, London 1954, 2.

⁴¹ Bkz., Elaine Walker; Kevin Tessner, “Schizophrenia”, *Perspectives on Psychological Science*, Sage Publication, 2008, 30.

ortaya çıkışı ve gelişimini incelerken genellikle tıbbi, antipsikiyatrik ve sosyal yaklaşımlar kullanılmaktadır.⁴²

Tıbbi model içerisinde zihinsel hastalıkların beyin ve diğer fiziksel bozukluklarla bozukluklarla ilişkisi araştırılmış ve şizofreni hastalarının beyin boşluklarında genişleme olması ya da sinir hücreleri arasında iletişimi sağlayan glutant maddesinin yetersiz olabileceği görüşü ile hastalığa sebep olabilecek fiziksel bulgulara dikkat çekilmiştir. Yine doğum sırasındaki anormalliklerin, bebeklik ve çocukluk sürecindeki ciddi hastalıkların ya da travmaların akıl hastalığı ihtimalini yükselttiği⁴³ ortaya çıkmıştır. Ailenin genetik yapısının ve aile içinde akıl hastalığına sahip insanların olması, hastalık riskini arttıran sebepler olmuştur.

Sadece genetik yapılarla ve fiziksel özelliklerle açıklanamayan akıl hastalıkları için kişinin bireysel deneyimleri ve çevreden etkilenimleri önemli belirleyiciler olmuştur. “Epidemiyolojik araştırmalar zihinsel hastalıkların sosyal yapılara gelişi güzel dağılmadığını göstermiştir. Birçok toplum bilimci zihinsel hastalıkların nüfus yoğunluğu, yaş, cinsiyet ve ırka göre farklı dağılımlar gösterdiğini belgelemişlerdir.”⁴⁴ Örneğin, şehirlere yapılan göçlerle birlikte kalabalık nüfus, gürültü, rekabetli iş ortamı, stres, başarısızlık kaygısı ve şehir hayatı insanları bunalıma götüren birincil sebeplerden sayılmıştır. Kırsal kesimle kıyaslandığında şizofreninin şehirde yaşayan insanlarda daha fazla olduğu görülmüştür. Kırsal kesimlerde aile bağlarının güçlü olması, iş ya da bürokratik çıkar kavgalarının olmaması, stresten uzak sakin bir hayatın varlığı insanları zihinsel rahatsızlıktan biraz daha uzak tutmayı başarmıştır.⁴⁵ Bir başka örnek, toplum içerisindeki sınıf farklılıklarında görülmüştür. Toplumda farklı sınıflarda ve farklı ekonomik seviyedeki insanlar arasında zihinsel hastalıkların görülme sıklığı değişmiş, alt sınıfa mensup olan insanların, üst sınıf ve para sahibi olan insanlara oranla daha fazla psikolojik rahatsızlığa maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Akıl hastalıklarının ortaya çıkış sebepleri ile ilgili öne sürülmüş olan bir diğer görüş, daha önce bahsi geçen antipsikiyatrik yaklaşımdır. Akıl hastalıklarının bilinçli bir tepki olduğu düşüncesinden

⁴² Bkz., Cynthia Erb, “Have You Ever Seen the Inside of One of Those Places? Psycho, Foucault, and the Postwar Context of Madness”, *Cinema Journal*, University of Texas Press, 2006, ss. 46-47.

⁴³ Bkz., Robert J. Trotter, “A Cruel Chain of Events”, *Science News*, Society for Science, 1977, 394.

⁴⁴ Stanley Eitzen; Jeffrey H. Bair, “Types of Status Inconsistency and Schizophrenia”, *The Sociological Quarterly*, Wiley, 1972, 61.

⁴⁵ Bkz., William W. Eaton, Jr., “Residence, Social Class and Scizophrenia,” *Journal of Health and Social Behaviour*, American Sociological Association, 1974, 289.

hareketle, bu görüş ile hastaların çevresindeki olumsuz koşulları aktif bir şekilde hastalıkları aracılığıyla eleştirdikleri savunulmuştur.

Delilik olgusuna sebep olan faktörler kesin ifadelerle açıklanamamıştır, fakat delilik bir insanlık durumu olarak ilkel insandan günümüz toplumuna kadar varlığını sürdürmüştür. Farklı tanımlamaların ve yorumların ışığında toplumda türlü şekillerde muamele gören delilere modern toplumda, toplumun ve sağlık kuruluşlarının belirlediği şekilde yaşam alanı sunulmuştur. Modern zaman Batı toplumlarında sağlık alanında dikkatleri üzerine çeken en önde gelen kurumlardan biri İngiltere Ulusal Sağlık Hizmeti olmuştur. Bu hizmet; hastanelerin sevk ve idaresi, fiziksel ve zihinsel hastalıkların teşhis ve tedavileri gibi birçok uygulamayı kapsamaktadır.

1.2. İNGİLTERE ULUSAL SAĞLIK SİSTEMİ

İngiltere Ulusal Sağlık Hizmeti (NHS), İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından "her birey sağlıklı olma hakkına sahiptir"⁴⁶ sloganı ile 1946 yılı Ulusal Sağlık Hizmeti yasası altında hizmet vermeye başlamıştır. Bu hizmetin temelleri, sağlık kurumlarının ücretli olması ve sadece çalışan erkekler için sigorta sağlanması sebebi ile sağlık sistemini tekrar gözden geçirmeye yönelik araştırmalarla atılmıştır. 1930'lu yıllarda özellikle çocukların ve kadınların sağlık kurumlarından yararlanamadıklarını gösteren bu araştırmalar kapsamlı bir şekilde sürdürülmüş ve tüm halka hizmet verebilecek bir sağlık hizmeti konusundaki girişimler başarıya ulaşmıştır. Kaynağını genel vergilerden alan bu sağlık hizmeti, ülkedeki tüm insanları kapsayan tam teşekküllü bir hizmet sağlama ilkesini kabul etmiş ve tüm insanların bu kuruluşlarda tedavi olmasına imkân sağlamıştır. Bu yüzden dönemin Sağlık Bakanı Aneurin Bevan tarafından bu hizmet, "kapitalist toplumun hedonist yaşamından çok uzak ve saf bir sosyalizm"⁴⁷ şeklinde nitelendirilmiştir. Ulusal Sağlık Hizmetinin amacı şöyle tarif edilmiştir:

İngiltere'de ve Galler'deki insanların beden ve zihin sağlığı gelişiminin güvencesi ile birlikte önleyici teşhisleri ve hastalık tedavilerini güvence altına almak ve bu amaçla da gelecek Yasanın şartlarına göre hizmette etkili şartlar sağlamak ya da var olan etkili şartları muhafaza etmek için düzenlenmiş olan kapsamlı sağlık

⁴⁶ John Steward, "Ideology and Process in the Creation of the British National Health Service", *Journal of Policy History*, Cambridge University Press, 117.

⁴⁷ Steward, "Ideology and Process in the Creation of the British National Health Service", 113.

*hizmeti kurumunu İngiltere ve Galler'de iletirmek Sağlık Bakanlığının görevi olmuştur.*⁴⁸

Bu ilke dâhilinde hareket eden Sağlık Bakanlığı ve yetkililer tüm ülkedeki insanların ulaşabileceği şekilde sağlık hizmetlerini genel olarak üç basamak şeklinde insanlara sunmuşlardır. İlk basamak ayakta tanı ve tedavi hizmetleri ile birlikte toplum sağlığı hizmeti sunmaktadır. Bu hizmetler genel pratisyenler başta olmak üzere, dişçi, eczacı, optisyen, diyetisyen ve fizyoterapistler tarafından yürütülmekte ve NHS telefon hizmetleri, rehabilitasyon merkezleri, sağlık kabinleri, ambulans hizmetleri gibi hizmet alanlarını kapsamaktadır. Ayrıca birincil basamak, ev ziyaretleri, aşılama, tetkik ve tedavi hizmetlerinin yanında, gerek duyulan vakalarda ikinci basamak hizmetler için uygun bir hastane departmanı ile temas kurma, gerekli bilgileri aktarma, randevu alma⁴⁹ hizmetlerini de sağlamaktadır. İkinci basamak hizmetler ise daha çok hastane süreci ile ilgilidir. Ulusal sağlık sisteminde hastalar ilk olarak aile hekimleri ile görüşmekte eğer gerek görülürse hastaneye sevkleri yapılmaktadır. Bu uygulama ile hastanelerdeki yoğunluk ve kalabalığın engellenmesi amaçlanmıştır. Başkan ve yöneticilerinin Sağlık Bakanlığı tarafından atandığı bu hastaneler farklı şekillerde gruplandırılmışlardır. Temel bakım, akıl sağlığı, acil merkezleri, özel sağlık kurumları, kaza ve acil durum merkezleri gibi farklı alanlar hastalar için gerekli tedavi ve hizmeti sunmaktadırlar. Üçüncü basamak sağlık hizmeti ise daha uzmanlaşmış doktorların bulunduğu, kanser ya da organ nakli gibi operasyonların yapıldığı daha gelişmiş hastanelerde sürdürülür. Hastalar, devlet hastanelerinden uzman hekim tarafından sevk edilerek bu hastanelerde tedavi görmektedirler.

Ulusal Sağlık Hizmeti, 1959 yılında Akıl Sağlığı Yasası (Mental Health Act) kapsamında psikiyatri hastanelerini diğer hastanelerden ayırmıştır. Bu yasa dâhilinde akıl hastalığının tedavisi diğer fiziksel hastalık tedavilerinden ayrı tutulmuştur. Bununla beraber öğrenme güçlüğü ya da zekâ geriliği gibi akıl hastalığı olarak tanımlanamayacak zihinsel rahatsızlıkların tedavisi de akıl hastalıkları tedavisinden ayrılmıştır. Akıl hastalıklarının tedavisinde hastanın gönüllülüğü, doktorların bilimsel

⁴⁸ C.R. Seaton, *Aspects of the National Health Service Acts: The Westminster Series*, Pergamon Press, London 1966, 12. *Aspects of the National Health Service Acts: The Westminster Series*, London 1966, 12.

⁴⁹ Bkz., Avrupa Birliği Ülkelerindeki Hastane Hizmetleri Araştırma Raporu, T.C. Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Daire Başkanlığı, Erişim Tarihi: 20.02.2015.
<https://www.google.com.tr/#q=Avrupa+Birli%C4%9Fi+%C3%9Clkelerindeki+Hastane+Hizmetleri+Ara%C5%9Ft%C4%B1rma+Raporu>.

tutumu ve insancıl yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yasa aynı zamanda akıl hastalarına hastanelerin yanında evlerinde tedavi görmeleri fırsatı yaratmıştır. 1940'lı yılların sonlarında ilaç tedavisinin ortaya çıkması ve psikolojik hastalıkların tedavisinde kullanılması, Akıl Sağlığı Yasası'nın uygulanabilirliğini arttırmıştır. Önceki yıllarda insülin, koma ve şok tedavisi gibi birçok yöntem uygulanmış olsa da, bu yasa hastaların ilaç tedavisi ile sosyal hayata döndürülmesini desteklemiştir. İlaç tedavilerinin olumlu etkileri hastanede tedavi edilen hasta sayısının azalmasını sağlamış⁵⁰ ve hastaları hastanelerden bağımsız hale getirme fikri işlerlik kazanmıştır.

1970'li yıllar ise Ulusal Sağlık Hizmeti dâhilindeki hastane giderlerinin kısıtlanması ile dikkat çekmiştir. Özellikle Başbakan Margaret Thatcher, ekonomik kısıtlamalardan dolayı çok fazla eleştiri ile karşılaşmıştır. Thatcher'ın liberal refah devleti politikası doğrultusunda sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesinin hedeflenmesi⁵¹ ve bütçe kesintileri nedeniyle hastanelere gerekli yatırımların yapılmaması sebebiyle hastalar için uygun tedavi koşullarının sağlanmasında aksamalar meydana gelmiş, bu durum Ulusal Sağlık Hizmeti'ne karşı olan güveni sarsmış ve hizmetin eleştirilerin odağı haline gelmesine neden olmuştur. Thatcher hükümeti ve sonrası yapılan uygulamalar, sistemi, kuruluş yıllarında takip ettiği hasta merkezli ilkelerden uzaklaştırmıştır. 1990 yılında yürürlüğe giren Ulusal Sağlık Hizmeti ve Toplumda Bakım Yasası (National Health Service and Community Care Act) devletin merkezde olduğu sistem yerine, hizmeti sunanlar arasında rekabete neden olacak serbest piyasa modeline uygun bir sistem doğrultusunda oluşturulmuştur.

Thatcher politikaları dâhilinde çıkarılan Toplumda Bakım Yasası temelde akıl hastalar için sosyalleşme olanağı sağlayan ve onları toplumdan soyutlamayan bir tedavi sürecini amaçlamış olmakla birlikte ortaya çıkan olumsuz sonuçlar çeşitli eleştirileri gündeme getirmiştir:

1990 yılında Muhafazakâr hükümet akıl hastaları için 'Toplum Sağlığı' sistemini başlattı. Bu plan hastaların kendi evlerinde kalmalarına olanak sağlamak anlamına geliyordu. Yeterli denetlemenin olmamasının yanında hastaların birçoğu artarak savunmasızlaştı ve hem kendisi hem de başkaları için tehlikeli olabilecek hale geldi. Örneğin, Aralık 1992'de Jonathan Zito, paranoyak şizofren olan

⁵⁰ Bkz., John Steward, "Ideology and Process in the Creation of the British National Health Service", 49.

⁵¹ Bkz., Jill S. Quadagno; Debra Street, "Ideology and Public Policy: Antistatistism in American Welfare State Transformation", (2005), 66.

*Christopher Clunis tarafından Finsbury Park metro istasyonunda öldürülmüştür.*⁵²

Hastaların toplum içerisinde tedavi edilmesi planlandığı için hastane odalarının sayısı azaltılmış ve hastanedeki personellerin sorumluluğu toplum içerisine taşınmıştır. Fakat uygulama hassas tavrının ve olumlu işlevinin yanında Clunis olayı gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir. Teorik olarak hastaların toplumsal ilişkilerinin güçlenmesini amaçlayan bu girişim, pratikte insanların görevlerini eksik yapmalarından ve ruh hastalıklarının tedavisinin zorluğundan kaynaklanan sorunlarla karşılaşmıştır.

Tony Blair yönetimindeki İşçi Partisi döneminde (1997-2007), Ulusal Sağlık Sistemi bir müddet önceki hizmet politikasını takip etmiştir. Blair döneminde Ulusal Sağlık Hizmetlerinin iyileştirilmesi yönündeki atılımlar dikkat çekmiştir. Hizmet standartlarının yükseltilmesi, katı parasal düzenlemelerin getirilmesi, iş uzmanlıklarının gözden geçirilmesi gibi yenilikler uygulanmaya çalışılmıştır. Bu dönemde özel birçok hastanenin açılmasına izin verilmiş ama aynı zamanda Ulusal Sağlık Sistemi'nin halkı kapsayan özel olmayan ve rekabet içermeyen yapısı vurgulanmıştır.

İngiliz Ulusal Sağlık Sistemi tüm halkı kapsayan devletçi bir idealizm ile insanlara hizmet sunmayı ilke edinmiştir. Politik sebeplerin etkisi ile sistemin özelliklerinde değişiklikler yapılmış olsa da insanların hiçbir ücret ödemediği tedavi olabilecekleri bir kurum olma özelliği aynı kalmıştır. Ülke çapındaki çeşitli özellikteki hastaneleri ile bu sistem her türlü akıl hastalığı ve fiziksel rahatsızlıklar için hizmet vermeye devam etmektedir.

⁵² Aleks Sierz, *Modern English Playwriting the 1990s*, Methuen Drama, London 2012, 7.

İKİNCİ BÖLÜM

JOE PENHALL'UN OYUNLARINDA DELİLİK TEMSİLLERİ

2.1. *SOME VOICES*'TA DELİLİK TEMSİLLERİ

Toplumlara ve çağlara göre değişen çehresi ile günümüze kadar ulaşan delilik kavramı, farklı tasvirleri ve modern zamanda aldığı konum ile insanların yaşamlarında önemli bir yere sahip olmuştur. Modern toplumdaki psikolojik bozuklukların ve akıl hastalıklarının artışına paralel olarak Joe Penhall, hem akıl hastalıklarını hem de “akıl hastalıkları arasında en ağır ve en gizemli akıl bozukluğu”⁵³ olarak tanımlanan şizofreni hastalığını mercek altına almıştır. Michel Foucault'nun da dediği gibi “delilik, akıl hastalığıdır; insanın toplumsal, kültürel veya bilimsel olarak kabul edilmiş işlevlerini yerine getirememesidir. Psikiyatri ve nöroloji, delilik kavramını kullanmaz; hastalığı nevrozlu ve/veya psikozlu haller olarak belirler; teşhislerini şizofreni, mani, melankoli olarak adlandırır.”⁵⁴ Delilerin ya da modern söylem ile akıl hastalarının sorunlarının unutulmaması yönünde gösterdiği duyarlılıkla Penhall, oyunlarında akıl hastalığı konusuna geniş bir yer vermiştir. Ruhsal ve psikolojik bozuklukları, farklı boyutları ile çok yönlü ele alan Penhall, hem hasta kişinin kendi bireyselliği hem de toplum ve kurumların yaklaşımları açısından hastalığın gündeme gelmesine ve tartışılmasına olanak sağlamıştır.

Joe Penhall akıl hastalıkları ile ilgili *Some Voices* ve *Blue/Orange* oyunlarını kaleme alarak çevresinde var olan hastalara karşı duyarlılığını ortaya koymuş ve onlara karşı ön yargısız ve hastaların ihtiyaçlarına karşı ilgili bir toplumun gerekliliğini vurgulamıştır. Bunun için farklı bir tür yerine tiyatroyu yazın aracı olarak seçmiş ve tiyatronun elverişli sahnesinden yararlanmışır. Çünkü Penhall, tiyatronun “insanlara ses verebilmek”⁵⁵ amacıyla kullanılabilir en uygun niteliklere sahip olan yazın ve ifade türü olduğuna inanmıştır. Oyunlarındaki başarılı kurgusu, uygun karakter tasviri ve toplum yapısının detaylı anlatımı, Penhall'a istediği gibi hem toplumdaki

⁵³ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 29.

⁵⁴ Mehmet Narlı, *Edebiyat ve Delilik: Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik*, Akçağ Basım Yayım, Ankara 2013, 17.

⁵⁵ David Emmes, “*Dumb Show* by Joe Penhall”, *South Coast Repertory*, Julliane Argyros Stage, 2005, 1.

olumsuzlukları konu alan tiyatro eserleri yazmasına hem de bu eserler vasıtası ile akıl hastalarının seslerini duyurabilmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, İngiliz tiyatrosunun son elli yıldır takip ettiği, tiyatronun en önemli amaçlarından birinin mevcut gerçekleri aktarmak⁵⁶ olduğu fikri Penhall'un tiyatro eserlerinde benimsemiş olduğu ilkeler arasında paralellik vardır. Bu yüzden, yaşadığı çevreyi ve insanları dikkatle gözlemleyen Penhall, önemli olmasına rağmen göz ardı edilmiş olan ruhsal bozukluklar ve akıl hastalığına oyunlarında esas konu olarak yer vermiştir.

Margarete Rubik, *Some Voices* oyunundan yola çıkarak Penhall'un zihinsel hastalıklara karşı duyarlılığına ve hastalara vermiş olduğu değere dikkat çekmiş, oyunun başlığı hakkında ise şunları yazmıştır: “Bu başlık şizofrenide tipik olan halüsinasyonların yankılanımını ima eder ve ayrıca toplumumuzda normal bir şekilde susturulmuş insanlara verilen sese işaret eder.”⁵⁷ Bu sözleri ile akıl hastalarının toplum içerisinde etkisiz ve silik hale getirilmiş kimliklerinin güçlendirilebilmesi için Penhall'un gösterdiği çabayı vurgulamıştır. Oyunda, akıl hastalıklarının toplumdaki olumsuz algılanışı ve toplumun akıl hastalarını kabullenmedeki eksiklikleri gibi toplumsal sorunların yer almasından yola çıkarak *Some Voices*'in ‘Londra kriz tiyatroları’na⁵⁸ uygun olduğunu düşünen Penhall, oyunu ülke sorunlarını gündeme alan oyunların yer aldığı bu tiyatro grubu içerisine dâhil etmiştir.

Some Voices, 1994 yılında Royal Court Tiyatrosu'nda sahnelenmiş ve çağdaş İngiliz toplumunu merkeze alan yeni ve ayırt edici konusu ile John Whiting Ödülü'ne layık görülmüştür. Penhall için, *Some Voices*'in ilham kaynağı şizofreni hastası eski bir müzisyen arkadaşı olmuştur. Aşırı içki tüketen, farklı sesler duyduğunu söyleyen, karmaşık duygular içinde aşırı hassas, bazen depresif ve bazen enerjik olabilen arkadaşını ilk başlarda yadırgayan ve davranışlarını anlamlandıramayan Penhall, arkadaşının şizofren olduğu gerçeğini duyduğu an çok utanmış, kendisini arkadaşına

⁵⁶ Bkz., Mireia Aragay; Pilar Zozaya, “The State of British Theatre Now: An Interview with Michael Billington”, *Atlantis*, Universitat de Barcelona, 2004, 93.

⁵⁷ Margarete Rubik, “*Some Voices, Love and Understanding, Blue/Orange, Dumb Show, Landscape with Weapon*”, *Contemporary British Playwrights*, (Ed. Martin Middeke, Peter Paul Schnierer, Aleks Sierz), Methuen Drama, 2011, 364.

⁵⁸ Bkz., Aleks Sierz, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, Faber and Faber Limited, London 2001, 210.

karşı mahcup hissetmiş ve oyunlarından birinde benzer bir konuyu ele almaya karar vermiştir.⁵⁹

Deliliğin günümüzde aldığı şekillere ve yaygınlığına dikkat çeken Penhall, insanların göz ardı etmesine müsaade etmeden bu zorlu zihinsel süreçleri anlaşılır hale getirmeyi amaçlamış ve oyunları ile bu konudaki kararlılığını göstermiştir. *Some Voices* oyunundaki akıl hastası Ray, alt sınıf bir Londralıyı temsil eden önemli bir karakterdir. Oyun, akıl hastanesinde Ray ve kendisi gibi hasta olan Ives arasındaki konuşma ile başlar. Ray kendisine üzüntülerle dolu çocukluğunu ve alkolik babasını hatırlatan birtakım sesler duymaktadır. Ives ise yıllardır hastanede olmasına rağmen hastaneden ayrılması için izin verilmemesinden ve hastanede kendisine kötü davranılmasından şikâyetçi olan bir hastadır. Ray'ın hastaneden çıkış zamanı geldiğinde, ağabeyi Pete işlemleri tamamlar ve birlikte Pete'in dairesine giderler. Fakat Ray'ın uyumak istememesi ve kendisini sürekli huzursuz hissetmesi Pete'in dikkatini çeker, bu yüzden tedavisinin devamı için ilaç alması konusunda defalarca kardeşini uyarır. Ray'ın ilaç kullanmak ve muayene için uzmanlarla görüşmek istememesi ileriye dönük sıkıntılar yaşamasına neden olacaktır. Ray sevdiği kadın Laura ile tanışması, sokakta erkek arkadaşı Dave tarafından tartaklanan Laura'yı Ray'ın kurtarmaya çalışması sonucu olmuştur. Hamile olan Laura kendisini kurtarmak için yardım ederken yaralanan Ray'i yarasına pansuman yapmak ve teşekkür etmek için evine davet eder. Daha sonra bir barda tekrar karşılaştıkları Laura ve Ray birbirlerini tanıma fırsatı bulur ve beraber vakit geçirmekten hoşlanmaya başlarlar. Fakat Ray'ın ilaçlarını kullanmayı ihmal etmesi ve alkol kullanması bu mutlu atmosferi yok eder. Hastaneden kaçtığını söyleyen Ives ise kalacak yeri olmadığı için köprü altında yaşamaya başlar ve orada kimsesiz bir şekilde ölür. Dave yaptıklarından pişman olarak Laura ile beraberliklerini yeniden başlatmak ister, fakat Laura bu isteğini geri çevirir. Laura ve Ray'ın birlikteliğinde her şey yolunda giderken, Ray'ın olumsuz ve umursamazca söylediği sözler ve tutarsız davranışları Laura'yı hayal kırıklığına uğratar ve Ray'i terk etmesine sebep olur. Oyun Pete'in bir pansiyonun mutfağında Ray'e yemek pişirmeyi öğretirken bir taraftan da ona kendi hayatını yaşaması ve kendi ayakları üstünde durması gerektiğini öğütlemesi ile sona erer.

⁵⁹ Bkz., Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 42.

Penhall, insan yaşamında alışılması zor bir şekilde beliren deliliği bu oyunda seyircinin empati kurmaya çalışacağı ama karmaşık hareketleri ve zihin yapısı yüzünden yakınlık hissedemeyeceği Ray karakteri ile sunmuştur. Foucault'nun şu sözleri ile belirttiği gibi:

Delilik çağdaş toplumda gittikçe yaygınlaşmış ve insanları ansızın pençelerinin arasına almıştır. Delilik artık dünyanın dört bir yanında insanı eline geçirmek için pusuya yatmaktan çıkmıştır; insanın içine sinsice süzülmemektedir veya daha doğrusu insanın kendi kendisiyle sürdürdüğü hassas bir ilişkidir.⁶⁰

Deliliğin gittikçe yaygınlaştığı günümüz toplumlarında bu konulara gerekli özeni gösterebilmek adına oyunu hassasiyetle kurgulayan Penhall, oluşturduğu karakter tasvirleri ile akıl hastalarının stres, mutsuzluk ve mücadele dolu bir hayat yaşamak zorunda oldukları gerçeğini anlatmaktadır. Ayrıca Ray gibi ılımlı ve saf bir karakter yaratarak akıl hastalığının sadece kötücül davranışlarla ilişkilendirilip, akıl hastalarının toplumda her an suç işleyebilecek şüpheliler gibi görülmesinin önüne geçmeyi hedeflemiş ve duyarlılık yaratan bir anlatım sunmaya çalışmıştır.

Some Voices'da hastaneden çıkartılarak ağabeyinin yanına gönderilen Ray, bir anda topluma uyum sağlamak zorunda bırakılmıştır. Ray hastaneden çıkartılıp ailesinin, yani Pete'in, sorumluluğuna verilmiştir fakat Ray hâlen hastalığı ile ilişkili birçok garip davranış sergilemektedir. Ray, Laura'ya hastalığını "aptalca şeyler yapıyorum, yani gerçekten aptalca, şizo"⁶¹ diyerek açıklar. Bu noktada Foucault'nun deliliğe dair kullandığı ifadeler Ray'in durumu ile benzerlik göstermektedir:

Belirtili bir hastalıkla belirli bir marazi belirti arasında, sabit veya sık görülen bağlantıların açığa çıkarıldığı bir semptomoloji oluşturulmuştur: belirli bir hezeyanlı yapının semptomu olarak işitsel halüsinasyon ve belli bir delilik biçiminin işareti olarak zihin karmaşası.⁶²

Foucault'nun deliliğin belirtisi olarak göstermiş olduğu zihin karmaşası Ray'in kendi zihin dünyasında ve algılarında meydana gelen değişimlerde görülebilmektedir. Uykusuz ve yorgun görünen Ray ile Pete arasında geçen bir konuşma Ray'in hastalık belirtilerinden yalnızca bir tanesidir:

⁶⁰ Foucault, *Deliliğin Tarihi*, 55.

⁶¹ Joe Penhall, *Plays 1*, Methuen, London 1998, 63.

⁶² Michel Foucault, *Akil Hastalığı ve Psikoloji*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, 11.

PETE: *Tamam neresi? Sorun nedir – uyuyamadın mı?*

RAY: *Senin bana verdiğin oda yüzünden. Duvarlar hareket ediyor. Daralıyorlar.*

PETE: *Daralıyor derken ne demek istiyorsun? Kâbus mu gördün?*

RAY: *Sana söyledim gittikçe küçülüyor. Burası güzel bir yer, Pete, fakat kesinlikle küçülüyor.⁶³*

Duvarların hareket etmesi ve küçülmesi Ray'ın ruhundaki daralmanın, içsel sıkıntılarının bir yansıması olarak düşünülebilir ya da akıl hastalarının özgür ruhunun ve zihinlerinden taşan düşüncelerinin mekânsal sınırlamalara karşı verdiği bir mücadele olarak kabul edilebilir. Fakat akıl hastalarında var olan dünyevi sınırlarla kısıtlanamayan bu düşünce ve algı mekanizmaları hastaların halüsinasyonlar görmesine ve gerçeklikten uzaklaşmalarına yol açar. Louis A. Sass, benzer tecrübeler yaşayan, zihinsel ve bedensel olarak farklı bir dünya içerisinde yaşayan bir hastası için “insanları robotlara ya da heykellere benzetmekte, insanları görüp konuşmalarını duymasına rağmen onlara karşı yabancı hissetmekte ve birer heykellermiş gibi algılamakta”⁶⁴ demektedir. İnsanları olduğundan farklı algılayan bu hasta gibi Ray de mekânlar konusunda gerçek dışılık yaşamakta, görsel ve algısal yanılgılara düşmektedir. Ray'de olduğu gibi zaman ve mekân algısındaki farklılık, renklerin ya da nesnelere başkalaşımı, belirli eşyaları görüp diğerlerini fark edememe, yüzeyleri parıltılı ya da karanlık görme akıl hastalarının sıkça deneyimledikleri bir durumdur. Güneş doğarken renklerin kendisine nasıl görüldüğünü tasvir eden Ray'in, renkleri olduğundan daha solgun görmesi gerçek fiziksel dünyayı algılama sorunları yaşadığını göstermektedir.

RAY: *Yeşil şeyler. Yeşil şeyler artık aynı şekilde değil çok daha solgunlar. Sarı da artık aynı değil. Ve daha beyaz olan Güneş var. Kurşuni. Ya daha parlak ya da orada bile değil. Ve gökyüzü... O aynı değil. Olması gerektiği mavi değil artık. Her şey farklı.⁶⁵*

Ray, tedavi için kullandığı ilaçlar yüzünden sadece renklerin ve görüntülerin değil kokuların da değiştiğini söyler. “Her şey değişti hatta kokular bile değişti”⁶⁶ diyen Ray o an tecrübe ettiği fiziksel çevrenin alıştığı ve istediği şekilde olmadığını anlatmaktadır. Ray için yalnızca yıllar önce babası içki fabrikasında çalışırken ağabeyi ile çubuk

⁶³ Joe Penhall, *Plays 1*, 6.

⁶⁴ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 72.

⁶⁵ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 7.

⁶⁶ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 10.

yarışı yaptıklarında atların su içmek için gittikleri yerin kokusu aynı kalmıştır. Bu kokudan başka tüm kokular değişmiştir. Ray'ın hatıralarının değişmeden kalması ve onları şu an bile hissediyormuş gibi konuşması eskiye ve babasına olan özlemine ortaya çıkarmaktadır. Tek değişmeyen koku, babasının aileyi terk etmeden, annesi ölmeden ve ağabeyi ile mutlu bir şekilde oyun oynadıkları zaman var olan o kokudur. Pete at pisliği olduğunu söylese de bu koku Ray'e mutlu aile yaşamının olduğu geçmiş günleri hatırlatır.

Ray'ın rüyaları da algı bozukluğunun ve karmaşık ruh dünyasının bir yansıması olarak gerçeklikten uzak ve garip şekillerde ortaya çıkar. Bu yüzden Pete, dinlenebilmesi için uyuması gerektiğini söylese bile Ray kâbuslar gördüğü için uyumamakta ısrar etmektedir. Laura'ya, “tuhaf şeyler. Yanlış renkte ve yanlış boyutlarda şeyler. Bazıları benle konuşuyor. Kuşlar gibi. Uçan gerçek kuşları kastediyorum”⁶⁷ diyerek gördüğü kâbusları ve tuhaf rüyalarını anlatmıştır. İnsanların, gerçekliğin ötesine geçen, tüm olasılıkların mümkün olduğu ve dünyaya ait olmayan şeylerin var olabileceği rüyalara sahip olduğu gerçeği, Ray'ın rüyalarının normal dışı olarak tanımlanmasını engellemiştir. Fakat asıl mesele Ray'ın rüya-gerçek ayrımını yapamayarak rüyalardan çekinmesi, rüyaların gerçekliğinden korkması ve onları uyumayı bile reddedecek kadar ürkütücü bulmasıdır.

Görsel halüsinasyonların yanı sıra akıl hastalığından kaynaklı sesler işitmekte olan Ray için bu sesler işkence haline dönüşmektedir. Hislerini şöyle ifade eder: “onlar benim ödümü koparıyor. Lanet olası tuhaf şeyler söylüyorlar. Sana söyleyebilirim. Senin için anlaşılması çok tuhaf şeyler, Pete. Benimle konuşmaları için gerçek insanlar bulmaya çalışıyorum, kıyaslayabilmek için ama kolay değil.”⁶⁸ Ray'ın duymuş olduğu bu sesler yaşantısını karmaşık, gürültülü, düzensiz ve insanlardan kopuk bir hale getirmektedir. Louis A. Sass, şizofreni gibi birçok akıl hastalığında, hastaların sesler duymasının yaygın bir durum olduğunu belirtmiştir: “hastaya göre değişen sesler bazen hastanın kendi sesini duyması ya da o andaki düşünce ve eylemlerine yorum yapan sesler işitmeleri şeklinde görülebilmektedir. Duyulan sesler iyi ya da kötü eleştirilerde bulunabilirler ya da bir şeyler yapmayı emredebilirler.”⁶⁹ Kimi hastalar kendisi ile

⁶⁷ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 35.

⁶⁸ Penhall, *Plays 1*, 82.

⁶⁹ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 309.

konuşan, kendisine küfür eden ya da fısıltılar halinde anlamsız sesler de duyabilmektedir. Bu sesler hastanın zihnini sürekli meşgul ettiği için, hasta günlük işlerini yerine getirmede ve topluma ayak uydurmada zorluk çekmektedir. Ray'ın oyunda sesler duyması ilk olarak Ives öldüğü zaman kendi kendine konuştuğunda ve bir şeyleri dinliyormuş gibi kulak kesildiğinde ortaya çıkmıştır ve sonrasında daha belirgin hale gelmiştir. Ray yapması gereken şeyleri fısıldayan sesler ile baş etmeye çalışmaktadır:

PETE: *Geri geldiler değil mi.(Ray başını sallar). Ne söylüyorlar?*

RAY: *Onlar... bambaşka şeyler söylüyorlar.*

PETE: *Ne gibi?*

RAY: *Bana... bir yerlere gitmem gerektiğini... ve ve bir şeyler... ne olduğunu bilmiyorum ama bir şeyler bulmamı söylüyorlar.⁷⁰*

Ray zihnini kaplayan, dikkatini dağıtan, korkutan, kendisine geçmişi ve babasını hatırlatan bu seslerden kurtulmak için çözümü babasından kalan restoranı benzinle yakmakta bulacaktır. Çünkü Ray burayı sesleri tetikleyen bir yer olarak görmektedir. “Tencereler ve metal eşyalar sinyaller gönderiyor, fakat emin olamıyorum.”⁷¹ Pete’in tek geçim kaynağı olan restoranı yakma girişimi ile Ray, duyulan seslerin insan zihni için ne kadar rahatsız edici ve çıldırtıcı olduğunu, hastanın bu seslerden kurtulabilmek için kendisine ve çevresine zarar verebilecek çözümlere bile başvurabileceğini göstermiştir.

Ray’ın hastalığı ile bağlantılı olabilecek belirtiler, konuşmalarında ve insanlar ile iletişimde de ortaya çıkmaktadır. Ray uygun sözcükleri seçmekte, düşüncelerini bir araya getirmekte sorun yaşamakta bu yüzden kendini doğru şekilde ifade edememektedir. Bu durum Ray’ın insanlarla iletişim kurmasının önünde büyük bir engel oluşturmuş ve konuşmalarındaki yanlış kelime seçimleri ve tutarsız sözcükleri insanların Ray’den uzaklaşmasına neden olmuştur:

PETE: *Mantıklı konuş Ray eğer yapabilirsen.*

RAY: *Uğraşıyorum, doğru söylüyorum uğraşıyorum.*

PETE: *Şişt... Tek kelime bile etme. İnsanları kendinden uzaklaştırıyorsun.⁷²*

⁷⁰ Penhall, *Plays 1*, 81.

⁷¹ Penhall, *Plays 1*, 81.

⁷² Penhall, *Plays 1*, 66.

İnsanlar arasındaki bağı ve birlikteliği korumak adına dilin öneminin farkında olan Pete kardeşindeki eksikliğin farkındadır. Dilin günümüz toplumlarındaki konumunu ele alırken dilin olanaksızlığından ve Derridacı bir bakış ile dilin kısıtlayıcı özelliğinden bahseden Mukadder Erkan, aynı zamanda dilin insan yaşamındaki doldurulamayacak yerini de bir anlamda ortaya koymuştur:

Geleneksel dünyada düşünce ve duygular dil aracılığı ile aktarılır; bir diğer ifade ile dil, bize dünyaya ulaşabilme, onu betimleme ve tanımlama yetisini sunar. (...) Dil ile kimliğini kazanan özne tanımlayabildiği oranda dünyayı nesneleştirir, onu kurar, sınırlandırır ve yönetir.⁷³

Her ne kadar dildeki kurallar ve kelimeler insan düşüncesini belli kalıplara sığdırıp sınırlarını daraltıyor olsa da oyunda Ray dili kullanamamanın ve insanlarla beklenen şekilde konuşamamanın eksikliğini yaşamaktadır. Kendi duygu ve düşüncelerini bir araya getiremeyen ve yönetemeyen Ray, konuşmaları ile kendisini uygun bir şekilde ifade edemediği için insanlarla iletişim kurmakta ve sosyal bir hayat sürmekte büyük engellerle karşılaşmıştır.

Oyundaki diğer akıl hastası karakter olan Ives, hastaneden kaçmasının ardından Ray'i bulmuş ve birlikte Pete'in evinde kalmaya başlamışlardır. Ives kendini Pete'e Vega gezegeninden gelen ve etrafa yabancı olan biri olarak tanıtmıştır. Hatta gezegendekiler tarafından liderleri ile tanıştırılmak üzere götürüldüğünü söylemiştir. Ives bu hayal dünyasıyla beraber oyunda hedonist olmaktan uzak melankolik tutumu ile dikkat çekmiştir. Uzun süredir hastanede olduğunu belirten Ives, bulunduğu yerden ve hastane uygulamalarından hiç memnun değildir. Hayattan zevk almayan, mutlu olmayan, sıkılmış ruh hali ile dikkat çekmektedir:

IVES: Ben cehennemde yanacağım, ağaçların üzerindeki tomurcuklar cehennemde yanacaklar... Senden, kendimden ve her şeyden öğreniyorum ve sana söylemekten bıktım... Gökyüzünden öğreniyorum. Sudan...⁷⁴

Daha önce intihar girişimlerinde bulunan Ives'in, olumsuz düşünceleri ve hayata küskünlüğü karanlık iç dünyasının ifadeleridir ve ileriki zamanlarda intihar girişiminde bulunabileceği izlenimini vermiştir. Deliliğin enerji ve canlılıkla ilişkilendirilen

⁷³ Mukadder Erkan, *Samuel Beckett: İfadenin Arayüzeyi\Arayüzün İfadesi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2005, 63.

⁷⁴ Penhall, *Plays 1*, 70.

tanımlarının aksine Ives’da mutsuzluk, hüznün ve bıkkınlık görülmektedir. Depresif yapısı ile hayattan beklentisi kalmamış ve her şeyden ümidini kesmiş bir ruh hali içerisinde. Nitekim hastaneden ayrılan Ives’ın mutsuz hali toplum içerisinde de devam etmiştir; aileye ya da arkadaşına sahip olmadığı için sokaklarda yaşamak zorunda kalmış, hastanede huzuru bulamayan Ives toplum içerisinde de mutlu olamamış ve toplumdan dışlanmış olan diğer insanlar ile birlikte köprü altlarında yaşamaya mahkûm edilmiştir.

Penhall, farklı hastalık belirtilerine sahip Ray ve Ives karakterleri aracılığı ile fiziksel ve zihinsel rahatsızlıkların ortaya çıkma, gelişim ve tedavi dönemleri boyunca tıbbi müdahale ve profesyonel destek adına vazgeçilmez bir yere sahip olan hastanelerde gelişebilen olumsuz ve istenmeyen süreçleri göstermektedir. Gazeteci kimliğinden gelen başarılı gözlem yeteneği ile çevresindeki hastaların durumunu ve İngiltere Ulusal Sağlık Sistemine bağlı sağlık kuruluşlarının işleyişini dikkatle inceleyen Penhall, hastanelerde ve toplumda görmüş olduğu aksaklıkları insanlarda farkındalık oluşturacak şekilde farklı yollarla oyunlarında aktarmıştır. *Some Voices*’da Penhall, hastanelerin işleyişini ve hastalara karşı tutumunu, uzun yıllar hastanede olmasına rağmen iyileşme göstermeyen ve hastane çalışanlarından şikayetçi olan Ives aracılığı ile anlatmıştır. Ives’ı rahatsız eden konu hastane yönetiminin ve personellerinin sundukları hizmetin yüzeyselliği ve gelişigüzel olmasıdır. Ives’a göre tedavi etme sorumluluğunu alması gereken yöneticiler “beyni ameliyat etmeyi bildiğini iddia eden bir kasap”⁷⁵ gibidirler. Hastane çalışanlarının bilgisini ve güvenilirliğini sorgulayan Ives’ın gözünde, çalışanlar sorumluluklarını yerine getirmemekte ve hastalar için uygun tedavi ortamları sağlamamaktadırlar.

Ray’ın taburcu olmasının ardından gelişen süreçte ise bakım uygulamaları dâhilinde hastaların ve hasta yakınlarının sosyal, duygusal ve ekonomik yönden ihmal edilmesine dikkat çekilmiştir. Uygulamanın gereği olarak psikolojik rahatsızlığı olan hastaların bakımının devletten aileye ve topluma aktarılması hasta yakınlarına yeni ve büyük sorumluluklar yüklemiştir:

PETE: *Ben bir form imzaladım. Seni bu yerden çıkartmak için bir kâğıt parçası imzaladım. ‘Hadi onun dışarı çıkmasına izin verelim, artık bir ailesi olmamasına*

⁷⁵ Sierz, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, 211.

*rağmen hadi onu ailesine geri gönderelim' demişler ve beni buldular. Seni yıllardır görmedim, artık senin tam olarak kim olduğunu da bilmiyorum, fakat lanet olsun, senin için buradayım, Ray bunu da yazıya döktüm, bir prosedür uygulanıyor ve senin... Umurunda bile değil.*⁷⁶

Pete'in sözlerinden yola çıkarak oyunda, toplum içinde tedavi uygulamasının eleştirildiği söylenebilir. Aslen hastaların toplumda uyum ve kaynaşmasını hedefleyen bir hizmet olmasına rağmen, bu uygulamanın hastalardan kurtulmak için hazırlanmış bir planmış gibi hayata geçirildiği fikri ortaya çıkmaktadır. Hastaların iyileşme düzeyi dikkate alınmadan, toplumdaki refakatçileri araştırılmadan ve uygun toplumsal ortam yaratılmadan hastaneden çıkışlarına izin verilmiştir. Bu yüzden hastaneler yanı sıra toplum içinde bakım sloganı altında yasaları yapan ve uygulayan kişilerin bu tavrı, akıl hastası bireyler için hizmet verdiklerini unutup, bakım uygulamasını sıradan bir "iş"miş⁷⁷ gibi ele almaları yönüyle eleştirilmiştir.

Bu hizmetin gelişi güzel bir iş gibi algılanmasının aksine, Dünya Sağlık Örgütü'nün 1980 yılında hastane yataklarının azaltılması ve ruh sağlığı merkezlerinin toplum destek merkezleri ile desteklenmesi gerektiğine yönelik değerlendirmeleri, bu hizmetin özünde hastalara en faydalı ortamı sunabilme çabası olduğunu göstermektedir:

*Asıl mücadelenin 'tumarhane'nin dışında, onun sağaltıcı nitelik kazanması için değil, varlığının, ne için ve hangi amaçla oluşturulduğunun sorgulanması ile olacaktı. Bu yüzden psikiyatrinin görevi de yalnız hasta olanları iyileştirmekle yetinmemek, hiç değilse kısmen, kültürel ve politik düzeyde, toplumun zihinsel bakımdan bozuk olan üyeleri ile olan ilişkilerinin düzeltilmesi için savaşmak olmalıydı.*⁷⁸

İngiltere'de 'toplum içinde bakım' hizmetinin de benzer ilkelerle, akıl hastası bireyler ile toplumun uyumunu sağlamak ve akıl hastalarını hastane odalarıyla kısıtlamamak amacı ile yürürlüğe konulduğu görülmüştür. Fakat bu uygulama hedeflenen şekilde hastalar için duyarlılık ve özveri ile yerine getirilmemiş, hastane şartlarından ve çalışanlardan kaynaklanan bazı eksiklikler uygulamanın gerektiği gibi işlemini engellemiştir. Oyunda, uygulamadaki yüzeyselliği gösteren en önemli durumlardan biri

⁷⁶ Penhall, *Plays 1*, 25.

⁷⁷ Penhall, *Plays 1*, 29.

⁷⁸ Babaoğlu, *Psikiyatri Tarihi*, 291.

Pete'in imzalamış olduğu bir formun yıllardır görmediği akıl hastası kardeşinin bakımını üstlenmek için yeterli görülmesidir. Hastane tarafından hastalığın düzeyi, aşamaları ya da ortaya çıkabilecek olumsuz durumlar konusunda herhangi bir bilgilendirme yapılmadan Ray'ın sorumluluğu akıl hastalığı hakkında gerekli hiçbir bilgiye sahip olmayan ağabeyi Pete'e verilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün teşvik ettiği toplumda bakım uygulaması, hasta yakınlarının eğitimi ve hastanın sosyalleşmesi konusunda bilgilendirmelerin gerekliliğini içeriyorken, var olan durum hastaların apar topar hasta yakınlarına teslim edilmesi ya da yakını olmayan hastaların tek başına hastaneden ayrılmasına izin verilmesi şeklinde olmuştur.

Ray kendisi ile ilgilenecek bir ağabeyi olduğu için şanslıdır; çünkü aileye sahip olmayan hastalar, Ives gibi köprü altlarında ya da sokaklarda açlık ve fakirlik içerisinde yaşamak zorunda kalmışlardır. Kendileri ile ilgilenecek kimsesi olmayan hastaların bazıları bilinçsizce ortaya çıkan saldırgan davranışları yüzünden suç işlemiş sayılarak hapisaneye atılmışlardır. Hatta Ives gibi bazı hastalar hem bakımsızlık hem de tedavi eksikliği yüzünden sokakta ölmüşlerdir. Rubik'in de gözlemediği gibi, "Ives'ın sokaktaki bu üzücü ölümü Ray'e profesyonel bir tedavi sağlanmazsa neler olabileceğinin inandırıcı bir hatırlatmasıdır."⁷⁹ Bu yüzden Ray için Pete'in evi ağabeyinin ilgisi ve gözetimi altında güvende hissedebileceği bir sığınak olmuştur. Pete, Ray'in hastalığını hissedememesine rağmen, sıkıntılı zamanlarında kardeşinin yanında olmuş ve sorunlarını paylaşmak için çaba göstermiştir. Pete'in kardeşine olan desteği gibi, toplumsal anlamda akıl hastalarının desteklenmesinin önemini Laing, akıl hastasını, kimsenin dilini bilmediği bir yerde yolunu kaybeden ve kimseden yardım isteyemeyen bir gezgine benzeterek göstermiştir. Tamamen yalnız olduğunu düşündüğü bu yerde bir anda dilini bilen biri karşısına çıktığında artık tek başına olmadığını anlamıştır. Bu kişi yolu bilmeseyse de gezgin onun varlığından güç almış ve mücadele etmek için istekli hale gelmiştir.⁸⁰ Bu benzetme, topluma uyum sürecinde akıl hastasının yalnızlık hissettirmeyecek ve hastalığıyla mücadele etme gücü verecek aile, akraba, arkadaş ve komşu tutumlarının ve sosyal yardım kurumlarının hayati önemini açığa çıkarmıştır.

⁷⁹ Rubik, "Some Voices, Love and Understanding: Blue/Orange, Dumb Show, Landscape with Weapon", 365.

⁸⁰ Bkz., Laing, *The Divided Self*, 165.

Aynı şekilde Pete'in desteği ile Ray iyi yönde gelişmeler kaydetmiştir. Pete mümkün olduğunca kardeşinin davranışlarını gözlem altına almış ve tedavi sürecine destek olmaya çalışmıştır. Fakat kardeşi ile ilgilendiği süre boyunca Pete zaman zaman yorucu ve yıpratıcı durumlarla karşılaşmıştır. Kendisini toplum içerisinde ifade edemeyen Ray, insanlardan kaçmayı kurtuluş yolu olarak seçmiştir. Bu yüzden Ray'in süpermarketlere girmemesi, otobüslerden nefret etmesi veya insanların yoğun olduğu mekânlardan uzak durması, Pete için kardeşinin sosyal korkuları ile başa çıkmasına yardım etmesini gerektirmiştir. Ray'in Laura'yı kurtardığı gün olduğu gibi, haber vermeden ortadan kaybolması, gördüğü halüsinasyonlar ve duyduğu sesler Pete'i tedirgin eden konular olmuştur. Ray eline benzin alarak restoranı yakmaya çalıştığı zaman Pete, her şeyi yok edebilecek kadar ciddi boyutta sıkıntılar çeken kardeşini ikna etmekte zorlanmış ve akıl hastası bir birey ile başa çıkmanın sandığından daha güç olduğunun farkına varmıştır.

Hastaların sosyal, duygusal ve ekonomik anlamda ailelerine ve akrabalarına duydukları ihtiyaç, akıl sağlığı yerinde olmayan birey ile ilgilenmenin zor ve sabır gerektiren sürecini başlatmıştır. Akıl hastası bireylerin bakımındaki zorluklar dikkate alınarak yapılan araştırmalarda bakım işinin bazen hasta ile ilgilenen kişi için bir yüke dönüşebileceği görülmüştür. "Bakıcı yükü"⁸¹ terimi ile kendilerine özel zaman ayıramayan, gelecekle ilgili planlar yapamayan ve sürekli hastanın geleceğinden endişe duyan hasta yakınlarının içinde bulunduğu zorluklar tanımlanmıştır. Hastanın davranışlardan dolayı utanan ve toplum içine çıkmaya çekinen hasta yakınları bile olmuştur. Hasta ile ilgilenmek neredeyse hayatlarının merkezine yerleştiği için bu kişiler kendi bireyselliklerinden ödün vermek zorunda kalmışlardır. Ayrıca hastaların yiyecek, barınma, ulaşım ve tedavi masrafları gibi giderlerinin aile ya da hasta yakınları tarafından karşılanması ekonomik yükü ortaya çıkarmıştır. Özellikle bazı ilaçların pahalı olması ve devlet tarafından karşılanmaması aileleri zorda bırakmıştır.

İlaçlarla ilgili olarak, hastanın ilaç kullanımı ve ilaç takibi, hasta yakınlarının özel ilgisini ve çabasını gerektiren en temel meselelerden biri olmuştur. İlaçların bu iyileştirici özelliklerine rağmen, akıl hastalarının ilaç kullanmayı reddetmeleri, aileler için yorucu ve bıktırıcı bir hal almaktadır. Örneğin Ray ilaç kullanmayı reddeden bir

⁸¹ Bkz., Alejandra Caqueo-Urizar; José Gutiérrez-Maldonado, "Burden of Care in Families of Patients with Schizophrenia", *Quality of Life Research*, Springer, (2006), 719.

hastadır ve sebep olarak ilaçların uyuşturucu niteliğinden duyduğu rahatsızlığı öne sürmektedir: “benim beynimi bozuyor. Karar vermeme etkiliyor... At yatıştırıcıları. Büyük uyuşturucu ilaçlar.”⁸² Sadece ilaçları reddetmekle kalmayan Ray, sağlık hizmeti bünyesinde düzenli olarak yapılması gereken muayenelere karşı da isteksizlik göstermektedir. Pete kontrollerin ruh sağlığı için gerekli olduğunu söylese de Ray ilaçlarla ilgili kendi zihninde düşünceler şekillendirmiştir:

RAY: *Beynimi araştırmak için buradalar.*

PETE: *Evet senin beynini.*

RAY: *Zevk için.*

PETE: *Hayır, zevk için değil.*

RAY: *Bunu ilginç buluyorlar çünkü. Evet, öyle buluyorlar.*⁸³

Ray’ın gözünde doktorlar çare bulan ya da iyileştiren değil, hastalarla eğlenen ve onların beyinlerini zevk için inceleyen kişilerdir. Ray’ın hangi yaşanmışlığının ardından bu kaniya vardığı açık değildir; fakat hastaneden çıkarıldıktan sonra muayene olmayı şiddetle reddeden hastanın, hastanede iyi bir tedavi geçmişine sahip olmadığı açıktır. Ağabeyi Pete’in uyarılarına rağmen hem muayene olmayı hem de ilaç kullanmayı reddeden Ray’ın hastalığının bir anda tekrar alevlenmesi, ilaçların ve kontrollerin fonksiyonunu ortaya çıkarmıştır. Zihnindeki karmaşık düşünceler yüzünden sevdiği kadına bebeği hakkında incitici yorumlar yapan Ray, bir daha bu ilişkiyi kurtarma şansını elde edemez:

RAY: *Sen de onu tekmele. Kendi kendine... Kürtaç ol. Kendini bu acıdan kurtar.*

PETE: *Aman Tanrım!*

RAY: *Ciddiyim. Babasını görmelisin.*

LAURA: *Anlayamadım?*

RAY: *Yumurtadan ne çıkacağını Tanrı bilir.*⁸⁴

Ray’ın kendini kontrol edemeyerek söylediği bu alaycı sözler, akıl hastalarının ilaç kullanmadığı takdirde insanları kırabilen bir yapıya bürünebileceklerinin göstergesidir. Bu süreçte uygunsuz sözler söylemenin ötesinde hastalar fiziksel güç kullanmaya başvurabilmektedir ve oyunda Laura’dan af dilemek ve sevdiğini söylemek için

⁸² Penhall, *Plays 1*, 8.

⁸³ Penhall, *Plays 1*, 12.

⁸⁴ Penhall, *Plays 1*, 65.

dairesine gittiğinde Ray'in Dave ile karşılaşması ve çekiçle Dave'in başına vurarak onu yaralaması bu duruma açık bir örnek oluşturur.

Ray'in kontrol altına alınması zor olan saldırgan tutumları Pete'in endişelerini arttırmıştır. Sağlık kuruluşlarının Ray'e karşı ilgisizliği, Pete'in akıl hastalarını toplum içinde bakım kapsamında rastgele hastaneden çıkararak yetkililere ve uygulamalara karşı isyan etmesine sebep olmuştur:

***PETE:** Onlar adını bile duymamışlar. 'Nasıl olur da adını duymazsınız?' dedim 'çünkü formu doldurmamış... 'siz kendi formunuzu doldurdunuz, onun kendi formunu doldurması ve farklı bir binaya götürmesi gerekiyordu' dediler.⁸⁵*

Ray hastaneden çıkarken kardeşinin sorumluluğunu üstlendiğine dair bir form imzalayan Pete'in hastanın ayrı bir form doldurması gerektiği konusunda hiçbir fikri yoktur. Ray formu doldurmadığı için hastaneden çıktığı günden bu yana hiçbir tıbbi yardım alamamış, ilaç kullanmayı reddetmesi ve alkol kullanmasının da etkisi ile hastalığına bağlı davranış bozuklukları kendini göstermiş ve artarak devam etmiştir. Pete hastanenin form doldurma işlemini akıl hastasının sorumluluğuna bırakmasına ve hiçbir yükümlülük hissetmemesine tepki göstermiştir:

***PETE:** Kanunları yapan insanlar nerede? Onlar nerede saklanıyorlar-olanları görmüyorlar mı? Orada bir adam beyni dağıtılmış bir şekilde yattıyor. Biz ne diyeceğiz? Ona... ölene kadar vurdu mu? Öylesine? O ölebilirdi.⁸⁶*

Pete hastalarına karşı ilgisiz davranan ve hastane prosedürlerini insan sağlığından daha öncelikli konuma getiren uygulamaları eleştirmektedir. Ray'in tedavi sürecini engelleyen bu uygulama, toplum içinde tedavinin sağlanması için tekrar belgelerin doldurularak teslim edilmesini gerektirmiştir. Hastane görevlileri taburcu etme süreci boyunca hastalardan gerekli evrakların temin edilmesi konusunda gerekli özeni gösterirken, hastaların topluma uyum sağlamalarına destek vermek için hiçbir uğraş vermemişlerdir.

Birçok akıl hastalığı düzenli ilaç kullanımı ile kontrol altına alınabilmesine rağmen⁸⁷ bu hastanın, hasta yakınlarının ve sağlık kuruluşlarının çabaları ile mümkün

⁸⁵ Penhall, *Plays 1*, 76.

⁸⁶ Penhall, *Plays 1*, 76.

⁸⁷ Bkz., Çakmak, Saatçioğlu, *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 123.

olabilmektedir. Ray ve Ives'in durumunda olduğu gibi akıl hastalığı, kolayca hastanın kendi haline bırakılabileceği ya da rastgele ailesine teslim edilebileceği bir rahatsızlık değildir. Bu yüzden Penhall, toplumda bakım hizmeti kapsamında yapılan yeniliklerle bireylerin ihtiyaçlarının göz ardı edildiği gerçeğini vurgulamıştır. Penhall'un çerçevesinden bakıldığında, çoğu zaman kendi hareketlerini kontrol etmekte zorlanan, en yakınındaki insana karşı bile yabancı olabilen, gerçek ve hayal arasında sıkışıp kalan akıl hastalarının gelişi güzel hastaneden çıkarılmaları ve hastaların sorumluluğunun tamamen ailelerine verilmesi, hastanelerin kendi iş yükünü ve sorumluluğunu azaltmaya yönelik girişimleri şeklinde görünmektedir. Bu uygulama teoride hastaları toplum içerisinde insanlarla iletişim kurarak özgürce yaşamaya teşvik etme idealini taşısa da pratikte gereken sosyal, psikolojik ve tıbbi şartlar sağlanmadığı için yaşama dönük kısmı eksik kalmıştır.

Penhall hastanelerin sadece hastalar değil çalışanları için de uygun olmayan koşullar sunduğu yönündeki tespitini *Love and Understanding* adlı oyununda da göstermektedir. Neal ve Rachel adlı doktor bir çiftin yoğun iş saatleri nedeniyle beraberliklerini sürdürmede yaşadıkları zorlukların anlatıldığı oyunda üçüncü bir kişinin bu beraberliğe dâhil olması ile zaten iletişimsizlik sorunu yaşayan çiftin yaşadığı dağılma süreci anlatılmıştır. Örneğin, Neal çalışma koşullarının evliliği üzerindeki olumsuz etkisini şu sözleriyle anlatır:

*NEAL: Çok fazla sorumluluğum var. Aslında sorumlu olmamam gereken yoğun bakımdan sorumluyum. Nerdeyse üç haftadır doğru dürüst konuşmadık. Yapıştırma kâğıtlarla iletişim kuruyoruz. Telesekreter mesajlarıyla, Tanrı aşkına!*⁸⁸

Hastalar için sunulan elverişsiz koşullar yüzünden eleştirilen hastaneler, bir anlamda hastanede çalışan personel tarafından da eleştirilmektedir. Hastalar doktorların ilgisizliğinden şikâyet ederken, doktorlar yoğun iş saatleri nedeni ile kendi özel yaşamlarına bile vakit ayıramamaktan yakınmaktadırlar. Hastane politikaları gözden geçirildiğinde hasta ve doktorlar farklı şekillerde hastanelerin işleyişinden memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir; yani Penhall tek taraflı değil, hem hasta hem de çalışanların gözünden durumu ortaya koymuştur.

⁸⁸ Penhall, *Plays 1*, 179.

Penhall sağlık kuruluşlarının akıl hastalığına y6nelik tutumlarına yer verdiği *Some Voices*'da aynı zamanda toplumda akıl hastalarının konumuna değinmiş ve karakterlerinin s6zc6l6đ6 ile bir toplum eleştirisi sunmuştur. Penhall oyundaki karakterler vasıtasıyla akıl hastaları ile toplum i7erisinde normal kabul edilen insanlar arasındaki ayrıma dikkat 7ekmiş ve bu ayrımanın objektifliğini sorgulamıştır. Ray ve Ives'ın garip ve tutarsız davranışları, anlaşılmaz konuşmalarının yanında, toplumun normal olarak nitelendirildiği Pete, Laura ve Dave'in davranışlarıyla benzer hatta daha insancıl olabilecek y6nleri oyunda vurgulanmıştır. İnsanların kolayca akıl hastası olarak nitelendirilmesi ve hastalara karşı geliştirilen 6nyargılar eleştirilmiştir. 6zellikle Ray karakterinin 7ok y6nl6 tasviri hastaların sadece zihinsel yetilerini kullanamayan kişiler olarak algılanmasını engeller niteliktedir. Oyun, akıl hastalarının, duyguları ve kendine 6zg6 d6ř6nceleri olan, normal olarak kabul edilenin biraz dışında hareket sergileyen bireyler olarak kabul g6rmelerini destekleyen bir anlatım sunmuştur. Bu y6zden Penhall, Ray'in zihinsel rahatsızlığına dair şunları s6ylemiştir: "*Some Voices* basit bir işlevsel hastalık y6z6nden tamamen sıradan iyi bir adamın, kendisini d6ven ya da uzak tutan insanların olduğu 7orak bir yerde, deli olduğu s6ylentisi ile nasıl yaralandığını g6stermekle ilgilidir."⁸⁹

Laura ve Dave ile ilişkisi doğrultusunda d6ř6n6ld6đ6nde Laura'ya karşı insancıl ve duyarlı, Dave'e karşı cesur ve saldırgan bir Ray karakteri ortaya 7ıkmaktadır. Ray, Dave ile Laura'nın kavgasını g6rd6đ6 an bir kahraman gibi davranarak, zarar g6rebileceğini d6ř6nmeden kendinden 7ok daha g67l6 ve yapılı bir adam olan Dave'e meydan okumuş ve Laura'nın yardımına koşmuştur. Dave, Ray'in başına kiremitle vurarak yaralanmasına sebep olmuştur. Laura ise insanların birbirinden uzaklaşıp yabancılaştığı toplumda Ray'in yardımını şaşkınlıkla karşılamıştır. Artık insanların sokakta tanımadıkları kişilerle konuşması hatta tanımadığı birine yardımcı olması ender rastlanan bir durum haline gelmiştir. Bu y6zden Ray Laura ile konuştuğu ve kavgaya m6dahale ettiği i7in 6z6r dileyecektir. Ray'in bu davranışı insanlar arasındaki yabancılaşmayı g6stermekte ve unutulmaması gereken insani değerleri hatırlatmaktadır. Ray bu olayın ardından eve vardığı zaman Pete ile arasında ge7en konuşma aslında toplumun genel d6ř6ncesinin bir aktarımıdır:

⁸⁹ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 42.

RAY: *Yüzüne kiremitle vuracaktı. Ben de ona durmasını söyledim.*

PETE: *Hiç karışmamalıydın.*

RAY: *Onu öldürecekti.*

PETE: *Bu senin sorunun değil.⁹⁰*

Ne yazık ki akıl ve mantık çerçevesinde hareket ederek insanlar, sokakta kadının dövüldüğünü görmelerine rağmen Dave ile kavga etme riskini göze alamamışlardır. Hatta Pete bile modern toplumdaki insanların birbirine karşı yabancılaşmasını ve kayıtsızlığını vurgulayarak bu olaya dâhil olmasının yanlış olduğunu söylemektedir. Akıl hastası olarak kabul edilen Ray bu konuda toplumun diğer bireylerinden daha insancıl bir tavır göstermiştir.

Oyunda Dave'in saldırgan, kavgacı ve fiziksel güç kullanma yanlısı davranışlarına kıyasla Ray'in birçok davranışı daha duyarlı ve normale yakın görünmektedir. Hamile olan Laura'yı sokak ortasında döven, üçüncü katın penceresinden aşağı başını sarkıtan, ona küfürler eden Dave, Ray ile Laura'nın birlikteliğini öğrendiğinde buna karşı çıkmıştır. Sebep olarak Dave, "çünkü o lanet olası bir aptal. Eşcinsel gibi ağabeyinin yanında kırıta kırıta yürüdüğünü, kendi kendine konuştuğunu gördüm, herkes gördü. Kahrolasıca kudurmuş bir köpek kadar deli"⁹¹ diyerek Ray'de gördüğü tuhafıkları anlatmıştır. Dave, "içimde bir güç var ve onu kontrol edemiyorum. Ne olduğunu bilmiyorum"⁹² diyerek kendi davranışlarının fiziksel ve ruhsal yönden yıpratıcılığına bakmadan Ray'i deli olarak nitelendirmiştir. Fakat Dave güçsüz bir kadına karşı güç gösterisi yaparken Ray, Dave'in bu davranışlarını bile insani bir tavırla karşılamış ve onu anlamaya çalışmıştır:

LAURA: *Niçin bana vurduğunu bilmiyorum.*

RAY: *Belki de kendini ifade edemiyordur ya da bunun gibi bir şeydir.*

RAY: *Belki sadece insanlara vurmaya seviyordur.*

RAY: *Belki de kafası karışmıştır. Belki seni çok seviyordur ve sadece sana vuruyordur.⁹³*

Dave'in şiddet gösteren tavırlarına bile empati kurarak yaklaşmaya çalışan Ray aslında içindeki iyi niyeti ve saflığı göstermektedir. Akıl hastalarının insanlar tarafından

⁹⁰ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 29.

⁹¹ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 75.

⁹² Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 60.

⁹³ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 44.

anlaşılmasına ya da hastaların kendilerini ifade edememesi yüzünden yanlış anlaşılmasına alışık olan Ray için Dave'in davranışları sevgisini farklı yollarla anlatmaya çalışan bir adamın davranışları olarak değerlendirilmiştir. Ray duyarlı ve insan hislerinin özüne ulaşmaya çalışan bir tutumla Dave'in saldırgan davranışlarının altında bile başka sebepler olabileceğini düşünmüştür.

Penhall, ayrıca Ray'in geçmiş yaşamındaki önemli olayları sunarak onu daha derinlemesine tanıtmak istemiştir. Ray çocukluk yıllarındaki mutlu günlerine özlem duysa da Ray'in geçmişte tecrübe ettiği hayal kırıklıkları hala üzülmeye neden olmaktadır. Ray'in sözleri insan yaşamında çocukluğun ve aile yaşantısının önemini göstermektedir. Aileleri sevmediğini söyleyen Ray, geçmişte olanları şöyle tasvir eder: "Ben hasta oldum çünkü yeterince güçlü değildim... ve sonra babam annemi öldürdü... Bu doğru. O bizi terk etti ve annem öldü"⁹⁴ Babasının evi terk etmesi ve annesinin ölmesi ile mutlu aile tablosunun yok olması Ray'i altüst etmiştir. Bu yüzden toplum içinde bir aileye sahip olmanın ne denli önemli olduğunu şöyle dile getirir:

RAY: *Dünyadaki diğer ırklardan daha çok Londra'daki İrlandalılarda sarhoşluğun, intihar ve deliliğin daha çok olduğunu biliyor muydun?*

LAURA: *Öyle mi?*

RAY: *Evet, gördüğün gibi çoğu kez onlar ailelerinden uzaktalar, belki de yalnızlar ve bazen kimliklerinden dolayı önyargılarla karşılaşıyorlar, onlar iş ya da diğer şeyler bulamıyorlar ama temel olarak yalnızlık. Ailen var mı yoksa burada tek başına mısın?*⁹⁵

Ray bir taraftan aile kurumunun eksikliğinin insan psikolojisi üzerindeki olumsuz etkisi üzerinde dururken bir taraftan da insanı yalnızlığa iten toplumun eleştirisine yer vermiştir. Ailelerde var olabilecek güven ve sevgi eksikliğinin yanında toplumsal dışlanmalar insanları yalnızlığa, mutsuzluğa, bunalıma, şiddete ve alkole sevk eden sebepler olarak gösterilmiştir.

Ray oyun içinde toplumun bir diğer eleştirisi olarak insan ilişkilerinin yüzeyselliğini ve samimiyetten yoksun oluşunu ortaya koymaktadır. Laura ve Pete'in birbirlerini yeterince tanımadıkları halde birbirlerini önemser görünmeleri Ray'i

⁹⁴ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 79.

⁹⁵ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 31.

sinirlenmiştir. Sahte bir iyi niyetle yardımlaşmaya çalıştıklarını düşünen Ray şöyle söylemektedir:

RAY: *Siz ikiniz, Daha birbirinizi tanıyorsunuz bile. Ne demeye birbirinizi önemsiyorsunuz? Siz tamamen numara yapıyorsunuz... ilgileniyormuş gibi davranıyorsunuz... sen kadına karşı endişeleniyormuş gibi davranıyorsun... sen sadece... biliyorsun işte bencil olduğunu. Ve... sorumluluk sahibi. Son derece sorumluluk sahibi.*⁹⁶

Ray böylece modern zamanda insan duygularının basite indirgenmesinden ve sığlaştırılmasından duyduğu rahatsızlığı gösterir. Sokak ortasında dövülen savunmasız bir kadına yardım etmeyi düşünmeyen, merhamet hissetmeyen bir toplumun, sahte iyilik üretmesini ve yabancı olduğu kişilere bile gerektiğinde samimiyet maskesi ile yaklaşabilmesini eleştirmiştir.

Ray insanların sadece yapay tavırlarından değil materyalist tutumlarından da rahatsız olmaktadır. Laura, kalabalık ortamları sevmeyen ve özellikle süpermarkete gitmeyi reddeden Ray’i asosyal olarak nitelendirirken, Ray davranışlarının sebebini şöyle açıklamaktadır: “[alerjik olduğum şey] süpermarket değil Laura, insanlar. Hangi markayı alsam, et mi balık mı alsam, yoksa bunlar pazarda daha mı ucuzdur şeklinde didişen tüm o insanlar.”⁹⁷ İnsanların alışveriş düşkünlüğü ve para harcama merakı Ray’i rahatsız etmektedir. Verdikleri partiler ve sahip oldukları lüks arabalar ile aşırı tüketim ve gösterişi temsil eden Pete’in zengin komşularına Ray tahammül edememektedir. Ray ağabeyinin de zengin komşularından ve çevresinden dolayı kendi kimliğinden uzaklaştığını düşünmektedir. Ray’in düşüncelerine destek veren ve kapitalizmi eleştiren Ives’in yorumları da dikkat çekicidir:

IVES: *Sana parası olan sınıflar hakkında ne düşündüğümü söyleyeyim. Onlar güzelliğin öncüleri... Bana güzelliğin içte olduğunun söylenmesinden hoşlanmıyorum çünkü güzellik bir nesnedir. İnsanların Paranın engel olmadığını söylemelerini duymak istemiyorum; çünkü para bir engel. Ücreti karşılayıp karşılayamaman sorun olacağı için sağlığını satın alabildiğin sürece sağlıklısın denmesine ihtiyacım yok. Ben aptal değilim. Düşünebiliyorum. Yanımdan geçen insanları görebiliyorum.*⁹⁸

⁹⁶ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 66.

⁹⁷ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 62.

⁹⁸ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 49.

Ray ve Ives'in gözlemleri toplum içerisindeki kapitalist ve materyalist süreçlere eleştiri sunmaktadır. Ray kapitalist sürecin insana dayattığı tüketim ve pazar anlayışına dikkat çekerken Ives kapitalizmin en temel unsuru olan para ile insan sağlığı arasındaki ilişkiye değinmiştir. İnsanların yaşam biçimleri haline gelen kapitalist ilkeler insan ilişkilerini zayıflatmış; paraya, markaya ya da eşyaya göre toplumda bir çeşit sınıflandırmanın doğmasına neden olmuştur. Bu yüzden modern zamanda akıl hastalıkları konusunda fikir beyan eden kimi düşünürler kapitalist süreçlerin gücünü ve işleyişini göz önünde bulundurarak kapitalizm ve psikiyatri arasındaki ilişkiye yoğunlaşmışlardır. Psikiyatriyi kapitalist düzenin bir parçası olarak gören David Cooper anti-psikiyatri görüşünü ortaya atan ilk isimlerden olmuştur. Deliliği politik bir muhaliflik olarak tanımlayan David Cooper psikiyatrinin ve kapitalist düzenin 'normal' ve 'norm' kavramlarını sorgulamıştır. Psikiyatrinin kapitalist sistem içerisindeki işlevsel konumunu eleştiren Thomas S. Szasz, psikiyatrinin deliyi uyuma zorladığını, delilerin özgürlüğünün ellerinden aldığını ve seslerini baskı yolu ile kestiğini savunmuştur. Gilles Deleuze ise *Kapitalizm ve Şizofreni* (1972) adlı kitabında psikanalizin pratik düzeyde kapitalizme ait hale gelmiş olduğunu söylemiş ve deliyi kendi istek mekanizmaları ile yetinen ve sosyal yatırımlara girişmeyen biri olarak gören psikiyatriyi kabul etmemiştir.⁹⁹

Akıl hastası bireyi dışlayan kapitalist süreci ve toplumsal yaklaşımları Penhall oyunda diğer karakterlerin Ray ve Ives'a karşı tutumları ile örneklendirmiştir. Ray takip etmeye çalıştığı yaşam felsefesine göre mutlu yaşamak ister ama nasıl mutlu olacağını bilemez. "Bir sonraki gün ölecekmişim gibi yaşamayı seviyorum"¹⁰⁰ diyerek hayatını kendi istediği şekilde özgürce yaşamaya çalışan Ray'in canlı, endişesiz, insanlara karşı iyi niyetli ve anlayışlı hali Laura'nın dikkatini çekmiştir. Laura'nın Ray'den hoşlanmasının en büyük sebeplerinden bir diğer sebebi de Ray'in beklentisiz bir şekilde Laura'yı sevmesi ve bebeğine ilgi göstermesidir. Fakat oyunun sonunda, toplumun akıl hastalığına bakışını onaylar biçimde Laura da, Ray'in akıl hastalığından ileri gelen davranışlarını ilişkileri için bir engel olarak görür ve Ray'i terk eder.

Ray'in Dave'in başına çekiçle vurmasının ve restoranı yakma girişiminin ardından Pete kardeşini bir pansiyona yerleştirmiştir. Pete oyunun sonunda kendi ayakları üstünde durması gerektiği öğüdünü verirken aslında Ray'e her zaman yanında

⁹⁹ Bkz., Mehmet Narlı, *Delilik ve Edebiyat: Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik*, 52.

¹⁰⁰ Narlı, *Edebiyat ve Delilik: Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik*, 37.

olamayacağı mesajını vermiştir. Bir anlamda Ray, Pete tarafından da terk edilmiştir. Yine akıl hastası olmasına rağmen hastaneden kaçmasına göz yumulan Ives'in, sokakta yatmasına ve köprü altında ölmesine sessiz kalan toplumun, akıl hastalarına sahip çıkma konusundaki isteksizliği açıkça görülmüştür. Toplumun bu hastaya karşı ilgisizliği, geçmişte delilerin şehir dışlarına sürülerek kendi kaderlerine terk edilmelerinin ya da karanlık odalarda hapsedilmelerinin bir hatırlatması gibidir.

Some Voices ile Penhall, akıl hastalığına karşı bireylerin, sağlık kuruluşlarının ve toplumun göstermiş olduğu farklı tutumları göz önüne sermiştir. Geçmişteki delilik algısının çeşitliliğine benzer şekilde günümüzde de akıl hastalığına karşı farklı tavır ve tutumlar ortaya konulmuştur. Penhall akıl hastalarını yıpratıcı geçmişe ait uygulamaları eleştirirken, bir yandan da akıl hastalarının çok yönlü tasviri ile olumsuz kalıp yargıları yıkarak sorgulayan bir kitleye hitap etmek istemiştir. Bu yüzden *Some Voices*'daki karakterlerin her biri oyunun gelişimine farklı şekilde yön vermiş ve akıl hastalığının farklı bakış açılarıyla incelenmesine fırsat yaratmıştır. Penhall akıl hastalığına karşı hassas tutumunu, *Blue/Orange*'da aynı konuyu farklı yönleri ile ele alıp derinlemesine incelemesi ile kanıtlamıştır.

2.2. BLUE/ORANGE'DA DELİLİK TEMSİLLERİ

Joe Penhall'un 2000 yılında kaleme aldığı *Blue/Orange*, yazarın konu seçimindeki cesareti, toplumsal meseleleri ele alışı ve anlatımındaki ustalığı ile aynı dönemde yazılan diğer oyunlardan farklılığını kanıtlamış bu yüzden Laurence Olivier, Evening Standard Theatre ve Critics' Circle Theatre Ödüllerine layık görülmüştür. Oyun akıl hastalığı ve siyahî kimliği ile dikkat çeken Christopher karakterinin hastaneden çıkıp çıkmama hususunda doktorların karar verme sürecinde yaşananları anlatmaktadır. Christopher akıl hastanesindeki son gününde kendisini, mesleğinin ilk yıllarında olan idealist psikiyatr Bruce ve meslekte daha deneyimli danışmanı Robert arasında başlayan mücadelenin ortasında bulur. Bruce'un, Christopher'a konulan teşhisin yanlış olduğunu düşünmesi ve hastanın şizofren olabileceği şüphesi ile danışmanı Robert'tan görüş almak istemesi oyunun düğüm noktasını oluşturur. Robert hastanede yeterli sayıda yatak olmamasını gerekçe göstererek ve farklı etnik gruplar üzerinde yaptığı araştırma için Christopher'ı kullanabileceğini düşünerek Christopher'ın hastaneden çıkmasının gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Bruce ise idealist bir tavırla bu durumu

kabullenmeyerek hastanın hastaneden ayrılmasına karşı çıkmaktadır. Bu durum iki doktor arasında güç savaşının yaşanmasına ve sonuç olarak Bruce'un işini kaybetmesine ve Christopher'ın hastalığının ilerlemesine sebep olacaktır.

Oyunda akıl hastalığı ile ilişkilendirilebilecek birçok farklı davranış ortaya koyan Christopher, bir çeşit iç görü eksikliği ile hastalığını fark edememektedir. Hastanedeki inanları deli, kendisini ise sağlıklı olarak kabul eden Christopher, kendi düşünce ve davranışlarının normalin dışında olabileceğini hiç düşünmemiştir:

CHRISTOPHER: ... Buraya geldiğim zaman ilk söylediğim şey. Buraya geldiğimde. Etrafa bir baktım, hepsini gördüm, bilirsin, diğerler yaşlı bunakları... Lanet olsun. Tanrım. Bu insanlar kaçık. Ha ha ha... Beni buradan çıkarın... Bu bir tımarhane, dostum!

BRUCE: Gerçekten de onlardan bayağı var.

CRISTOPHER: Bayağı mı? Dalga mı geçiyorsun.¹⁰¹

Christopher hastalığının farkında olmadığı için gerçek nesnel dünya ile birlikte zihninde tasarladığı gerçek dışı kurgulara inanmaktadır. Kendi yarattığı hikâyelere gerçek anlamlar yükleyerek Christopher bu hikâyeleri hayatının bir parçası olarak kabul etmektedir. Christopher'ı hastaneden çıkarmak isteyen Robert'a karşı Bruce, Christopher'ın hastalığını kanıtlamak için görsel ve işitsel halüsinasyonlarla birlikte bu hikâyeleri delil olarak sunacaktır. Christopher'ın şizofren olduğunu düşünen Bruce, bu teşhisindeki haklılığı gösterebilmek için masadaki kâse içerisindeki portakalları göstererek onların hangi renk olduğunu sorar:

BRUCE: Tamam portakallar. Fakat ne tür portakal?

CHRISTOPHER: Sadece portakal.

BRUCE: Dün bana ne demiştin? Hatırlıyor musun?

CHRISTOHER: Onlar mavi portakallar.¹⁰²

Hatta Christopher bu portakalların sadece kabuklarının değil, içinin de mavi olduğunu söyler. Farklı renkte gördüğü portakallar Christopher'ın zihin dünyasında nesnelere, renkleri ve şekilleri farklı algıladığını göstermektedir. Bruce bu durumu klasik bir halüsinasyon olarak sunmuş ve Christopher'ın psikoz olduğuna kanıt olarak

¹⁰¹ Joe Penhall, *Plays 2*, Methuen, London 2008, 11.

¹⁰² Penhall, *Plays 2*, 39.

düşünmüştür. Robert ise bunun etnik ve ırk kökenli bir durum olabileceğini söylemiştir. Hatta Fransız gerçeküstücü şair Paul Eluard'ın yazdığı *The World is as Blue as Orange* adlı şiiri annesinin ona okumuş olabileceğini ileri sürmüştür. Robert mavi portakalları açıklamak için bir diğer sav olarak 1964 yılında Fransa'da gösterime giren *Tintin and the Blue Oranges* adlı filmin tuzlu ve mavi renkte portakal icat eden bir profesörle ilgili olan hikâyesinin Uganda'da duyulmuş olabileceğini öne sürer. Fakat Christopher'ın bu şiiri ve hikâyeyi hiç duymadığını söylemesi Robert'ın bu yazımları kullanarak mantıklı bir açıklama üretebilmesini engellemiştir.

Nitekim Christopher görsel yanılsamaların yanında, kendi zihninde oluşturduğu sahte bir aileye sahiptir. Kendisi için uygun anne babalar kurgulayan Christopher, babasının kim olduğu sorulduğunda eski bir gazetenin ilk sayfasından sakladığı bölümü gösterecek ve gururla: “benim babam... babam... çok önemli bir insandı... İster inan ister inanma... babam... eski Uganda Başbakanı İdi Amin Ekselansları”¹⁰³ diyecektir. Christopher baba figürü olarak Müslüman bir aile babasını temsil eden İdi Amin'i seçmiştir. Anlattığına göre annesi Zairelidir ve yabancı olduğu için ülkeden çıkarılmıştır. Babasının kendisinin akıl hastanesinde olduğundan haberdar olmadığını söyleyen Christopher aksi takdirde bu durumun sorumlularına gereken cezanın çoktan verilmiş olacağını belirtir. Christopher ailesine ait hikâyeyi mantığa uygun bir şekilde açıklarken Bruce, Christopher'ın babası ile ilgili söylediklerinin gazeteden alınmış bir haberin uyarlaması olduğundan emindir. Robert ise anlatılan hikâyenin doğru olabileceği ihtimalini göz önünde bulundurmaktadır. Bunun üzerine Bruce, Christopher'ın farklı bir kurgusunu gösterir:

BRUCE: *Beni rahatsız eden şey şu; bu sabah bana babasının Muhammed Ali olduğunu söyledi. Kahvaltıda onu televizyonda Yüzyılın Spor Kişilikleri programında görmüştü.*

ROBERT: *... Tamam. Şimdi. Tamam. Elimizde ne var. Tarihte en korkulan ve en sevilen adamlar. İkisi de son derece güçlü. İkisi de rol model. İkisi de Afrika kökenli.*¹⁰⁴

Christopher'ın kendisi için ikinci bir baba figürü yaratması Bruce'un endişelerini arttırır. Çevresindeki kişilerden ve olaylardan etkilenerken Christopher kendisi için hayali

¹⁰³ Penhall, *Plays 2*, 41.

¹⁰⁴ Penhall, *Plays 2*, 100.

bir dünya ve hayali insanlar yaratmaktadır. Christopher'ın akşam iş çıkışı evine giderken yarı ölü gibi görünen, hayalet gibi bembeyaz, bir grup zombi tarafından takip edildiğini söylemesi yaşadığı zihin karmaşasını daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “Bunlardan bütün bir aile var. Bir kabile. Ben onlardan hoşlanmıyorum. Onlar ırk ayrımı yapan kişiler. Zombiler. Yaşayan ölüler. Canavarlar.”¹⁰⁵ Robert Christopher'ın bahsettiği kişilerin bazı ırkçı gruplar olabileceğini söyler fakat Christopher bu kişilerin zombi olduğunda ısrarcıdır.

Christopher bu görsel yanılsamalarının yanı sıra nereden geldiğini bilmediği uğultular ve seslerle başa çıkmaya çalışmaktadır:

CHRISTOPHER: ... Sesler duyuyorum... Pencereimin dışında... Bazen konuşmalar duyuyorum... İnsanlar benim hakkında konuşuyorlar... Bazen gülmeler... Bazen makine sesleri duyuyorum. ... Vınlıyorlar. Tuhaf, tekrarlanan bir ses gibi. Garip bir bipleme sesi. Çok gürültülü.¹⁰⁶

Christopher çevresindeki insanlara karşı şüpheli ve güvensiz hisler geliştirirken bir yandan da duyduğu bu rahatsız edici seslerle mücadele etmeye çalışmaktadır. Bu sesler zihnini toparlamasına ve başka bir işle meşgul olmasına izin vermemektedir. Christopher'da olduğu gibi, hastaların zihinlerinden geçen sayısız düşünceler ve kulaklarında yankılanan bu sesler sosyal hayatlarını olumsuz etkilemiştir. Konuşurken doğru cümleler kuramayan, konuşulan konuya odaklanamayan hastalar insanlarla sağlıklı bir iletişim süreci geliştirmekte güçlük çekmektedirler. Özellikle kullandıkları dildeki gizemli, imalı, aşırı kısa veya anlamsız sözcükler, toplumda insanlarla anlaşabilme olanağını azaltmakta; insanlarla sosyalleşebilme konusunda hayal kırıklığına uğrayan hastalar kendi yalnızlıklarını kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Christopher da yaşadığı bu yalnızlığı şöyle dile getirir:

CHRISTOPHER: Hiç arkadaşım yok. İnsanlarla arkadaş olmaya çalışıyorum ama bu kolay değil. Sohbet etmeye çalışıyorum ama kolay değil. Bazen yanlış şeyler söylüyorum. Aslında ben her zaman yanlış şeyler söylüyorum. Kız arkadaşım yok. Kim beni ister ki?¹⁰⁷

¹⁰⁵ Penhall, *Plays 2*, 65.

¹⁰⁶ Penhall, *Plays 2*, 59.

¹⁰⁷ Penhall, *Plays 2*, 60.

Eugen Bleuler'in tanımlamış olduğu gibi "düşünmede, duymada ve dış dünyayla ilişki kurmada başka hiçbir durumda görülmedik şekilde belirli bir başkalaşım"¹⁰⁸ durumu Christopher'ın içinde bulunduğu durumu yansıtmaktadır. Karmaşık ruh dünyasının da etkisi ile beklenmedik zamanlarda yersiz ve uygunsuz sözcükler söyleyen Christopher kendini ifade etmekte zorlanır ve iletişim kurmada büyük sorunlarla karşılaşır. Fakat bu süreç sadece Christopher gibi hastalar için zorlu geçmemektedir. Bu duruma farklı bir açıdan yaklaşan Sass, akıl sağlığı yerinde olmayan hastalardaki düşünce ve ifade bozukluğu sebebiyle ortaya çıkan, insanlar için tahammül edilmesi zor iletişim sürecini şöyle açıklamaktadır:

Hastaları (şizofreni) ile konuşmak insanı çileden çıkarır. Beklenmedik sapmalar, şifreli imalar dinleyeni şaşkına çevirir, yönünü şaşkırtır; aynı zamanda bunama izlenimini de yaratır. Erişilemeyen, uğursuz, erişilmez uzaklarda, tehlikeli biriyle karşılaşma insanın sinirlerini allak bullak eder. Bazı sözcüklerin ya da tümcelerin anlamlarını kavramak, hastanın düşünce silsilesini izleyebilmek çok güçtür, hatta hastanın konuştuğu kişinin siz olup olmadığı bile belli değildir.¹⁰⁹

Hastaların düzensiz, tutarsız, bilgece ama anlam taşımayan muğlâk konuşmaları, bu hastaların toplumda daha az dinlenmelerine ve bunun sonucu olarak daha az iletişim kurmalarına neden olmaktadır.

Akıl hastalarının iletişimi sürdürmedeki başarısızlıkları, duygusal yakınlık kurma konusunda da devam etmektedir. Yaşamının büyük bir bölümünü akıl hastalıklarının tedavisinde harcayan Eugen Bleuler'in yapmış olduğu teşhiste, şizofrenlerin yakınlık hisleri hakkında "ne edersem edeyim, eninde sonunda bu hastalar bahçemdeki kuşlar kadar bana yabancı"¹¹⁰ demektedir. Oyunda Robert'ın yönlendirmeleri ile Christopher'ın kendisine ırkçı ithamlarda bulunduğunu iddia ederek Bruce'u şikâyet etmesi, bu durumun en güzel örneğidir. Bruce ilgili bir doktor olarak Christopher'ın terapilerinden yiyecek içecek tüketimine kadar her türlü ihtiyacı ile ilgilenir ve hastası ile arasındaki bağı hissetmektedir. Christopher da Bruce ile arkadaş olduklarını söyler. Fakat Bruce ve Christopher arasındaki bu arkadaşlık Robert'ın kışkırtmaları yüzünden hiçe sayılmıştır. Bruce işini ve kariyerini bir kenara bırakarak Christopher'ın iyileşmesi için çaba harcarken, şikâyet edilmesinin ardından haksız duruma düşmüş ve ırkçılık

¹⁰⁸ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 30.

¹⁰⁹ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 236.

¹¹⁰ Sass, *Delilik ve Modernizm*, 37.

yapmakla suçlanmıştır. Bu yüzden oyun psikiyatride hastaların değişken, karmaşık ve hassas doğalarına dikkat çekmiş ve tek bir kelimenin bile hastanın tutumunu olumlu ya da olumsuz yönde değiştirmeye yetebileceğini kanıtlamıştır.

Oyun Christopher'ın akıl hastalığı ile örtüşen davranışlarını anlatırken, bir yandan da hastanedeki işleyişe ve çalışanların tutumuna yer vererek İngiltere Ulusal Sağlık Sistemi'nin eleştirisini sunmuştur. Christopher hastalar için var olan huzursuz hastane atmosferini, hastaneden çıkacağı günü kurtuluş günü olarak tanımlaması ile yansıtmıştır. Bir gün sonra hastaneden ayrılacak olan Christopher, hapisten kurtulmak üzere olan bir mahkûm tavrıyla “ben özgür biri olacağım. Neyi kastettiğimi anlıyor musunuz”¹¹¹ demiş ve kaldığı hastaneyi onu esir alan bir hapisane gibi tasvir etmiştir. “Yarım dışarı çıkıyorum... Özgürlükten yirmi dört saat uzaktayım. Bu delikten dışarı çıkmak için.”¹¹² Hastane, hastaların kendilerini sıhhatte ve güvende hissedebileceği bir yer olması gerekirken; Christopher'ın ifadelerinde hastaları esir alan, kısıtlayan bir alan olarak gösterilmiş ve hastane koşullarının ve çalışanların davranışlarının gözden geçirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Oyundaki olayların gelişimi; hastanelerin eksik yönlerini, ‘toplum içinde bakım’ hizmetinin yanlış uygulamalarını, hastanede çalışan doktorların ve yöneticilerin hastalara karşı yabancılaşmalarını ve bireysel kazanç odaklı verilen kararları açığa çıkarmaktadır. Oyunda Robert ve Bruce arasında başlayan mücadelenin ana sebebi toplumda bakım planı kapsamında hastane yataklarının azaltılması uygulamasıdır:

ROBERT: *Hükümet yönetmelikleri toplumun (hastalar için) tercih edilen ve uygun olan yer olduğuna açıkça ifade etmekte ve bizim görevimiz bunu uygulamak. Aksi takdirde bu sorunun bir sonu olmaz.*

BRUCE: *Eğer onun gitmesine izin verirsem, çöküntü yaşayacak ve teşhis edilmeyen, kontrol altına alınmayan, denetlenemeyen ve ilacı olmayan en korkunç şizofreniye yenik düşecek.*¹¹³

‘Toplum içinde bakım’ hizmeti ile hastaların topluma uyum sağlaması amaçlanmış bu yüzden toplumda tedavi için hastaların hastaneden çıkarılmaları hızlandırılmaya çalışılmıştır. Fakat bu hizmet bazı olumsuz uygulamaları beraberinde getirmiştir.

¹¹¹ Penhall, *Plays 2*, 5.

¹¹² Penhall, *Plays 2*, 17.

¹¹³ Penhall, *Plays 2*, 34.

Hastanedeki yatakların daha acil olan hastalar için ayrılması, doktorların hastaları derecelendirmelerine neden olmuştur. Yatak sayısının azlığı iyileşmeyen hastaların taburcu edilmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Oyunda Christopher'ın hastalığının farkında olan Bruce, hastaneden çıktığında yaşayabileceği olumsuzluklar konusunda Christopher adına endişe duymaktadır:

BRUCE: *O dengesiz. Aşırı derecede hareketli, sesli, göze çarpan, nevroitik ve psikotik arasında, çağrışım çözüklüğü, paranoya...*

ROBERT: *Bunlara umursamazlığı, düşüncesizliği, aşırı davranışlara yatkınlığı, kişisel hayatı ve parayı; evi, aileyi, cinsel hayatı, ilişkileri, alkolü belirli seviyede tutup idare etmede ve bizi insan yapan şeylerin üstesinden gelmekte problem yaşamayı ekleyebilirsin ama hey bazı insanlar tam da böyledir. Sınır. Sınırda... Bak teknik olarak o bir akıl hastalığı değil. Onu burada tutamayız. Bu çirkin ama doğru... Vur beni. Ama bunlar kurallar.¹¹⁴*

Hastanedeki yatak sıkıntısı yüzünden hastalığın görmezden gelinmesi, bu uygulamanın hastaları zor durumda bırakabileceğini ve iyileşme göstermeseler bile hastaların hastaneden taburcu edilebileceğinin habercisi olmuştur. Robert hastanın kişisel ve sosyal hayatını sağlıklı bir şekilde idare edemeyeceğinin farkında olmasına rağmen yatak sayısının azlığını ileri sürerek hastanın çıkışı konusunda ısrarcı davranacaktır:

ROBERT: *Dışarı çıkmasına izin ver. Doğru olan şeyi yapıyorsun.*

BRUCE: *Hayır, yapmıyorum.*

ROBERT: *Evet haklısın. Sen adil olan, doğru olan ve tam olarak tıbben yararlı olan ne ise onu yapıyorsun... Ama her şeyden öte yataklarımız yok.¹¹⁵*

Hastanede ciddi bir sorun olarak gündeme gelen yeterli yatağın olmaması durumu; zombiler gördüğünü düşünen, hayali bir aileye sahip olan, halüsinasyonlar gören Christopher'ın, hastaneden çıkarılmasına ve akıl hastalığının karmaşası ve olumsuz sonuçları ile tek başına mücadele etmek zorunda kalmasına yol açacaktır. Ayrıca hastaneden çıkışının ardından gidebileceği bir eve, aileye, ya da kendini ait hissedebileceği bir çevreye sahip olmayan Christopher için toplum, hastanede var olandan daha karanlık bir atmosfer sunacaktır.

¹¹⁴ Penhall, *Plays 2*, 26.

¹¹⁵ Penhall, *Plays 2*, 24.

Toplum içinde bakım uygulamasının yanlışlığını vurgulayan ve Christopher'ın hastanede kalmasını savunan Bruce haklı gerekçelere sahiptir; fakat bu konu hakkında hiçbir şey yapamamış, kurumlardaki bürokrasinin ve kuralların bağlayıcılığının kurbanı olmuştur:

ROBERT: *Bir şeyler yapana kadar onu bölüme alamazsın. Kendisi ya da toplum için tehlikeli olup olmadığı benim ilgilendiğim şey.*

BRUCE: *O tehlikeli olana kadar beklemek mi istiyorsun?*

ROBERT: *Risk faktörü nedir ki? Hadi. Not et. Bir iş yönetiyormuşsun gibi düşün.*¹¹⁶

Bruce hastanın geleceği ve toplum içindeki uyumu konusunda endişe duyarken Robert hastanın durumu ile ilgilenmek yerine olayları sakince izlemektedir. Bir insanın yaşamını değiştirebilecek nitelikte bir karar vermek üzere olmalarına rağmen, Robert'ın bu durumu sıradan bir işmiş gibi düşünmesi mesleğine karşı olan bağlılığının yüzeyselliğini göstermektedir. Ayrıca Robert bir taraftan da kurumların işleyişinden ve düzeninden bahsederek, Bruce'a oyunu kurallarına göre oynamasını hatırlatmış ve hastanenin bir elemanı olarak kendinden ne bekleniyorsa sorgulamadan yapmasını tembihlemiştir. Eğer kendilerinden bekleneni yapmazlarsa bunun sonucuna katlanmaları gerektiğini belirten Robert, "beni ondan [Christopher] daha önce kapının önüne koyarlar, bir sonraki de sen olursun"¹¹⁷ diyerek Christopherla ilgili aldığı kararın hastane kurallarından kaynaklandığını ve kurallara uymamanın işini kaybetmekle aynı anlama gelebileceğini vurgulamıştır.

Hastane kurallarının hasta lehine kullanılmasındaki eksiklik ile birlikte oyun, bu kuralların ve mesleki pozisyonların bireysel çıkarlar için nasıl kullanılabildiğini göstermiştir. "Penhall oyunun özüne ırk merkezli akıl hastalığı problemini yerleştirmiştir fakat ustaca sunduğu ana tartışma, hümanizm ile karşı karşıya kalan entelektüel özgürlük konusuna doğru kolayca ilerlemiştir."¹¹⁸ Oyunda farklı etnik gruplar üzerinde ruhsal hastalıkların dağılımı hakkında tez çalışması hazırlayan ve bitirmek için Christopher'ın hastaneden çıkmasına ihtiyacı olan Robert, Christopher'ın hastaneden sorunsuz bir şekilde taburcu olmasını istemektedir. Hastalığın ciddiyetinin farkında olan Bruce'u tıp ifadeleri ile ikna edemeyen Robert, bireysel çıkarlarına

¹¹⁶ Penhall, *Plays*, 29.

¹¹⁷ Penhall, *Plays*, 24.

¹¹⁸ Penhall, *Plays*, X.

ulaşmak için hastanede sahip olduğu otoriteyi Bruce üzerinde kullanma yoluna başvuracaktır. İki doktor arasındaki mücadeleyi “Darwinci mücadele”¹¹⁹ olarak adlandıran Aleks Sierz haklı görünmektedir. Güçlü olanın ayakta kaldığı sistem içerisinde güç, modern zamanda para, yetki ve makam ile özdeşleşmiştir. Bu yüzden *Blue/Orange*’da, Robert Christopher’la ilgili düşüncelerinde haksız bile olsa, meselenin üstesinden gelmiş, kendi isteği doğrultusunda olayların ilerlemesini sağlayarak Christopher’ın hastaneden çıkmasını mümkün hale getirmiştir:

ROBERT: *Mesele şu ki burası benim yetki alanım, Doktor. Bu yüzden burada sen bana danışyorsun. Çünkü ben cin gibiyim. Söylenildiği gibi ben ‘uzman’ım. Bununla birlikte, son derece tecrübeli olan Bölüm Başkanının, düşüncesi burada Hiç Yatağımız olmadığıdır, daha da önemlisi Yatağa İhtiyacı Olmayan bir hastamızın olduğudur, Doktor Flaherty.*¹²⁰

Hastanede sahip olduğu yetkinin vermiş olduğu güven ve güç ile Robert, tüm otoritesini Bruce’u Christopher’dan uzak tutmak için kullanmış, böylece kimi zaman emir almaya eğilimli olabilen şizofren özelliği ile Christopher’a kendi isteklerini yaptırmayı başarmıştır. Bruce hakkında ırkçı ifadeler kullandığına dair Christopher’ın ağzından şikâyet mektubu yazan Robert, Bruce ve Christopher arasındaki iletişimin iyi olduğunu bildiği için görüşmelerini yasaklamış ve sürecin kendi lehine ilerlemesini sağlamıştır. Etkili hitap yeteneği ile Christopher’ın kafasını karıştırarak Bruce’a karşı cephe almasına sağlayan Robert, Bruce’un düşüncelerini ifade etmesine ve kendisini savunmasına fırsat vermemiştir. Tüm yaşanan olumsuzlukların ardından hala Robert’ın iyi bir danışman olduğunu düşünerek kendisini şanslı hisseden Bruce, beklemediği bir son ile karşılaşacak, Robert’ın sözleri ile şaşkına dönecektir: “Bu otorite tarafından tekrar işe alınmayacaksın. Biz bir hata yaptık. Bu birazcık Darwinci, itiraf ediyorum. Yine de. Güle Güle.”¹²¹ Bruce gerçek manada hastasının iyileşmesi için uğraş verirken doğru olanı yaptığını düşünmektedir; fakat hastane politikaları ve bireysel çıkarlar onu yıkıma uğratmış ve işini kaybetmesine neden olmuştur.

Robert ve Bruce arasındaki mücadele, Christopher’ın psikolojisi üzerinde de olumsuz etki yaratmıştır. Kendi düşüncelerini kanıtlama ve üstün gelme mücadelesi ile

¹¹⁹ Aleks Sierz, *The Methuen Drama Book of Twenty-first Century British Plays*, Methuen Drama, London 2010, 1.

¹²⁰ Penhall, *Plays 2*, 50.

¹²¹ Penhall, *Plays 2*, 117

hareket eden bu iki doktor, hastanın bu süreç içerisinde yaşayabileceği karmaşanın ve düş kırıklığının farkına varamamıştır. Hasta, Robert'ın ırkçı sözleri ve Bruce'un şizofreni kanıtı için sormuş olduğu sorular arasında sıkışıp kalmıştır:

CHRISTOPHER: *Bilmiyorum, bilmiyorum ne düşüneceğimi bilmiyorum. Artık ne düşüneceğimi bilmiyorum. Düşündüğüm zaman, benim düşüncelerim değil, konuştuğum zaman benim sesim değil. Siz bana kim olduğumu söylüyorsunuz. Kim olmadığımı. Artık kim olduğumu bilmiyorum! Kim olduğumu bilmiyorum.*¹²²

“Biri genç ve vicdanını dinleyen; diğeri yaşça büyük olan, gündemi belirleyen ve tamamen zalim olan iki psikiyatrisin kavga için hazırlanmaları, hastayı savaş alanına dönüştürmüştür.”¹²³ Bu olumsuzluk, bir gün önce hevesle hastaneden ayrılmayı bekleyen Christopher'ın, doktorların kendi çıkarları için hastayı araç olarak kullanmaları yüzünden, kimlik kargaşası ile kendini sorgular hale gelmesinde açıkça görülmüştür. Doktorların düşünsel yönden yapmış oldukları baskılar yüzünden, kendine ait düşünceler geliştiremeyen Christopher, kendine yabancılaşmış bir halde hastaneden çıkmak zorunda kalacaktır. Hem kendi bireysel bütünlüğü konusunda sorunlar yaşayan hem de nesnel dünya algısında sıkıntıları olan Christopher için toplum, sosyalleşmek için bir fırsat olmanın aksine, korkularını arttıran ve endişe veren bir yer haline gelmiştir. Bruce'un kızgın olduğu bir anda söylemiş olduğu gibi, hastanın toplum içerisinde başa çıkamayacağı sorunlarla karşılaşma olasılığı yüksektir:

BRUCE: *Eve gittiğin zaman gülmeyeceksin. Tekrar aklını kaçırmaya, sesler duymaya, deli gibi anlaşılmaz konuşmaya ve altına yapmaya başladığında gülmeyeceksin; çünkü sen lanet olası zombi komşularının seni yemek için geleceklerini düşüneceksin, seni deli soysuz, seni aptal!*¹²⁴

Christopher için hastanede huzurlu bir ortam olmadığı gibi toplumda da kendisini huzurlu bir ortam beklememektedir. Robert, Christoher'ın durumunun ciddi boyutta olmadığını düşünürken, Bruce akıl hastalığına dair özelliklerden kurtulamadığı için Christopher'ın toplumda uyum ve güven sorunu yaşayacağından endişe etmektedir.

¹²² Penhall, *Plays* 2, 104.

¹²³ Suzanne Weiss, “*Blue/Orange – Joe Penhall*” (Nisan 2005), Erişim Tarihi: 13.10.1013.
<http://culturevulture.net/theater/blueorange-joe-penhall/>

¹²⁴ Penhall, *Plays* 2, 111.

Fakat Christopher toplumda yaşamış olduğu olumsuzlukların sadece akıl hastalığı ile açıklanmasını engelleyecek şekilde şu yorumları yapmıştır:

CHRISTOPHER: *Komşularım ırkçı insanlarsa onları nasıl sevebilirim?*

BRUCE: *Onlar siyah! Tüm komşuların siyah kimseler. Orası siyahî bir mahalle. Seni, seni, seni geri zekâli.*

ROBERT: *(...) Komşu diye kastettiğin kişiler herkes, öyle değil mi? Sokaktaki insanlar senden uzak duruyorlar. Asansördeki kadınlar sen geçerken çantalarını biraz daha sıkı tutuyorlar. İnsanlar sana doğru sanki sen yokmuşsun gibi bakıyorlar. Futbol holiganları. Dazlaklar. Muz atmalar.*¹²⁵

Christopher'ın konuşmasında olduğu gibi ırkçılığa dair ifadelerin sıkça yer aldığı *Blue/Orange* oyunu, akıl hastalarının durumuna dikkat çekmesinin yanında toplumunda çok sık dile getirilemeyen çok kültürlülüğün karmaşık doğasını¹²⁶ anlatması ile dönemin diğer tiyatro eserlerinden ayrılmıştır. Farklı ırklara karşı önyargıların ve dışlamaların kimi çevrelerce canlı tutulduğunu gözlemleyen ve “kültürel çeşitlilik konusunda iyi değiliz”¹²⁷ diyen Penhall, siyah bir akıl hastası karakteri oyunun merkezi haline getirerek, ırk kavramının ülke gündemine taşınmasına neden olmuştur. Sosyal çevrenin ruhsal ve zihinsel rahatsızlıklar üzerinde önemli bir etken olduğu gerçeğiyle ırk ve akıl hastalığı arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda özellikle şizofreni vakalarının siyah toplumda daha yüksek oranlarda ortaya çıkması, oyunun toplumsal temellerinin doğru gözlemler üzerine inşa edildiğini göstermiştir.

Gerçekte siyah ırka karşı toplumsal algı ve yaklaşımların kaynağı daha eski zamanlara dayanmaktadır. Siyahlara karşı işlenen en büyük insani suç ve kısıtlama olan köleliğin İngiltere’de 1833 yılında yasaklanmış olmasına rağmen, siyahları vahşilikle tanımlayan ve köleliği siyahlara yakıştıran¹²⁸ ırkçı görüşler son bulmamıştır. Sadece İngiltere’nin değil, Aydınlanmayı yaşamış diğer batı toplumlarının, geri kaldığını düşündükleri toplumları aydınlatma ve çağdaştırma görevini benimsemesi;¹²⁹ ırk, köken, etnik ya da dine göre sınıflandırmaları doğal bir sürecin ürünü gibi göstermiştir. “(...) Gelişmiş bir makineye dönüşen batı toplumları ve yaşam biçimleri kutsanırken, batıya ait olmayan yaşam biçimleri ve değerleri ise ‘öteki’ içinde homojen, ‘ilkel’,

¹²⁵ Penhall, *Plays 2*, 111.

¹²⁶ Bkz., Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 116.

¹²⁷ *The Guardian*, Erişim Tarihi: 06.05.2013.

<http://www.theguardian.com/stage/2002/jul/06/whoswhoinbritishtheatre.features23>.

¹²⁸ Metin Özbek, *Dünden Bugüne İnsan*, İmge Kitabevi, İstanbul 2007, 271.

¹²⁹ Bkz., J. Larrain, “Theories of Development”, *Polity*, Oxford 1989, 24.

‘geleneksel’ kavramı dolayımında tanımlanmıştır.”¹³⁰ Gelişme ve ilerlemeler batılı toplumlara mal edilmiş, akılcılık ve sağduyu kavramları batıya ait özellikler olarak kabul görmüştür. Bu durum tüm farklılıkları kucaklamayı öngören çağdaş yaşamda bile etkilerini bütünüyle yitirmemiş, “biz ve öteki”¹³¹ arasındaki ayırım devam etmiştir.

İngiltere’de, başbakanlığı boyunca uyguladığı sosyal, ekonomik ve siyasi düzenlemeler ile ülkeye farklı bir yol çizen Margaret Thatcher’ın bile kimi söylemlerinde ırkçılık ve kültürel ayırım ile ilgili ifadeler yer almıştır. İngiltere’ye olan göçler ülkenin toplumsal yapısını etkileyen bir unsur olarak görülmüş, özellikle Londra göçlerin merkezi haline gelmiş ve göçlerle gelen insanların yoğunluğu ülkede korku ve endişe yaratmıştır. “İngiltere çoğunlukla beyaz ve çoğunlukla laikdir. 1994’te, etnik gruplar İngiltere nüfusunun yüzde 5,5’i ve Londra nüfusunun yüzde 20’sini oluşturmuştur.”¹³² İngiltere’ye olan göç dalgaları ülke insanını tedirgin etmiş ve kendi ulus kimliklerine sahip çıkma içgüdüleri oluşturmuştur:

*1970’ler sonları ve 1980’lerde Margaret Thatcher’ın zalim politikaları atalarının politikasını devam ettirmiştir ki, başbakan olmadan önce Thatcher ‘ülkenin farklı kültürden insanlarla daha çok dolacağı’ konusunda diğer İngilizlerle aynı korkuları paylaştığını itiraf ettiğinde ırkçı niyetlerini göz önüne sermiştir.*¹³³

Penhall, çağdaş dönemde insanlar arasında hala köktenci bir tutumla dışlamaların ve ayrımların var olduğunu gerçeğini tiyatroya taşımıştır. Carole Woddis “yüksek ırk hassasiyetlerinin olduğu bu çağda, siyah toplumda şizofreni konusu ile doğrudan uğraşmak Penhall’un cesaretidir”¹³⁴ demiştir. Çünkü Penhall, oyunda ülke nüfusun yaklaşık yüzde on beşlik bir kısmını oluşturan siyah topluma karşı var olan önyargılara yer vermiş ve tüm tepkileri göze alarak İngiltere’deki sağlık kurumlarında var olan ırkçı tutumları ve akıl hastalığını birlikte ele almıştır.

İrk merkezli ayrımların bireylerin yaşamını ve psikolojisini ne boyutta etkileyebileceği oyun içerisinde Christopher karakterinin hem şu anki şüphe ve güvensizliğinde hem de geçmiş yaşantılarındaki korkularında ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, aslında kendi topluluğunun temsilcisi olan Christopher sıradan bir insan olarak

¹³⁰ Fuat Ercan, *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1996, 213.

¹³¹ Metin Özbek, *Dünden Bugüne İnsan*, 292.

¹³² Aleks Sierz, *Modern British Playwriting: The 1990’s*, Bloomsbury Academic, London 2014, 7.

¹³³ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 119.

¹³⁴ Bkz., Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 116.

değil bir sınıflandırma ve kalıp yargı olarak işlev görmüştür.¹³⁵ Dışlanma ve aşağılanmalara mâruz kalan Christopher, ana toplum içerisinde azınlık konumu ile siyah toplumun sembolü olmuştur. Aynı şekilde, oyunda ırkçı söylemleri ile yer alan Robert, toplum içerisinde insanları ırkları, etnik yapıları ya da kültürel farklılıklarından dolayı dışlayıp ötekileştiren düşünce yapısının somutlaştırılmış hali olarak görünmektedir.

Christopher'ın deneyimleri, toplumun kalıp düşünceleri ve önyargıları çerçevesinde siyah toplum için sunulan yaşam alanını göstermektedir. Oyun içerisinde, genel bir kabullenme ile ten rengine bağlı olarak olumsuz muamele göreceğini düşünen Christopher, hastanedeki tedavi sürecinde kendisine yardımcı olmaya çalışan doktoru Bruce'un iyi niyetli ve iyileştirmeye yönelik davranışlarını bile şüphe ile karşılamıştır. Bu durum Christopher'ın şizofreniye bağlı şüpheli yaklaşımlarının yanında, siyah kimliği ile toplum içinde tutunamayan ve insanlara güvenemeyen yönünü göstermektedir. Bruce'un iyi niyetine karşı Christopher'ın tedirgin ve suçlanmış hissetmesi geçmişten gelen ırksal bir göz ardı edilmiş ve bastırılmışlığın yansımalarını taşımaktadır. Toplumda hala kendisini hissettiren siyah/beyaz ayrımına dikkat çeken Christopher hastalığını kabul etmemekte ve bu teşhislerin kendisine beyaz doktorlar tarafından bilinçli olarak konulduğunu iddia etmektedir:

BRUCE: *Paranoya, nihilizm, zarar görme korkusu, hayal-*

CHRISTOPHER: *Çünkü ben haddini aşan bir zenciyim.*¹³⁶

Christopher'ın hastalık belirtileri Bruce'un şizofreni teşhisinin doğruluğunu güçlendirmiştir fakat Christopher'ın bu durumu ırk ile ilişkilendirmesi, bazı doktorların siyahlara karşı önyargılı davranarak gerçek tetkikler sonucunda değil, siyahlara karşı yapılan genellemeler sonucunda şizofreni teşhislerini koyuyor olabileceği ihtimalini düşündürmüştür. Bu olasılığı destekler şekilde oyunda Robert'ın şu ifadeleri yer alır:

BRUCE: *Ne söylüyorsun? Araştırman için onu kullanmazsın.*

ROBERT: *Niçin olmasın? Ne diye olmasın? Düşün. Londra'da diğer etnik gruplara nazaran Afro Karayipli nüfus arasında daha fazla akıl hastalığı var. Niçin? Bu bizim teşhis koyma şeklimizden mi? Onlardan mı kaynaklı? Bizden mi? Sebep ne? Cevap ne? Şizofreni için çare ne? Psikoz için çare yok... ya bir çare varsa? Bilişsel terapi. En az miktarda ilaç... 'siyah psikozu' için bir 'çare'.*¹³⁷

¹³⁵ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 128.

¹³⁶ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 20.

¹³⁷ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 48.

Robert'ın belirtmiş olduğu gibi özellikle psikolojik ve zihinsel hastalıklar belirli topluluklarda ve etnik gruplarda daha sık görülmektedir. Bu duruma yol açan sebeplerden biri olarak bazı hastalıkların kimi etnik gruplara yakıştırılmış olması ve gerekli incelemeler yapılmadan hastalık teşhisi konulması gösterilmektedir. Penhall bu konuda doktorların önyargılı tutumlarını eleştirmiştir: “doktorlar tarafından birazcık farklı bir kültürden olan insanlar için sıkça akıl hastası şeklinde teşhis koyulmaktadır; aslında onlar sadece biraz farklıdır.”¹³⁸ Bilhassa siyah topluma karşı gelişen bu önyargılı yaklaşımlar ile “beyazların psikolojik sorunlardaki teşhisi depresyon olarak tanımlanırken siyahların psikolojik sorunları daha çok şizofreni teşhisi ile sonuçlanmıştır.”¹³⁹ Araştırmalar bunun gibi peşin hüküm içeren yargılarla hareket edilmesi sonucu siyahlara yüzde atmış beş oranında daha fazla şizofren teşhisi konulduğunu¹⁴⁰ göstermektedir. Bu durum hali hazırda toplumda kabul görme sorunu yaşayan siyahların, psikolojik hastalık teşhisi ile hem kendilerine olan öz güvenlerini yitirmelerine sebep olmuş hem de toplum içinde daha çok dışlanmalarına yol açmıştır. Bu şartlar altında Christopher'ın şizofreni teşhisini ve yaşamında meydana gelen olumsuzlukları ırksal bir cezalandırma olarak görmesi, zenci kimliği ile kendisini ezilmiş ve dışlanmış hissetmesi, modern zamanda hala var olan siyah ve beyaz ırk arasındaki karşıtlığı göstermektedir.

Siyahları saldırganlık ve suçla ilişkilendiren eski kalıp yargıların hala varlığını koruması, Christopher'ın toplum içerisinde davranışlarını kısıtlamasına ve toplumsal beklentilere göre hareket etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Penhall genel olarak siyahların mâruz kaldığı bu kısıtlanmışlığı şöyle ifade eder: “eğer siyah biriyseniz, kötü bir gününüz olamaz. İşerken ya da yüksek sesle konuşurken yakalanamazsınız. İnsanlar sadece şüphelenmezler, korkarlar da. İnsanların akıl hastalığıyla ilgili geçmişleri olmamasına rağmen yakalanıp, hastanelere kapatıldığını

¹³⁸ Hildegard Klein, *Interview with Joe Penhall, In British Theatre of the 1990s: Interviews with Directors, Playwrights, Critics and Academics*, (Ed. Mireia Aragay, Hildegard Klein, Enric Monforte, and Pilar Zpazaya), Palgrave Macmillan, New York 2007, 83.

¹³⁹ Doroty S. Ruiz, “Epidemiology of Schizophrenia: Some Diagnostic and Sociocultural Considerations” *Phylon* (1960-), Clark Atlanta University, 1982, 320.

¹⁴⁰ Bkz., Ruiz, “Epidemiology of Schizophrenia: Some Diagnostic and Sociocultural Considerations”, 319.

duydum.”¹⁴¹ Oyunda Christopher’ın nerede ve ne şekilde davranması gerektiği, kendi bireysel iradesinin dışında beyaz toplum kuralları ile belirlenmiş ve sergilediği davranış ile ne anlatmak istediği değil, beyazlar tarafından bu davranışın nasıl algılandığı önemli olmuştur:

BRUCE: *İnsanlar ne düşünecek? Ne zaman dışarı çıkacaksın? Ne zaman hazır olacaksın?*

CHRISTOPHER: *Lanet olsun bilmiyorum.*

BRUCE: *İyi. Onların ne düşüneceklerini sanıyorsun?*

CHRISTOPHER: *Bilmiyorum.*

BRUCE: *Onlar senin bir, bir, bir ‘haddini aşan bir zenci’ olduğunu düşünecekler, bu onların ne düşüneceği. Dişlerinden o sesi çıkarman. Bu sen değilsin. Bu aptalca, bu delilik. Sen bu tarz bir, bir, bir... Jamaikalı¹⁴² değilsin.*

CHRISTOPHER: *Sen şimdi bana kim olduğumu mu söylüyorsun?¹⁴³*

Bruce, Christopher’ı sinirlendiği zaman siyah topluma özgü bir alışkanlıkla dişlerinden ses çıkarmaması hususunda uyarmıştır çünkü bu davranışın toplumda algılanışı, bireyin davranışının altında yatan asıl sebeplerin göz ardı edilmesine neden olmuştur. Ayrıca diyalog doktorun hastaya verdiği iyi niyetli bir nasihat şeklinde görünmesinin yanında, başka bir açıdan değerlendirildiğinde zenci hastasına doğru olanı öğretmeye çalışan beyaz doktorun, siyah adamı eğitip aydınlatmaya çalışan beyaz adam imgesine bir vurgu olduğu düşünülebilir.

İrkçi tutumun savunucusu olarak oyunda yer alan Robert, Christopher’a karşı doğrudan ırkçı ifadeler kullanmış ve toplumun ötekileştirici yüzünü göstermiştir. Christopher yaşadığı sıkıntılardan kurtulmak için Afrika’ya dönmek istediğini söylediğinde “köklerine geri dön... Sen kendini oraya ‘ait’ hissedersin”¹⁴⁴ diyen Robert, beyaz toplum içerisinde tutunmak isteyen Christopher’ın toplum içindeki yerini sorgulamasına neden olmuştur. Robert’in düşünce yapısına sahip olan ve siyahların ülkedeki varlıklarından rahatsız olan ırkçı bazı kesimler yüzünden siyahlar kendilerini yabancı gibi gören topluma karşı aitlik hissedememişlerdir.

¹⁴¹ Laura Smith, “Racism Can Drive You Mad”, *London Evening Standard*, (Ağustos 2001). Erişim Tarihi: 25.07.2010, Thisislondon.co.uk, 25.07.2010.

¹⁴² Jamaikalı oyunda ‘Yardie’ sözcüğü ile kullanılmıştır ve bu sözcük kendi ülkeleri dışında, özellikle İngiltere’de yaşayan Jamaikalı insanları tasvir için kullanılan bir ifadedir. Ama daha çok uyuşturucu, sahte para işleri gibi suçlarla alakalı olan Jamaikalı grupları adlandırmak için de kullanılır. Ülke içerisinde belirli bir gruba genellemeler yapılarak aşağılayıcı lakaplar kullanılması ırkçılığın diğer bir örneğidir.

¹⁴³ Penhall, *Plays 2*, 20.

¹⁴⁴ Penhall, *Plays 2*, 61.

Christopher'ı sıkça ırkçı konuşmaları ve yorumları ile zor durumda bırakan Robert, profesör olabilmesi için farklı kültürlerdeki psikolojik bozukluk oranları hakkında yaptığı çalışmayı tamamlaması gerekmektedir. Bu yüzden Christopher'a ihtiyaç duymaktadır. Fakat Christopher'la konuşurken onu dikkate almamakta ve alay edici ifadeler kullanmaktadır:

ROBERT: *Haklısın. Hadi git artık. Evine git ve biraz reggae müzik dinle.*

BRUCE: *Reggae müzik mi?*

ROBERT: *Afrika'da o ne? 'Orman müziği' mi? Ha, ha.*¹⁴⁵

Robert, Christopher'a Jamaika'ya özgü bir müzik türü olan reggae müziğini dinlemesini söylerken var olan kültür farklılığına dikkat çekmiş ve Christopher'ın İngiltere'de değil Afrika'da olması gerektiği imasında bulunmuştur. Ülkeyi ve insanlarını aşağılayan bir tavırla Robert Afrika'yı orman olarak nitelendirmiştir. Bu tutum Robert'ın sadece kendi ülkesinde yaşayan farklı toplumlara karşı değil, dünya üzerindeki toplumlara karşı da önyargılara sahip olduğunu göstermektedir. Robert'ın ırk konusundaki olumsuz ve küçük düşürücü yorumları, Christopher'ın içinde yaşadığı beyaz toplumdan uzaklaşmasının nedenlerini açıklamaktadır. Oysa ki insan doğasında, yaşadığı toplum tarafından benimsenme ve kendisini toplumun bir parçası olarak hissetme ihtiyacı vardır. Fakat Christopher toplum içerisinde bu sosyalleşme sürecini yaşayamamıştır:

ROBERT: *Sen bu adama özgürlüğünü veriyorsun. Sen bu adamı toplumun bağına bırakıyorsun. Hayatını ona geri veriyorsun. Halkına geri dönüyor.*

BRUCE: *Halkı mı? Onun hiç halkı yok ki. Onun hayatı yok ki.*¹⁴⁶

Christopher kendisini destekleyen, sıkıntılarını dinleyen ve yalnızlığını paylaşan aileye, arkadaşına ya da topluma sahip olmadığı için yalnız ve her şeyden soyutlanmış hissetmektedir. Christopher topluma ait hissedememe duygusu ile kimliğini sorgular hale gelmiştir. Hem Avustralya'da hem de İngiltere'de yaşayan Penhall, benzer durumu tecrübe etmiş ve insanların kendisine karşı nasıl farklı tutumlarla yaklaştıklarını şöyle açıklamıştır:

Hayatımı insanların benim kim olduğumu ve nereli olduğumu söylemeleri ile geçirdim. Avustralya'dayken onlar beni İngiliz olarak görme eğilimindeydiler. İngiltere'deki bazı insanlar beni Avustralyalı olarak görüyorlardı. Nerede

¹⁴⁵ Penhall, *Plays 2*, 115.

¹⁴⁶ Penhall, *Plays 2*, 25.

*yaşarsam yaşayayım insanlar beni başka bir yerden olmakla yargıladılar. Davranışlarım sürekli kültürel bağlamda yargılandı.*¹⁴⁷

Aitlik duygusunu bir türlü hissedemeyen Penhall, yarattığı karakterinde de aynı duygulara yer vermiştir. Christopher'ın hastaneden çıkışının ardından yaşaması gereken yer Jamaikalı insanların ikamet ettiği White City'dir. Siyah insanların çoğunlukta olduğu bu yerde tanıdık kimsesi olmayan Christopher, insanlarla arasında hiçbir bağa sahip olmadığı için kendisini oraya ait hissedememiştir. Christopher sadece egemen olan İngiliz toplumu içinde değil, kendini egemen topluma kabul ettirmeye çalışan Jamaikalı toplum içinde de yabancı haline gelmiştir.

Christopher'ı toplumdan uzak tutan bir diğer sebep; insanların kendisini tehdit ve suç unsuru olarak gördüklerini düşünmesidir. Oyunda bir markette polisler tarafından tutuklanmasının ardından akıl hastanesine getirilen Christopher, insanların ve polisin haksız yargılamalarından şikâyetçidir:

CHRISTOPHER: *White City'de çok fazla durduruldum. Bu yüzden Shepherd's Bush'da tutuklandım. Çünkü onların hepsi birbirleriyle telefonlarıyla haberleşiyorlar. Onlar beni bekliyorlardı. Markete beni almaya geldiler. White City'den tüm o yolu benim için geldiler. İnan bana ödüm koptu.*¹⁴⁸

Christopher'ın polisler tarafından sık sık durdurulması siyah toplumun yabancı olmadığı bir durumdur. *The Observer* gazetesi polislerin bu tutumu ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermiştir: “Beyaz akranları ile kıyaslandığında, polis siyah genç adamları sekiz kat fazla durdurmak ve aramak eğilimindedir.”¹⁴⁹ Siyah toplumun kötücül davranışlara eğilimli olduğu yönündeki düşünce yapısı, hala işlerliğini korumakta ve ırksal ayrımcılığa hizmet etmektedir. Christopher polislerin tutumuna benzer olumsuz tavırları, insanların davranışlarında da hissetmiştir:

CHRISTOPHER: *Seninle polisler hakkında konuştum... İnsanlar bana dik dik bakıyorlar sanki biliyorlar... sanki beni biliyorlar gibi. Sanki benim hakkımda benim bilmediğim bir şeyler biliyorlar gibi... bilmediğim. Onlar benden nefret ediyorlar. Benim kötü olduğumu düşünüyorlar...*¹⁵⁰

¹⁴⁷ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 122.

¹⁴⁸ Penhall, *Plays 2*, 36.

¹⁴⁹ Trevor Phillips, “The Stephan Lawrence Phenomenon: Icon for a sceptical Age”, *The Observer*, LexisNexis, (Ocak 1999).

¹⁵⁰ Phillips, “The Stephan Lawrence Phenomenon: Icon for a Sceptical Age”, 59.

Christopher, şizofreni hastalığının belirtilerinin yanında ırkçı tutumların da etkisi ile çevreden ve insanlardan şüphelenme eğilimleri göstermiş ve tüm insanların kendisini sevmediğini ve onun hakkında kötü şeyler düşündüğünü ileri sürmüştür. Toplumdaki şüphenin ve dışlanmanın fiziksel saldırıları içeren boyuta ulaşabildiğini söyleyen Christopher, yaşadıklarını şöyle anlatmıştır: “ben rahatsız ediliyorum. Hayatımdan endişeliyim. Benim kim olduğumu biliyorlar.”¹⁵¹ Irkçı bir grup tarafından hırpalanıp korkutulduğunu söyleyen Christopher, tekrar toplum içine çıkmaktan ve insanlarla iletişime geçmekten çekinmekte ve korkuya kapılmaktadır. 1990’lı yıllarda meydana gelen Stephen Lawrence olayı Christopher’ın endişelerini doğrulamıştır. 18 yaşındaki siyah bir öğrenci, otobüs durağında beş beyaz genç tarafından bıçaklanarak öldürülmüş fakat polisler suçluları bulmada ve cezalandırmada yetersiz kalmışlardır. Toplumdaki ırkçılığın cinayet işlemeye kadar ulaşabildiği İngiltere’de, yalnız ve dışlanmış Christopher’ın kendisine baba figürü olarak güçlü zenci kimlikleri seçmesi tesadüfî değildir. Uganda Başkanı İdi Amin ve Muhammed Ali dünyaca tanınmış kişiler olarak siyahların güçlü ve yenilmez yönünü simgelemektedirler. Christopher hayal dünyasında hazırladığı bu güçlü aile tablosu ile kendisine zarar verenlere karşı yalnız ve savunmasız hissetmeyecektir.

Christopher karakteri ile hem akıl hastalığını hem de ırkçılık konusunu bir araya getiren Penhall, İngiltere toplum yapısına yeni bir bakışın gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle akıl hastalığı hakkındaki genel olumsuz toplum algısından yola çıkarak Penhall, karakterleri vasıtasıyla bu olumsuz algının sorgulanmasının ve akıl hastalarına karşı önyargılı tutumların son bulmasının gerekliliğine dikkat çekmiştir. Penhall akıl hastalığının toplumdaki olumsuz kabulünü Robert’in şu ifadeleri ile ortaya koymaktadır:

ROBERT: Gerçekten şu an onu şizofren haline getirmek mi istiyorsun? Normallikten yirmi dört saat uzaklıkta. Bu adamı damgalamak mı istiyorsun? Kalan tüm hayatında. Zaten yeterince sorunu olduğunu düşünmüyor musun? (...) Böyle bir teşhisle gelen sorumluluğun, hayat boyu sürececek sorumluluğun ağırlığını anlayabiliyor musun?¹⁵²

¹⁵¹ Penhall, *Plays 2*, 65.

¹⁵² Penhall, *Plays 2*, 53.

Akıl hastalığı teşhisinin bir çeşit damgalanma olarak görüldüğünü doktor olan Robert'ın dile getirmesi, toplumda hastalığa yaklaşımın ne denli olumsuz boyutlarda olduğunu göstermektedir. Robert insanların akıl hastalarına karşı tavrını ayrıntılı bir şekilde tasvir eder: “Şizofreni toplumsal dışlanmanın en kötüsüdür. En büyük tabuların sonucusudur. İnsanlar onu anlamaz. Onlar anlamak istemezler. Ondan korkarlar. Bu onların moralini bozar. Prozac veya Viegra gibi göz kamaştırıcı şaşırtıcı mucizevî ilaçlar ile tedavi edilemez.”¹⁵³ Akıl hastalarının değişmeyecek olan kaderlerinin bir anlatımı gibi sunulan bu ifadeler, günümüz toplumunda bile var olan dışlamaların ve küçümsemelerin altını çizmektedir. Eski çağlardan beri toplumda istenmeyen kişiler olarak yer alan akıl hastalarına karşı günümüz toplumunda da benzer yaklaşımlar gelişmiştir.

Toplum ve akıl hastalığı arasındaki ilişkiye oyunda yer veren Penhall, hastalığın fiziksel ve bireysel kaynaklı etmenlerinin yanında toplumu da hastalığa sebep olan faktörler arasına dâhil etmiştir. Christopher, toplum ve çevrenin akıl hastalığı üzerindeki etkisini örneklendiren en önemli karakterdir. Hastalığı yüzünden ortaya çıkan görsel ve işitsel halüsinasyonlarla ve hayal dünyası ile başa çıkmaya çalışan hasta aynı zamanda ırksal önyargılar ve dışlanmaların etkisi altındadır ve onlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Christopher, kalabalık Londra şehrinde insanların küçümseyen, dışlayan ya da umursamayan tavırlarıyla karşılaşmış ve diğer insanlardan farklı olduğunu fazlasıyla hissetmiştir. Bu yüzden Robert “belki de sinirli, paranoyak, depresif ve tutarsız olmakta haklıdır. Belki insan durumuna karşı tek ‘uygun’ cevap budur”¹⁵⁴ diyerek Christopher'ın hastalığının ortaya çıkmasında geçerli toplumsal nedenler olduğunu altını çizmiştir. Siyahlara karşı var olan peşin hükümler ve ayrılıkçı tutumlar siyahların psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine sebep olurken ayrıca siyahların şizofreniye eğilimli bir toplum olarak görülmesine ve yanlış teşhislerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu yüzden Christopher'ın davranışlarını sadece bireysel bir tepki veya öfke olarak kabul etmek yanlış olacaktır; çünkü onun bazı sözlerinde ve davranışlarında siyah toplumun genelini kapsayan referanslar bulunmaktadır. Christopher'ın hastalığında siyah topluma karşı geliştirilen önyargı, küçümseme, suçlama ve dışlamaların büyük payı vardır.

¹⁵³ Penhall, *Plays 2*, 54.

¹⁵⁴ Penhall, *Plays 2*, 32.

Gilles Deleuze da akıl hastalıklarına toplum merkezli bir bakış sunarak, hastalık ile toplum mekanizmaları arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur:

*Eğer şizofreni günümüzde bir hastalık olarak görülüyorsa, bu bizim yaşam biçimimizi ilgilendiren genelliklere değil, ekonomik, sosyal ve politik doğaya sahip muayyen mekanizmalara bağlıdır. Bizim toplumlarımız artık kodlar ve yurtsallıklar üzerinde değil, tam tersine, kodların çözülmesine ve kitlesel bir yersizyurdsuzlaşma fonu üzerinde işliyor.*¹⁵⁵

Deleuze ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerle birlikte; toplumsal bağların ve aitlik hissinin şizofreni gibi akıl hastalıkları üzerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Akıl hastalığını toplum ve çevre ile ilişkili olarak dile getiren Aleks Sierz ise akıl hastalığının nedensiz olarak ortaya çıkmadığını anlatmış ve şehirde yaşamayı insanları deliliğe sürükleyen en birincil sebeplerden biri olarak öne sürmüştür. Sierz'e göre özellikle Londra gibi büyük şehirler, yeterli paranın olmadığı ve toplumsal baskıların arttığı zamanlarda tam bir deliler şehri haline gelmektedir.¹⁵⁶ Aslında insanların içinde buldukları kargaşa ve bunalım atmosferi büyük şehirlere özgü bir durum değildir ve bu durum hızlı bir şekilde tüm dünya üzerine yayılmaktadır. Bu yüzden hastalık belirtisi olarak nitelenen kimi davranış şekilleri toplumun genelinde rastlanır hale gelmiştir:

BRUCE: *Öğrenilmiş tepkisizlik? Tutarsız davranışlar? Sosyal yeteneklerde başarısızlık? Beni anladınız mı?*

ROBERT: *Çevrene bak. Kim tepkisiz, sosyal yeteneklerde tutarsız değil ki? Hı? Bu normal.*¹⁵⁷

Robert, yaşanan çevredeki ve insan ilişkilerindeki olumsuzlukların ruhsal ve psikolojik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırladığını vurgulayarak, bu durumun toplumda yaygın bir sorun olduğunu belirtmektedir. Christopher'ın hastaneden çıktıktan sonra kendisini yargılayan insanların olmadığı huzurlu ve sakin bir yere gitme isteği, toplumun yargılayan tutumu ve olumsuz atmosferinden kurtulmak içindir. İnsanların, arabaların, kirliliğin, uçakların, şehirlerin, televizyonun, inşaat işçilerinin olmadığı bir dünyayı hayal ederek toplumdan ve modern dünyadan kaçmak istemektedir. Modern toplumun rahatsız edici özellikleri *Haunted Child* adlı oyunda da yer almıştır. Ruhsal

¹⁵⁵ Gilles Deleuze, *İki Delilik Rejimi: Metinler ve Söyleşiler 1975-1995*, (Ed. David Lapoujade), Bağlam Yayınları, İstanbul 2003, 36.

¹⁵⁶ Bkz., Sierz, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, 211.

¹⁵⁷ Sierz, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, 21.

bir boşluk hissettiği için eşini ve küçük çocuğunu terk ederek mistik bir gruba katılan Douglas karakterinin dilinden mevcut modern dünya şartlarını anlatırken Penhall, insanların yaşamış oldukları ikilemi şöyle resmetmiştir:

***DOUGLAS:** (...) Teknoloji ile kendimizi özgürleştirmenin yollarına sahibiz; fakat teknoloji tarafından köleleştiriliyoruz. Aydınlanmak için araçlarımız var ve dünyamız kararıyor. Bizler karamsarlık döneminde yaşıyoruz; bir şeylerin gelişeceğine dair inanç ve bizi ayakta tutacak büyük umutların olmaması ile krizden krize yalpalayarak boşlukta duruyoruz.¹⁵⁸*

Douglas bilimsel ve teknolojik gelişmelerin insan yaşamını kolaylaştırması gerekirken aksine insanları çıkmaza soktuğunu ve karamsar bir dünya yarattığından bahsetmektedir. Douglas'a göre insanlar bu yüzden yeni umut arayışları içine girmişlerdir: "Çoğumuz için, dünya karmaşık, zor ve karanlık. İnsanlar ne kadar garip ve mistik olsa da —tamamen farklı bir psikoloji kullanan— yeni ümit ve inanç kaynakları aramaktadırlar."¹⁵⁹ Bu arayış içerisinde Douglas, bir anda ailesini ardında bırakarak evden ayrılmış; karanlık ve anlamsız bulduğu dünyasından kurtuluş yolunu özel ilgileri olan, aydınlanma yolunda kendi benliklerinden vazgeçen, keşiş hayatına benzer bir hayat sunan mistik bir gruba katılmakta bulmuştur. Fakat aylık ödeme yapmadığı için gruba alınmayan Douglas için tek yol ailesine geri dönmek olmuştur. Douglas'ın bu hali dünyada sürekli bir arayış içerisinde olan ama aslında neyi bulması gerektiğini bilmeyen modern insanın tasviridir.

Douglas modern dünyada insanlığı ümitsizliğe sürükleyen çeşitli toplumsal uyaranlara dikkat çekerken, Robert akıl hastalığının gelişiminde etkili olabilecek toplumsal faktörlerin altını çizmiştir. Robert toplumda akıl hastalığına yol açabilecek bu kadar çok etken varken ve insanların çoğunun akıl hastalığı ile ilişkilendirilen ruh haline sahipken, toplumun insanları tanımlamak için deli-akıllı, normal-anormal şeklinde basit sınıflandırılmalar kullanmasına tepki göstermiştir:

***ROBERT:** Hayatımızı bizler şu ya da bu kişinin normal olduğuna hüküm verebilir miyiz, şu 'normal' bir insan mı, o bir 'insan' mı, diye sorarak harcıyoruz ve bizler*

¹⁵⁸ Joe Penhall, *Haunted Child*, Methuen Drama, London 2011, 51.

¹⁵⁹ Penhall, *Haunted Child*, 21.

*kaygısızca 'normal'in ne olduğunu bildiğimizi sandık. Belki o bizlerden daha 'insan'. Belki bizler hastalıklı olanlarız.*¹⁶⁰

Robert bu ifadeleri ile Foucault'nun eserlerinde sıkça rastladığımız normal-anormal ve normalleştirme konularını akıllara getirmiştir. Normal olma söylemi altında, insan hayatına belirli sınırlar çizilmiş ve bu sınırlar toplum geneline yansıtılarak insanların davranışlarının kısıtlandığı belirli yaşam alanları sunulmuştur. Foucault'ya göre normal olma durumunun gereklilikleri iktidar tarafından belirlenmiş ve toplumsal kurumlar ve yapılar iktidarın bir parçası olarak bu sürece katkı sağlamıştır. İnsan hayatının her aşamasında yer alan iktidar, insanların bireyselliklerini ve kendi öz kimliklerini kaybetmelerine ve kendilerine uygun görülen kimliği içselleştirmeye çalışmalarına neden olmuştur. "İslah edici kurumlarda tüm noktalara uzanan ve her an gözetip denetleyerek yöneten daimi özellikler, kıyaslar, ayırım yapar, hiyerarşikleştirir, egemenliği altında tutar, dışlar. Kısaca, standartlaştırır, kuralcılaştırır ve normalleştirir."¹⁶¹ Foucault modern toplumların beraberinde getirdikleri özgürlük ve insan hakları kavramlarına rağmen insanları bireyselliklerinden kopararak birer nesneye dönüştüren ve aynı tip insanların yaratılması konusunda aktif olan düzeni bu şekilde açıklamıştır. Foucault'nun düşüncesine göre okul, hastane, fabrika gibi toplumsal kurumların çoğu iktidar odaklı hedeflere ve üretimi sağlamaya hizmet etmektedirler. Bu yerlerde insanlar kolaylıkla gözetim altında tutulabilmekte ve davranışları istenen doğrultuda kontrol altına alınabilmektedir.

Toplumdaki norm ve düzen ile ilgili düşüncelerini dile getirirken Foucault sık sık Jeremy Bentham'ın Panopticon'ına referansta bulunur. Merkezde yer alan bir kuleden her bir mahkûm ya da öğrencinin görülebileceği bu yapıyı Foucault normal olmayan kişileri kontrol etmeyi amaçlayan modern iktidar mekanizmalarına benzetmiştir. Sürekli gözlendikleri hissi ile hareketlerini sınırlandıran insanlar zaman içerisinde kendilerinden istenilen şekilde yaşamaya uyum sağlayacaklardır:

İktidar mümkün eylemler üzerinde işleyen bir eylemler kümesidir: eyleyen öznelerin davranışlarının kaydolduğu imkân alanı üzerinde yer alır: kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar,

¹⁶⁰ Penhall, *Haunted Child*, 32.

¹⁶¹ Michel Foucault, *Discipline and Punishment; The Birth of the Prison*, (Çev. Alan Sheridan), Vintage Books, New York 1995, 183.

*aşağı yukarı muhtemel hale getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engeller...*¹⁶²

İktidar olması gereken eylemleri insanlara sunarken temelde normal-anormal karşıtlığına dayanan bir çeşit sınıflandırma ortaya koymuştur. Deli, suçlu, sapkın, hasta gibi toplumun hoş görmediği anormal kabul edilen kişiler, ıslah edilmeleri için cezaevi, hastane, tımarhane gibi kurumlara kapatılmakta ya da sürekli gözetim altına alınarak işlevsiz hale getirilmektedirler. Foucault akıl hastalarının hastaneye kapatılmalarını da benzer şekilde değerlendirmektedir: deliliğin üstesinden gelinmesi gereken bir durum, bir sorun olarak kabul eden psikiyatri, bunu gerçekleştirmek için akıl hastalarının kontrolü için fiziksel ve psikolojik ortamlar hazırlamıştır. Akıl hastanelerinin varlığı bile deliliğin problemleştirilmesinin ve normalin dışına itilmesinin bir göstergesidir. Hastane şartları altında hasta, toplumda kabul etmediği normları benimsemek zorunda kalmıştır.

Toplum içerisinde bu denli gelişmiş mekanizmalar ile dışlanma rejimi uygulanması ve insanlara kolayca anormal damgası vurulması Penhall'un mevcut durumu şöyle sorunsallaştırmasına neden olmuştur: “(*Blue/Orange*) akıl hastanesinde olan ama akıl sağlığı hakkında kesin doğruyu bilmediğiniz kişilerle ilgilidir. Çünkü bir psikotiğin aldatıcı hayalleri ile El Kaide'nin aramızda olduğunu ya da uzaylıların bizimle olduğunu düşünen ya da bunun gibi tamamen saplantılı inanışlara sahip olan kişiler arasında neredeyse hiçbir fark yoktur.”¹⁶³ Penhall modern toplumda akıl hastası insanlar ile ruh sağlığı yerinde olduğu düşünülen insanlar arasında kesin ayrımın yapılmasının imkânsızlığına dikkat çekmiştir. *The Guardian* gazetesinden Michael Billington “eğer toplumun kendisi kızgınlık ve delilikle doluyorsa, toplum içinde bakım hizmetin ne anlamı var ki?”¹⁶⁴ diyerek sağlık kuruluşlarının bile üstesinden gelemeyeceği toplumsal çöküntüye dikkat çekmiş, toplumdaki akıllı-deli şeklindeki kesin bir ayrımın varlığının anlamsızlığını ortaya koymuştur.

Penhall, *Blue/Orange* oyununda akıl hastalığını çeşitli açılardan yansıtmış ve karakterlerin her birinin akıl hastalığına dair farklı bir bakış sunmasını sağlamıştır.

¹⁶² Michel Foucault, *Özne ve İktidar*, (Çev. Osman Akinbay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005, 74.

¹⁶³ Harriet Devine, *Looking Back: Playwrights at the Royal Court, 1956-2006*, Faber and Faber, London 2006, 246.

¹⁶⁴ Sierz, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, 210.

Christopher hem akıl hastalarına karşı önyargılı tutumları hem de siyahî topluma karşı ırkçı yaklaşımları dile getirerek toplumda insan hakları ve eşitlik konularının tekrar gözden geçirilmesinin gerekliliğini göstermiştir. Çalışkanlığına ve idealist düşüncelerine rağmen oyunun sonunda işsiz kalan Bruce, eksik hastane uygulamalarının, otoritenin ve bürokrasinin hatırlatıcısı olmuştur. Robert'ın bireysel hırsının ve başarı arzusunun meslek ahlakının önüne geçtiği görülmektedir. Fakat Robert oyunda iyi bir toplum gözlemcisi olarak karşımıza çıkar ve akıl hastalarının toplumda algılanışı Robert'ın sözleri ile aktarılmıştır. Penhall akıl hastalığının toplumdan bağımsız olarak ortaya çıkmadığını vurgulayarak akıl hastalığına karşı toplumsal bir hassasiyet ve sağduyu oluşturmayı amaçlamıştır.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca delilik kavramı farklı tanımları ile ortaya çıkmış; canlılık, aşkınlık, kendinden geçme, çocukluk, budalalık, bunaklık, akıl dışılık, mantıksızlık ve farkındalık kapasitesinin eksikliği gibi çeşitli özelliklerle ilişkilendirilmiştir. İlk uygarlıklar deliliği kötü ruhun bedene girmesi olarak kabul etmişler ve bu kötü ruhtan arınmanın yollarını çeşitli ritüellerde aramışlardır. Tanrı'nın kötü edimlere karşı verdiği bir ceza olarak kabul edilen delilik, Orta Çağ'da şeytanın esiri olan kişilerin davranış şekli olarak tanımlanmıştır. Akılcılığın zirvede olduğu Aydınlanma Çağı'nda ise akıl yoksunluğu ile birlikte anılan delilik, bir çeşit ilkellik ve çocuklaşma olarak kabul edilmiştir. Tarihsel süreçte deliliği tanımlamak için kullanılan olumsuz nitelikler, delilere karşı olumsuz uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumdan uzak tutulmaları adına deliler şehir dışlarına sürgün edilmişler, hapishaneye kapatılmışlar ya da kendi kaderlerine terk edilmişlerdir.

18. yüzyılın sonlarında psikiyatrinin bir bilim olarak disiplinleşmeye başlaması ile deliliğin gerçek manada araştırılıp incelenmesi ve delilik için gerekli tedavilerin bulunabilmesi ne dair adımlar atılmıştır. 19. yüzyılda yeni açılan üniversitelerin etkisi ve bilimsel çalışmaların katkıları ile deliliğin tedavisinin mümkün olduğu fikri, uygun fiziksel koşullara sahip akıl hastanelerinin açılmasında etkili olmuştur. Hastanelerin tedavi için elverişli kurumlar haline gelmesi ve ruhsal rahatsızlıkların tedavisi için kullanılan insülin, koma ve şok tedavilerinin gelişmesi deliliğin tedavisi konusunda umut vaat etmiştir.

Fakat akıl hastalığının doğasında taşıdığı gizem ve karmaşa, bu hastalığın tam olarak tanımlanmasına, sebeplerinin ortaya çıkarılmasına ve kesin tedavisinin bulunmasına engel olmaktadır. Yine de akıl hastalıklarına zemin hazırladığı düşünülen durumlar fiziksel, genetik ve antipsikiyatrik sebepler çerçevesinde incelenmiştir. Başlangıç sebebi ne olursa olsun, tuhaf ve karmaşık düşünce ve zihin yapıları, görsel ve işitsel halüsnasyonları ile akıl hastalığı, insan beyninin başka bir dünyaya kapı aralamasıdır. Apayrı bir dünyada yaşadığını düşünen çoğu akıl hastası nesnel dünyadan yabancılaşmakta ve mekânları, insanları, nesnelere olduğundan farklı algılamaya başlamaktadır. Eşyaların canlı olduğunu düşünen, insanları heykelmiş gibi gören veya olmayan sesleri işiten akıl hastaları, gerçek ve yanılsama arasındaki ayrımı

yapamadıkları için kendilerine, insanlara ve gerçek dünyaya şüphe ile bakmaktadır. Kimi zaman paranoya şeklinde gelişen akıl hastalığı ile birey; ailesi ve yakınları dâhil tüm insanlardan şüphe ederek endişe ve korku dolu bir hayat yaşayabilmektedir. Akıl hastalığı kimi zaman da canlı, aktif, enerjik bir ruh hali ya da tam tersi yorgunluk, halsizlik, mutsuz olma gibi depresif belirtiler şeklinde; bazen de sorumluluk almayı reddeden ve içe kapanan, işe ya da okula gitmeyi istemeyen asosyal tutumlar ya da aşırı el yıkama gibi takıntılı davranışlar şeklinde ortaya çıkabilmektedir.

Penhall akıl hastalığına dair var olan gerçekleri daha hissedilebilir kılmayı hedefleyerek oyunlarında akıl hastalarının yaşamlarından ve toplumsal algılanışlarından kesitler sunmuştur. Akıl hastalığı konusunu ilk kez ele aldığı *Some Voices* adlı oyununda Penhall, ‘toplumda bakım hizmeti’ kapsamında hastaneden çıkarılan Ray karakterinin hastalık sürecini işlemiştir. Duvarların hareket ettiğini söyleyen, sesler duyan ve kendi hareketlerini kontrol etmede zorluk çeken Ray’ın sorumluluğu yıllardır görmediği ağabeyi Pete’e verilmiştir. Kardeşinin hem ilaç kullanımı ve tedavisi ile ilgilenmeye hem de ani ve tutarsız davranışlarını kontrol etmeye çalışan Pete bir yandan da restorandaki işini sürdürmek için çabalamaktadır. Ray ise insanlarla iletişim kurmak ve sosyal bir yaşam sürmek için uğraşmakta; fakat kontrolsüz davranışları nedeniyle ilişkilerini devam ettirememektedir. Çocuksu ve saf karakteri ile Ray insanların dikkatini çekmesine rağmen akıl hastası olması toplumun önyargılı davranmasına ve ondan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Penhall *Some Voices* ile akıl hastalığını toplum ve hastalığı tecrübe eden birey açısından incelemiştir; ayrıca hasta ve ailesi için gerekli sosyal ve ekonomik alt yapının sağlanmamasına rağmen, hastaların toplumsal uyum sürecine dâhil edildiği ‘toplum içinde bakım’ hizmetinin eleştirisine yer vermiştir.

Penhall, *Blue/Orange* adlı oyununda benzer şekilde akıl hastalığı konusunu ve sağlık sistemi eleştirisini ele almış, ayrıca ırkçılık, kültürel önyargı ve mesleki rekabet konularına yer vererek toplumun dillendirilmesi zor meselelerine dikkat çekmiştir. Siyahî bir akıl hastası olan Christopher’ın, akıl hastalığı ile mücadelesinin yanında bir taraftan kimliğinden doğan önyargılar ile mücadele etmek zorunda kalması oyunun temel konusu olmuştur. Christopher’ın akıl hastanesindeki son gününde yaşanan olayların konu edildiği oyunda, hastane yataklarının azlığı sebebi ile hastaların iyileşmeden hastaneden çıkarılmaları vurgulanan önemli sorunlardan bir diğeridir. Ayrıca oyunda hastalık teşhisi konusunda karar veremeyen Bruce ve Robert arasındaki

anlaşmazlık, hastanede doktorlar arasındaki güç mücadelesini ve otorite yarışını başlatmakla birlikte, hastalığın teşhis ve tedavisindeki zorluğu ortaya koymuştur. Irkçı söylemleri ile dikkat çeken deneyimli Doktor Robert karakteri ise akıl hastalığına karşı toplumda ortaya çıkan olumsuz algıları dile getirmiş ve akıl hastalığını sosyal boyutları ile ele almıştır.

Penhall, oyunları için seçtiği konuları ve cesur anlatımları ile Londra tiyatrosunun “baş belası” olmuştur.¹⁶⁵ Dile getirilmesi zor olan meseleler üzerinde oyunlar yazan Penhall, toplum tarafından tabu haline getirilmiş, ya da göz ardı edilmiş konular üzerinde yoğunlaşmıştır. *Some Voices* ve *Blue/Orange* oyunlarındaki karakterlerin gerçekçi tasvirleri ve akıl hastalığı ile başa çıkma çabaları ile Penhall, akıl hastalarının içinde bulunduğu ve toplumun onlara sunduğu şartları göstermiş; toplumsal önyargı ve dışlamanın yerini alması gereken anlayış ve duyarlılığın gereğini vurgulamıştır.

¹⁶⁵ Boles, *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, 24.

KAYNAKÇA

- Avrupa Birliği Ülkelerindeki Hastane Hizmetleri Araştırma Raporu, T.C.Sağlık Bakanlığı Avrupa Birliği Koordinasyon Daire Başkanlığı.
- Aragay, Mireia: Zozaya Pillar, “The State of British Theatre Now: An Interview with Michael Billington”, *Atlantis*, Universitat de Barcelona, 2004.
- Babaoğlu, Ali, *Psikiyatri Tarihi*, Okuyan Us Yayın, İstanbul 2002.
- Berma, David, “Religion and Madness”, *Journal of Religion and Health*, Spriger Publisher, Vol: 45, 2006.
- Berthold-Bond, Daniel, *Hegel’s Theory of Madness*, State University of New York Press, Albany 1995.
- Boles, William C., *The Argumentative Theatre of Joe Penhall*, McFarland&Company, London 2011.
- Bullard, Alice, “The Thruth in Madness”, *South Atlantic Review*, South Atlantic Modern Language Association, 66, İlkbahar 2001.
- Caqueo-Urizar, Alejandra; Gutiérrez-Maldonado, José, “Burden of Care in Families of Patients with Schizophrenia”, *Quality of Life Research*, Springer, 2006.
- Çakmak, Duran; Saatçioğlu, Ömer, *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul 2003.
- Deleuze, Gilles, *İki Delilik Rejimi: Metinler ve Söyleşiler 1975-1995*, (Ed. David Lapoujade), Bağlam Yayınları, İstanbul 2003.
- Desiderius, Erasmus, *Deliliğe Övgü*, (Çev. Hasan İlhan), Alter Yayıncılık, Ankara 2008.
- Devine, Harriet, *Looking Back: Playwrights at the Royal Court, 1956-2006*, Faber and Faber, London 2006.
- Eaton, William W. Jr., “Residence, Social Class and Scizophrenia,” *Journal of Health and Social Behaviour*, American Sociological Association, 15, Aralık 1974.
- Eitzen, Stanley; Bair, Jeffrey H., “Types of Status Inconsistency and Schizophrenia”, *The Sociological Quarterly*, Wiley, 1972.

- Ellis, Samantha, "Gutter Swipe", *Guardian*, Lexisnexis, 2004.
- Emmes, David, "*Dumb Show* by Joe Penhall", *South Coast Repertory*, Julliane Argyros Stage, 2005.
- Erb, Cynthia, "Have You Ever Seen The Inside of One of Those Places? Psycho, Foucault, and the Postwar Context of Madness", *Cinema Journal*, University of Texas Press, 2006.
- Ercan, Fuat, *Modernizm, Kapitalizm ve Azgelişmişlik*, Bağlam Yayınları, İstanbul 1996.
- Erkan, Mukadder, *Samuel Beckett: İfadenin Arayüzeyi\Arayüzün İfadesi*, Çizgi Kitapevi, Konya 2005.
- Foucault, Michel, *Deliliğin Tarihi*, (Çev. MehmetAli Kılıçbay), İmge Kitapevi, Ankara 1996.
- , *Discipline and Punishment; The Birth of the Prison*, (Çev. Alan Sheridan), Vintage, New York 1995.
- , *Mental Illnesses and Psychology*, University of California Press, London 1954.
- , *Özne ve İktidar*, (Çev. Osman Akınbay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005.
- Klein, Hildegard, *Interview with Joe Penhall, In British Theatre of the 1990s: Interviews with Directors, Playwrights, Critics and Academics*, (Ed. Mireia Aragay, Hildegard Klein, Enric Monforte, and Pilar Zpaya), Palgrave Macmillan, New York 2007.
- Laing, D. R., *The Divided Self*, Penguin Group, London 1965.
- Larrain, J., "Theories of Development", *Polity*, Oxford, 1989.
- Locke, John, *An Essay Concerning Human Understanding*, Oxford University Press, Oxford 1975.
- Narlı, Mehmet, *Edebiyat ve Delilik: Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik*, Akçağ Basım Yayım, Ankara 2013.
- Neely, Carol Thomas, "Documents in Madness: Reading Madness and Gender in Shakespeare's Tragedies and Modern Culture", *Shakespeare Quarterly*, Folger Shakespeare Library, 1991.

- Özakkaş, Tahir, “Psikiyatrinin Kısa Tarihi”, *İnsan Bilimleri Dergisi*, ISSN:1303-5134.
- Özbek, Metin, *Dünden Bugüne İnsan*, İmge Kitabevi, İstanbul 2007.
- Penhall, Joe, *Plays 1*, Methuen, London 1998.
- , *Plays 2*, Methuen, London 2008.
- , *Haunted Child*, Methuen, London 2011.
- Phillips, Trevor, “The Stephan Lawrence Phenomenon: Icon for a sceptical Age” *The Observer*, LexisNexis (Ocak 1999).
- Quadagno, Jill S.; Debra Street, “Ideology and Public Policy: Antistatizm in American Welfare State Transformation”, *Journal of Policy History*, 17, 2005.
- Rubik, Margarete, “Some Voices; Love and Understanding: Blue/Orange; Dumb Show; Landscape with Weapon”, *Contemporary British Playwrights*, (Ed. Martin Middeke, Peter Paul Scnierer, Aleks Sierz), Methuen Drama, London 2011.
- Ruiz, Doroty S., “Epidemiology of Schizophrenia: Some Diagnostic and Sociocultural Considerations” *Phylon (1960-)*, Clark Atlanta University, 1982.
- Sass, Louis A., *Delilik ve Modernizm*, (Çev. Ender Gürol), Alfa Basım, İstanbul 2011.
- Seaton, C.R., *Aspects of the National Health Service Acts: The Westminster Series*, Pergamon Press,. London 1966.
- Sierz, Aleks, *In-Yer-Face Theatre British Drama Today*, Faber and Faber Limited, London, 2001.
- , *Modern English Playwriting the 1990s*, Methuen Drama, London 2012.
- , *The Methuen Drama Book of Twenty-first Century British Plays*, Methuen Drama, London 2010.
- Smith, Laura, “Racism Can Drive You Mad”, *London Evening Standard*, Ağustos 2001.
- Steward, John, “Ideology and Process in the Creation of the British National Health Service”, *Journal of Policy History*, The Pennsylvania Sate University Press, 14, Nisan 2002.

Theodorou, Z., “Subject to Emotion: Exploring Madness in Orestes”, *The Classical Quarterly*, Cambridge University Press, 1993.

Tolle, Echart, *Varolmanın Gücü*, (Çev. Selim Yeniçeri), Koridor Yayıncılık, İstanbul 2006.

Trotter, Robert J., “A Cruel Chain of Events”, *Science News*, Society for Science, 1977.

Weiss, Suzanne, “Blue/Orange – Joe Penhall”, Nisan 2005. Erişim Tarihi: 13.10.1013.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://culturevulture.net/theater/blueorange-joe-penhall/>, Erişim Tarihi: 13.10.1013.

<https://www.google.com.tr/#q=Avrupa+Birli%C4%9Fi+%C3%9Ckelerindeki+Hastane+Hizmetleri+Ara%C5%9Ft%C4%B1rma+Raporu>. Erişim Tarihi: 20.02.2015.

The Guardian, Erişim Tarihi: 06.05.2013.

<http://www.theguardian.com/stage/2002/jul/06/whoswhoinbritishtheatre.features>
23.

[Thisislondon.co.uk](http://thisislondon.co.uk), Erişim Tarihi: 25 Haziran 2010.

EKLER**EK 1. AÇIKLAMALAR****GİRİŞ**

1. Açıklamadır.
2. Echart Tolle: Türkçe Alıntıdır.
3. William C. Boles: Açıklamadır.
4. Samantha Ellis: Açıklamadır.
5. Willliam C. Boles: “Mr. Schizophrenia”, “the laureate of lithium”.
6. Açıklamadır.
7. Türk Dil Kurumu: Türkçe Alıntıdır.
8. Oxford English Dictionary: “1-imprudunce, delusion, or (wild) foolishness resembling insanity. 2-insanity, mental illness or impairment especially of a severe kind; (later esp.) psychosis. 3-Wild excitement or enthusiasm, ecstasy, exuberance or lack of restraint. 4- uncontrollable anger, rage, fury.”
9. Michel Foucault: Türkçe alıntıdır.
10. Z. Theodorou: Açıklamadır.
11. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
12. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
13. Michel Foucault: Açıklamadır.
14. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
15. Ali Babaoğlu: Türkçe Alıntıdır.
16. Ali Babaoğlu: Açıklamadır
17. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
18. Tahir Özakkaş: Açıklamadır.
19. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
20. Michel Foucault: Açıklamadır.
21. Ali Babaoğlu: Türkçe alıntıdır.
22. Michel Foucault: Açıklamadır.
23. Desiderius Erasmus: Türkçe alıntıdır.
24. Desiderius Erasmus: Türkçe alıntıdır.
25. Ali Babaoğlu: Açıklamadır.

26. Ali Babaoğlu: Türkçe alıntıdır.
27. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
28. Michel Foucault: Türkçe alıntıdır.
29. John Locke: “For they do not appear to me to have lost the Faculty of Reasoning: but having joined together some *Ideas* very wrongly, they mistake them for Truths; (...) In short, That mad Men put wrong *Ideas* together, and so make wrong Propositions, but argue and reason right from them.”
30. Daniel Berthold-Bond: “Hegel emphasised a regressive withdrawal or ‘sinking back of the development of mind into a more primitive sphere of mental life.’, ‘the seperation of mind from the contact with actuality’.”
31. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
32. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.
33. Michel Foucault: Açıklamadır.
34. Carol Thomas Neely: “In the early modern period the discourse of madness gained prominence because it was implicated in the medical, legal, theological, political, and social aspects of the reconceptualization of the human.”
35. Alice Bullard: “Libery, equality and fraternity“, the familiar slogan of the revolution”.
36. Duran Çakmak; Dr Ömer Saatçioğlu: Türkçe alıntıdır.
37. Ali Babaoğlu: Açıklamadır.
38. Carol Thomas Neely: “anti-psychiatry movement argued that mental illness was a myth used to bring disruptive behavior under control, a ‘sane’ reaction to oppression in the family and in the culture.”
39. D. R. Laing: Türkçe Alıntıdır.
40. Michel Foucault: “If it seems so difficult to define psychological illness and health, is it not because one is trying in vain to apply to them, en masse, concepts that are also intended for somatic medicine?”
41. Elaine Walker, Kevin Tessner: Açıklamadır.
42. Cynthia Erb: Açıklamadır.
43. Robert J. Trotter: Açıklamadır.
44. Stanley Eitzen and Jeffrey H. Bair: “Epidemiological studies have demonsreted that mental illness is not distributed randomly throughout the social structure. Many

social scientists have documented the differential distribution of mental illness according to the variables of population density, age, sex, and race.”

45. William W. Eaton, Jr.: Açıklamadır.
46. John Steward: “Every individual had the right to health”.
47. John Steward: “Pure Socialism opposed to the hedonism of capitalist society”.
48. C.R. Seaton: “It shall be the duty of the Minister of Health to promote the establishment in England and Wales of a comprehensive health service designed to secure improvement in the physical and mental health of the people in England and Wales and the prevention diagnosis and treatment of illness, and for that purpose to provide or secure the effective provision of services in accordance with the following provisions of this Act.”
49. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Hastane Hizmetleri Araştırma Raporu: Açıklamadır.
50. John Steward: Açıklamadır.
51. Jill S. Quadagno, Debra Street: Açıklamadır.
52. Aleks Sierz: “In 1990, the Conservative government institutes a system of ‘Community Care’ for mental patients. The policy is meant to enable them to stay in their own homes. Without adequate supervision, however, many become increasingly vulnerable, a danger to themselves and to others. For example, in December 1992, Jonathan Zito is killed by Christopher Clunis, a paranoid schizophrenic, at Finsbury Park underground station.”

2. BÖLÜM

53. Türkçe alıntıdır.
54. Türkçe alıntıdır.
55. David Emmes: “to give voice to people”.
56. Mireia Aragay: Açıklamalar.
57. Margarete Rubik: “The title hints at the acoustic hallucinations said to be typical of schizophrenia, but also indicates that a voice is given to people normally silenced in our society”.
58. Aleks Sierz: Açıklamadır.
59. William C. Boles: Açıklamadır.
60. Michel Foucault: Türkçe açıklamadır.

61. *Some Voices:*

Ray: "I do stupid things. I mean really stupid schizo."

62. Michel Foucault: Türkçe açıklamadır.

63. *Some Voices:*

Pete: "Well, where? What is the matter- couldn't you sleep?"

Ray: It's the room you gave me. The walls keep moving. It's shrinking.

Pete: What do you mean shrinking? D'you have a nightmare?

Ray: I told you. It's getting smaller. It's a nice place, Pete, but it's definitely getting smaller."

64. Louis A. Sass: Türkçe alıntıdır.

65. *Some Voices:*

Ray: "Green things. Green things aren't the same way anymore, much more faded. Yellow is not the same any more neither. And then there is the sun which is more... white. Silver. It's either too bright or else not even there. And the sky... It is not the same. It's not even a proper blue any more. Everthing is different."

66. *Some Voices:*

Ray: "Everything has changed even the... even the smell have changed."

67. *Some Voices:*

Ray: "Strange things. Things are always the wrong colour or the wrong size. Things speaking to me. Like birds. I mean real birds that fly."

68. *Some Voices:*

Ray: "They say very fucking weird things I can tell you. Things even too weird for you to figure out, Pete. I try to get real people to talk to me so I can compare the difference but it's not easy..."

69. Louis A. Sass: Türkçe açıklamadır.

70. *Some Voices:*

Ray: "They ve come back. (Ray nods). What are they saying?"

Ray: They say... all different things.

Pete: Like what?

Ray: They say to me that I shoud... go somewhere and... and and find... something although I don't know what it is."

71. *Some Voices:*

Ray: "Saucepans and the metal objects transmit signals but I can't be sure"

72. ***Some Voices:***

Pete: "Talk sense Ray if you can"

Ray: I'm trying Pete I'm honestly trying to.

Pete: Shh... just don't say another word. You push people too far."

73. Mukadder Erkan: Türkçe alıntıdır.

74. ***Some Voices:***

Ives: "I am going to burn in hell, the blossoms on the trees are going to burn in hell... I am disgusted with you, with me, with everything and I am tired of telling you... I am disgusted with the sky. With the water. The trees bore the daylights out of me."

75. Aleks Sierz: "a butcher professing to know how to operate on the brain"

76. ***Some Voices:***

Pete: "I signed a form. I signed a bit of paper to get you out of that place. They said 'Let's let him out, let's send him back to his family- even though he doesn't have a family anymore we'll find somebody' and they found me. I haven't seen you in years, I don't even know who you are anymore but, fuck, yes I'm here for you, Ray, and I put that in writing we go through a whole procedure and you don't... appear to give a shit."

77. ***Some Voices:***

Ives: "like a business"

78. Ali Babaoğlu: Türkçe alıntıdır.

79. Margarete Rubik: "Ives's sad death on the street is a potent reminder of what might happen to Ray without Professional care."

80. R.D.Laing: Türkçe alıntıdır.

81. Alejandra Caqueo-Urizar; Jose Gutierrez-Maldonado: Açıklamadır.

82. ***Some Voices:***

Ray: "addles my brain. Affects my judgment... Horse tranquillisers. Major knockout drops."

83. ***Some Voices:***

Ray: "They're here to investigate the mind.

Pete: Yes. Your mind.

Ray: For fun.

Pete: No, not for fun.

Ray: Because they find it interesting. They do.”

84. *Some Voices:*

Ray: “Kick him back. Give yourself a (...) Do it yourself abortion. Save yourself the agony.

Pete: Oh Jesus.

Ray: I mean it. You should see the father.

Laura: I beg your pardon?

Ray: Christ knows what’s gonna hatch.”

85. *Some Voices:*

Pete: “They never even heard of him. I say ‘how come you never heard of him?’ They say ‘because he didn’t fill out the form’... ‘no you filled your own form’, ‘he is supposed to fill out his form and take it to a different building’.”

86. *Some Voices:*

Pete: “Where are these people who make the rules? Where are they hiding- can’t they see what is happening? The man is lying in there with his brain stoved in. What are we gonna say? He... beat himself to death? Just for the hell of it. He could’ve died...”

87. Duran Çakmak; Ömer Saatçioğlu: Açıklamadır.

88. *Love and Understanding:*

Neal: “I have got too much responsibility. I’m in charge of intensive care and I shouldn’t be. I’m working every day and every night. We haven’t talked properly in three weeks. We communicate by Post-It notes. Answerphone messages, for God’s sake.”

89. William C. Boles: “*Some Voices* is about showing how because of a simple physiological illness, a perfectly ordinary nice man has wound up a ranting lunatic on a wasteland with people beating him up or giving him a wide berth.”

90. *Some Voices:*

Ray: “He was gonna brick her face. I told him to stop.

Pete: Never get involved.

Ray: He was murdering her.

Pete: That is not your problem.”

91. ***Some Voices:***

Dave: “Cos he is fucking eejit that’s why. I’ve seen him, mincing about like a fairy with his brother, talking to himself, I’ve seen him everybody has. Mad as a fucking whippet.”

92. ***Some Voices:***

Dave: “There’s a... Force inside of me and I can’t control it. I don’t know what it is.”

93. ***Some Voices:***

Laura: “I don’t know why he hit me.

Ray: Maybe he couldn’t express himself or something.

Laura: Maybe he just likes hitting people.”

94. ***Some Voices:***

Ray: “I got sick because I wasn’t strong enough... And then dad killed mum... It’s true. He left here and she died.”

95. ***Some Voices:***

Ray: “Did you know that there is more drunkness, suicide and madness amongst the Irish in London than any other race on the earth.

Laura: Is that so?

Ray: Yes, well, that’s what they say because mostly you see they’re away from their family and they’re lonely probably and sometimes there is prejudices against’em because of who they are and they can’t get jobs and things but also mainly it is just loneliness. Have you got any family here or are you just on your own?”

96. ***Some Voices:***

Ray: “No Pete, no I don’t because you push me too far. You two... you don’t even know each other. What the fuck do you care each other? You pretend that all... you pretend to care she... you pretend to have this concern that I... you’re just...you know what you are you’re... selfish. And... responsible. Incredibly responsible.”

97. ***Some Voices:***

Ray: "It's not the supermarket Laura, it's the people. All those people bickering over which brand to buy, whether to buy meat or fish, is it cheap in the market?"

98. *Some Voices:*

Ives: "I shall tell you what I think about the monied classes. They are the progenitors of beauty. (...) I don't like to be told that beauty is within because beauty is a commodity. I do not like to hear people say Money is no obstacle because money is the obstacle. I don't need to be told as long as you have your health because you buy your health as it is a question of as long as you can afford it. I'm not stupid. I can think. I can see the people that pass me by."

99. Mehmet Narlı: Açıklamadır.

100. *Some Voices:*

Ray: "I personally like to live as if I'm gonna die tomorrow."

101. *Blue Orange:*

Christopher: "(...) First thing I said when I first arrived. When I come in here. I had a look, I saw all the all the, you know, the others, the other gezeers and I thought... Fuck This. My God! These people are insane! Ha ha haha... Get Me Outta Here... It's a nuthouse, man.

Bruce: I grant you –indeed— there are a fair proportion.

Christopher: A fair proportion? You are kidding me."

102. *Blue Orange:*

Bruce: "Oranges good. But what sort of oranges?"

Christopher: Just oranges.

Bruce: What did you tell me yesterday? Can you remember?

Christopher: They're blue oranges."

103. *Blue Orange:*

Christopher: "My father... my dad... was a very important man... Believe it or not... my dad... is former Ugandan President His Excellency Idi Amin."

104. *Blue Orange:*

Bruce: "What makes me so uncomfortable is that this morning he told me his father is Muhammad Ali. He had seen him on breakfast television winning Sport Personality of the Century.

Robert: (...) OK. Now. OK, what have we got here? One of the most feared men in the history and one of the most loved. Both immensely powerful. Both role models. Both of African origins.

Christopher: Both Muslim Fundamentalist.”

105. **Blue Orange:**

Christopher: “There is a whole family of them. A tribe I don’t like them at all. They are race apart. Zombies! The undead. Monsters!”

106. **Blue Orange:**

Christopher: “I hear noises. At night. Outside my window. Sometimes I hear... talking. People talking about me... Laughing sometimes... sometimes I hear machinery. Whirring. Like a strange droning noise. A strange beeping noise. Very loud.”

107. **Blue Orange:**

Christopher: “I dont have any friends. I try to make friends with people but its not easy. I try to make conversation but its not easy. Sometimes I say the wrong thing. Actually I always say the wrong thing. I don’t have a girlfriend. Who’d want to me?”

108. Louis A. Sass: Türkçe açıklamadır.

109. Louis A. Sass: Türkçe açıklamadır.

110. Louis A. Sass: Açıklamadır.

111. **Blue Orange:**

Christopher: “I’m a free man. Do you know what I mean?”

112. **Blue Orange:**

Christopher: “I’m getting out tomorrow. I’m twenty four hours away from freedom. Out of this hole. Do you know what I mean?”

113. **Blue Orange:**

Robert: “The government guidelines clearly state that the community is the preferred and proper place and it’s our duty to subscribe to that. Otherwise it’s no end of trouble.

Bruce: If I let him out he will have a breakdown and succumb to all the most horrifying symptoms as schizophrenia undiagnosed, unchecked, unsupervised and unmedicated.”

114. *Blue Orange:*

Bruce: “He is unstable. He was highly animated, shouting, staring, on the border of neurotic and psychotic, the loosening of associations, the paranoia,-

Robert: You can add reckless, impulsive, prone to extreme behaviour, problem handling personal life handling Money, maintaining a home, family, sex, relationships, alcohol, a fundamental inability to handle practically everything that makes us human- and hey, Some people Are Just Like That. Borderline. On The Border... See technically he is not that mentally ill. We can't keep him here. It's Ugly but it is Right... Shoot me, those are the rules.”

115. *Blue Orange:*

Robert: “Let him out. You are doing the right thing.

Bruce: But I'm not.

Robert: Yes this is right. You are doing what is fair and right and just and textbook medically beneficial. And apart from anything else we don't have the beds.”

116. *Blue Orange:*

Robert: “Well, you cant section him again until he does something. Is he dangerous himself or to the public is what I'm getting at.

Bruce: You want to wait until he becomes dangerous?

Robert: What is the risk factor? Come on. Write it down. Pretend you are running a business.”

117. *Blue Orange:*

Robert: “They'd have my arse out of here faster than his and you'd be next?”

118. Terry Johnson: “Penhall places at its core the sticky question of race-specific mental health problems but, whilst brilliantly articulating his core argument, proceeds effortlessly into his themes of humanism versus intellectual freedom.”

119. Aleks Sierz: “Darwinian struggle”

120. *Blue Orange:*

Robert: “The point is this is my province, Doctor. That's why you asked me here. Because I know how many beans make five. I'm as the say, an 'expert'... However, in the opinion of this highly experienced Department Head, Doctor

Flaherty, what we have here is No Beds, more importantly a patient who has No Need of a Bed.”

121. **Blue Orange:**

Robert: “You will not be employed by this Authority again. We made a mistake. It’s a little Darwinian, I admit, Nevertheless. Goodbye.”

122. **Blue Orange:**

Christopher: “And I don’t, I don’t, I don’t know what to think! I don’t know what to think anymore. When I do think, it’s not my thoughts, it’s not my voice when I talk. You tell me who I am. Who I am not. I don’t know who I am anymore! I don’t know who I am.”

123. Suzanne Weiss: “As the two psychiatrists, one young and scrupulous, the other older, set on his own agenda and entirely ruthless, square off, the patient becomes the battleground.”

124. **Blue/Orange:**

Bruce: “You won’t be laughing when you get home. You won’t be laughing when you start loosing your marbles all over again and hearing voices and jabbering like a lunatic and shitting yourself because you think your fucking zombie neighbours are coming to eat your brains, you mad bastard! You idiot!”

125. **Blue/Orange:**

Christopher: “How can I love my neighbour when my neighbour is facist?”

Bruce: They’re black! All your neighbours are. It’s a black neighbourhood. You, you, you, moron.

...

Robert: (...) Neighbours is Everybody, isn’t it? People in the street giving you a wide berth. Woman on escalators holding their handbags that liitle bit tigher as you pass. People looking straight throught you as if you’re not even there. Football hooligans. Skinheads. Throwing bananas...”

126. William C. Boles: Açıklamadır.

127. *The Guardian*: “We are not good at cultural diversity”

128. Metin Özbek: Türkçe alıntıdır.

129. J. Larrain: Açıklamadır.

130. Fuat Ercan: Türkçe alıntıdır.

131. Metin Özbek: Türkçe alıntıdır.
132. Aleks Sierz: “Britain is mainly white and mainly secular. In 1994, ethnic minority groups make up 5,5 percent of UK population and 20 per cent of London’s population.”
133. William C. Boles: “Margaret Thatcher’s draconian policies in the late 1970s and 1980s continued the policy of her predecessors, having made her racist intentions clear before she became Prime Minister when she admitted that she share the same fear as other Britons that this country might be rather swamped by people with a different culture.”
134. William C. Boles: “In this era of heightened racial sensitivities, it’s particularly brave of Penhall to confront head-on the subject of schizophrenia in the black community.”
135. William C. Boles: Açıklamadır.
136. **Blue/Orange:**
Bruce: “Paranoia. Nihilism. Persecution. Delusion-
Christopher: Cos I’m an ‘uppitty nigga’.”
137. **Blue/Orange:**
Bruce: “What are you talking? You can’t use him for research.
Robert: Why not? Why ever not? Think about it. There is more mentall illness amongst the Afro-Caribbean population in London than any other ethnic grouping. Why? Is it the way we are diagnosing it? Is it them? Is it us? What causing it? What is the answer? What is the cure for schizophrenia. No cure for psychosis... what if there is a cure? *Cognitive* Therapy. Minimal medication. ... A ‘cure’ for ‘black psyhosis’.”
138. Hildegard Klein: “People from a culture a little different from doctors’ often diagnosed as mentally ill, when in fact they are a little different.”
139. Doroty S. Ruiz: “whites more likely to have an affective diagnosis than blacks and blacks more likely to have a diagnosis of schizophrenia.”
140. Doroty S. Ruiz: “studies have reported up to a 65 per cent higher rate of schizophrenia among blacks.”

141. Laura Smith: “If you’re black, you can’t have a bad day. You can’t be caught pissing and ranting. People are not only suspicious, but scared. I’ve heard of people being picked up and sectioned, even with no history of mental illnesses.”
142. Açıklamadır.
143. **Blue/Orange:**
 Bruce: “What are people going to think? When you are go out? When you are ready?
 Christopher: I don’t fucking know.
 Bruce: Well. What do you think they are gonna think?
 Christopher: I don’t know.
 Bruce: They’ll think that you are a, a, an ‘unpitty nigga’, that is what they’ll think. Kissing your teeth. It’s not you. It’s silly, It’s crazy. You are not a a a some type of Yardie. Christopher: Now you are telling me who I am?”
144. **Blue/Orange:**
 Robert: “Back to your roots... You feel you ‘belong’ there?”
145. **Blue/Orange:**
 Robert: “That’s right. Off you go. Go home and listen some regga music.
 Bruce: Regga music?
 Rob: What is it in Africa’, ‘jungle’? N’ha ha.”
146. **Blue/Orange:**
 Robert: “You are giving this man his freedom. You are releasing this man into the bosom of the community. You are giving him back his life.”
147. William C. Boles, “I spent my life being told by people who I am and where I am from. In Australia they tend to view me as English. Some people in England see me as an Aussie. Wherever I was living, people judged I was from somewhere else. My behavior repeatedly judged in a cultural context.”
148. **Blue/Orange:**
 Christopher: “I get stopped a lot in White City. That’s why I was arrested in Shepherd’s bush. Cos they all talk to each other on their walkie-talkies. They was waiting for me. They came to get me in the market. Come all the way from White City for me. Believe I lost my shit.”

149. *The Observer*: “The police are eight times as likely to stop and search young black men as their white counterparts.”
150. ***Blue/Orange***:
Christopher: “I told you about the Fuzz People stare at me Like they know... like they know about me. Like they know something about me that I don't know... I dont know. They hate me. They think I'm bad...”
151. ***Blue Orange***:
Christopher: “I am being harassed. I'm in fear of my life. I live in fear. They know who I am.”
152. ***Blue Orange***:
Robert: “Do you really want to make a schizoprhrenia diagnosis now? He's twenty four hours away from normality. Do you want this man stigmatised? For the rest of his life. Don't you think he has enough problems as it is? (...) Do you understand the weight of responsibility, lifetime responsibility that goes with such a diagnosis.”
153. ***Blue Orange***:
Robert: “Schizophrenia is the worst pariah. One of the last great taboos. People don't understand it. They don't want to understand it. It scares them. It depresses them. It is not treatable with glamorous and intiguing wonderdrugs like Prozac or Viegra...”
154. Gilles Deleuze: Türkçe alıntıdır.
155. Aleks Sierz: Açıklamadır.
156. ***Blue Orange***:
Bruce: “Learned Unresponsiveness? Disorganised behaviour? Decline in Social Skills? Do you get me?
Robert: Look around you. Who isn't unresponsive, and disorganized with social skills? Eh? It's normal.”
157. ***Haunted Child***:
Douglas: “(...) We have the means to free ourselves with technology, but we're enslaved by it. We have the tools to enlighten and yet our world is darkening. We live in an era of pessimism and worry: we re hollowed out, lurching from crisis to crisis, with no faith that anything will improve, and no great hopes to sustain us.”

158. ***Haunted Child:***

Douglas: “For most of us, the world is complicated and difficult and dark. People need new sources of hope and faith, however strange or mystic-it’s using a completely different psychology.”

159. ***Blue Orange:***

Robert: “Maybe he is right to be angry and paranoid and depressed and unstable. Maybe its the only suitable respond to the human condition.”

160. ***Blue/Orange:***

Robert: “We spend our lives asking whether or not this or that person is to judged normal, a ‘normal’ person, a ‘human’ and we blithely assume that we know what ‘normal’ is. Maybe he is more ‘human’ than us. Maybe we’re the sick one.”

161. Michel Foucault: “The perpetual quality that transverses all points and supervises every instant in the disciplinary institutions compares, differentiates, hierachizes, homogenizes, excludes. In short, it standardizes, normativizes, normalizes.”

162. Michel Foucault: Türkçe alıntıdır.

163. Harriet Devine: “About somebody being in a mental hospital, and you really don’t know the truth about their sanity. Because the similarity between the delusions of a pschotic and the very fixed conviction of somebody who just has convictions, whether it be that Al Quaida are amongst us, or the aliens are amongst us, or whatever- there’s almost no difference.”

164. Aleks Sierz: “What is the point of community care if the community itself is full of rage and madness.”

SONUÇ

165. William C. Boles: “thorn in the flesh”.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Kadriye BOZKURT
Doğum Tarihi ve Yeri	20.05.1987 Safranbolu
Eğitim Bilgileri	
Lisans	Atatürk Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı
Yükseklisans	Atatürk Üniversitesi, İngiliz Kültür ve Edebiyatı
Yabancı Diller	İngilizce
Çalışma Deneyimi	
	<p>Şanlıurfa Kanuni Sultan Süleyman İlköğretim Okulu-Öğretmen</p> <p>İstanbul Bayrampaşa Sancak-Soy Ortaokulu-Öğretmen</p> <p>Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Araştırma Görevlisi</p>
İletişim	
E-Mail	kbozkurt78@hotmail.com.tr
Tarih	2015